H
G: 12. f. 2.
~~MeM h 6~~
H. g. 12.
f^a. 2^a.

H·9·13·

CAROLI SCRIBANI
E SOCIETATE IESV
ORIGINES ANTVERPIENSIVM.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Ioannem Moretum.
M. DC. X.
Superiorum permiſſu.

SENATVI POPVLOQ. ANTVERPIENSI.

ANTVERPIAM dederam. nec alia mihi verior quàm illa quam dederam.neque enim mœnibus , aut longâ ſæculorum ſerie metiendas vrbes arbitrabar. ciuium virtus ciuitatem claram dabit. Virtutem ergo dederam, quæ vna nomen donat, cùm ſenium neſciat,perſtétque poſt cineres & fauillas : neque vlla orbe toto ſignatior Phœnix.Hæc illa eſt,à quâ vnâ decus verum, perſtátque immota in continuâ ſolidæ laudis prærogatiuâ. Quidquid extra hanc eſt,leue eſt;mutatur,non in me-

lius, ſed in aliud, & ferè in deterius. At illa ſtat in gradu, quidquid demum incurrerit: neque deteriorem facit dura & difficilis, vt nec meliorem hilaris aut læta materia: cùm quidquid attigerit, aſperum aut tenerum, in ſimilitudinem ſui adducat, ac tinguat: ſint ſcabra, illius leuigatione molleſcunt, tenuia roborantur, reuocantur obliqua, curuatá explicantur, adeóque aliter nata finguntur in melius. Iam quid in humanis clarum magnúmque eſt, quod cum hac componi poſſit? minora lumina claritas obfuſcat Solis: & Virtus luce ſuâ, quidquid extra illam affulſerit, tenebrat; ac magnitudine quadam ſuâ, quaſi ſuperiectu montis, omne magnum elidit & opprimit. Hæc cauſſa, cur vbi vos Rempublicámque veſtram circumſpexi, ad ſolam virtutem, ingeniíque felices partus;

deſcen-

deſcenderim. Videbam namque illâ vnâ firmari mentes, ſupráque omnia metuenda extolli. paupertatem, exilium, tortorem ſi ponerem, nuſquam palleſcere, nuſquam refrigeſcere artus: quin contrà attollere oculos, conferre vultum, & totam etiam fortunam prouocare orbe ſpectatore. Magna hæc. & non ſola magna? At verò illa quæ extra hominem ſuum ſunt, tenuia ſunt. ſi abſunt, deſiderio fatigant: ſin acceſſerint, amittendi formidinem ingerunt; inflántque inanibus, & tamquam vento diſtentis mentiuntur opimam valetudinem. Excute quod inflat ad initia ſua ventum, miſeram oſtentabit maciem; nec aliud quàm oſſa vix pelle ſuâ veſtita. Quòd ſi propiùs etiam omnem fortuitorum poſſeſſorem luſtraueris, deprehendes trepidantem, & tamquam inter armatos hoſtes, huc illuc

circumſpectantem,& ad omnem ſtrepi-
tum circumagentem verticem . occur-
runt enim hinc in exilium acti , euoluti
bonis, naufragi, ſimiliáque naufragis paſ-
ſi; & vt aues deciduorum foliorum fron-
diúmque ſtrepitus territat , ita ad om-
nem ictum trepidat quicumque ſe for-
tunæ credit : è quâ ingens perpetuò per-
turbationis materia. Cùm enim fugaciſ-
ſima illius ſint munera , quæ nunc ſolo
oſtentatorio aut nudo promiſſorio fi-
niuntur verbo , nunc ſi acceſſerint déſe-
runt , ſin ſteterint minantur tamen abi-
tum, fit vt nulla beatitudo ac ne felicitas
quidem ineſſe iis poſſit . nihil enim bea-
tum , niſi quod intrepidum : inter nam-
que ſuſpecta & diffidentiæ vortices, nec
tutò,nec in pace,nec benè viuitur . Bea-
tam vis vitam ? excute hunc metum pe-
ctore: miſerè enim viuitur,vbi perpetuò

palpi-

palpitantibus præcordiis viuitur: excuſſeris, ſi te ſuperiorem his feceris; facies virtutis manibus, quæ te ſolæ extra metuenda locare poſſunt. Hanc virtutem, & hoc virtute firmatum pectus, in multis veſtrûm videram. nec ſatis mihi vidiſſe, & gaudio hoc meo pauiſſe mentem; plures volui ſpectatores, admiratores, laudatores. Ergo deduxi in hanc calami mei ſcenam, quidquid multis annis ſerius obſeruator videram.

Hæc prima ſcriptionis meæ cauſſa. fuit & altera. Euocare volui viros magnos in æmulam vrbium ſuarum commendationem. ſcio has mereri, ſcio illos poſſe. & ſilentium, vtrumque premit; in illis gloriam, in his calamorum decus. vidi, & indolui. quare hoc dexteræ proritamento, euoco in gemellas laudes. agnoſcam beneficium ſi extorſero; ſi in pares

aut

aut maiores vrbium ſuarum tamquam matrum commendationes extruſero. Non deerunt qui conatum damnent, & fors inclament Phaetonta. at meminerint conatum hunc amoris eſſe, & beneuolentiæ in me veſtræ, obſequij in vos mei. Erunt qui tot vnâ in vrbe mirentur laudes. Plinium cogitent: quantus in vno Traiano? quàm nobili panegyrico vnius æternauit nomen? quod ille in vno Imperatore, cur erubeſcam in tot Belgis, in Republicâ magnâ? virtus illum, factáque fortia; nec Imperatoriis inferiora prouocarunt me in chartam & atramentum. & perennabit Traiano, ab illius potiùs calamo, quàm à tot proſperè pugnatis bellis, decus immortale. à meo quis ſcit an victura hæc Reſpublica? hoc voueo: nec vt reſpondeat modò tam variè à me dictis, ſed & ſuperet creſcenti-
bus

bus cum laude rebus, omni calamo maioribus.

Hîc aliquis nouus ſupercilio Cato: Quid neceſſum hæc propalare?non erat minor virtus parietibus ſuis tamquam liberali cuſtodiâ coarctata, quàm intertextis publicatâ floribus. Fallitur. totus hic contextus virilis eſt, & ſi quid ornamentorum,è re ipsâ natum eſt. Sed neq. hîc aliunde accerſitis pigmentis lectorem tamquam emptorem fruſtramur: maiora inueniet quicumque intrauerit; ac præter ea, quæ hac nunc manu meâ in fronte & oculis omnium ſuſpenſa ſunt, locupletiora. De ipsâ verò virtutis propalatione hoc dico: noluiſſe eam diutiùs tegi. Et verò aperto viuere oſtio ac ſine ianitore virtuti proprium. neque enim reformidat aſpici & deprehendi ſolitaria. quin imò turbam non admittit

modò, ſed & aduocat interdum; & ferè proprium hoc conſciētiæ bonæ eſt: cùm mala etiam ſolitudine ſuâ anxia & ſollicita ſit; abdatur licet parietibus, ſeipſam timet, & domeſticum hunc ſi poſſet teſtem fugeret. Contrà, conſcientia, à virtute, bona, publicari gaudet, & nonnumquam etiam deſiderat, multorum bono. Quid, quòd non raró dum ſilentium captat, & ſuo ſibi ſecreto gratulatur, prodatur etiam nolens. idem enim huic euenire videmus quod flammæ: iacere non poteſt; quantóque plùs depreſſeris, tantò animoſiùs ſurgit, ſupráque depreſſorem ſuum ac quæcumque ſuperiecta, audaciùs quò repercuſſiùs, ſeſe extollit.

Habetis cauſſas ANTVERPIAE à me in laudum & honoris theatrum deductæ. Poteram minora ſpectanda proponere.

nere.ſed quem delectent humilia & parua? Magnarum verò rerũ ſpecies quem non ad ſe vocet & alliciat? me ſanè quò res grandior, eò animus in exhibitionem maior. nã in minoribus quis animo paullo ardentior calamum & chartam terat? quis in non victuris ingenium ponat? excelſa ſint nec omnibus obuia, quæ irritent manus. Idem in omni re inuenies. ſic nemo diſcat, quo modo, ſi qua neceſſitas compulerit, in roſâ iaceat: ſed in hoc duratur, vt tormentis non ſubmittat fidem. Ad mollia illa nulli non mens pectúſque promptum: ad aſpera, ad immitia, ad æternatura animus parandus. Idem per omnia videbis in laude: nullo opus conatu in re obuiâ, nec quiſquam in tenuibus vitam quærit. ſcit illam non poſſe in his perennare. Magna enim neceſſum ſint quæ æternent, & à

quibus etiam poſt capulum viuitur.

Verùm, qui plurimòrum in Rempublicam affectus, non ſatis fuit plauſum ab ingenio veſtro, (à quo ſolo vti dixi laus vera) ſperaſſe, retuliſſe; voluerunt, & à mœnibus: & quidem ab eodem calamo. atque hæc ipſa extra hominem ſuum poſita, oculóſque blando ludentia faſcino, quæ non tam bonum arguunt, quàm, vt ita dicam, condiunt & oblectant, cùm placere videam non vni è plebe, ſed è laticlauis noſtris, pareo. Quidquid ergo hîc extra animum eſt, totámque quã videmus ANTVERPIAM, ad originem ſuam deductam, ſubiiciam oculis. dabo in maioribus, dabo natam, prætextatam, ac in virili togâ ſtantem. dabo in altâ pace nec laceſſitam, dabo bellantem & reparatam ſanguine. aduerſis dein & extrema minitantibus ſuperio-

riorem ; in tutum denique patientiâ & fortunâ ſuâ eductam : ita ferè magnis rebus, ſi quid interuenerit grauius, gloriæ potiùs, quàm dedecoris materiam præbet. exaſperantur, fatigantur ; ſed in nouarum viriũ repaſtinationem . & quamuis liuores imprimantur, nulla tamen vulnera depaſcunt intima. Quòd ſi quæ etiam ad ſumma properantibus nubium more intercurrant, infrà feruntur, numquam diem vincunt.

Carolus Scribanius.

INDEX CAPITVM.

1. BELGIVM, *quæ veteribus Prouincia: quibus maioribus populiſque culta.* 15.
2. BRABANTIA. *Fortia prouincialium facta, victoriæ partæ, acti triumphi.* 31.
3. *Aduatici, Ambiuariti: & cuius Prouinciæ pars aliquando Antuerpia.* 49.
4. ANTVERPIA. *Ætas huius, ad Northmannorum excurſionem relata. Qui Northmanni; ac vaſtitas per eos illata. graui demum prælio victi.* 54.
5. *Nomen Antuerpiæ. reiectæ opinationes & Gigantum fabella.* 58.
6. *Marchionatus Antuerpienſis.* 67.
7. *Arx ſiue Burgum: perantiquam videri. Oppidi incrementa.* 69.
8. *Frequentia. ciuium multitudo. ingens negotiatio.* 72.
9. *Aduerſa vrbi.* 76.
10. *D. Virginis ædes, reliquæque vrbis parœciæ.* 80.
11. *Virorum Cœnobia, aut loca Religioſa.* 90.
12. *Feminarum Cœnobia, aut loca ſacra.* 106.
13. *Hoſpitalia. Pauperum receptacula.* 110.
14. *Varia in vrbe loca, quæ famam merentur.* 118.
15. SENATVS *Populuſque Antuerpienſis.* 128.
16. *Militaria ciuium Collegia inſtituta, hodieque perſeuerant.* 153.
VOTVM *pro* REPVBLICA. 156.

CARO-

C·AROLI SCRIBANI E SOCIETATE IESV ORIGINES ANTVERPIENSIVM.

CAPVT PRIMVM.

BELGIVM, *quæ veteribus Prouincia: quibus maioribus populiſq; culta.*

INGENS olim Prouincia, latè patens, frequens, variuſque populus Ptolomæo, Cæſari, Plinio, Tacito: qui illius terminis quà longiſſimè patet, includunt *Aduaticos, Ambianos, Ambiuaritos, Atrebates; Batauos, Bellouacos; Caletes, Cyreſos, Centrones, Condruſios; Eburones; Eſſuos; Gordunos, Grudios; Leuacos, Leucos, Lingones; Mediomatrices, Menapios, Morinos; Nemetes, Neruios; Pæmanos, Pleumoſios; Rauracos, Remos; Seguos, Sueſsiones; Treuiros, Tribocos; Vangiones, Vbios, Verocaſſes*. Hos Cæſar. Ptolomæus addit *Vlbanetes*; Plinius *Cauchios, Friſios, Friſiabonos, Heſſos, Oromanſacos, Sueconos, Sturios, Taxandros*; Tacitus, *Bethaſios, Caninefates, Grinnes, Hugernes,*

nes, Mattiacos, Marſacos, Sunicos, Tungros. Vniuerſi hi longè lateque per Belgicam primam ſeu ſuperiorem, per ſecundam ſeu inferiorem, diſpertiti. Primam incoluere Treuiri, & quidquid ſupra ad oſtia ſe protendit Rheni Alpes ad vſque: reliqui ſecundam. Nunc anguſtioribus ſepta terminis, omniq́ue adeò ſuperiore Belgica exuta, magnaq́; inſuper ſecundæ Belgicæ parte defraudata, ſeptemdecim orbe toto notiſſimis arctatur Prouincijs.

Cæſar de bello Gall. lib. 2. Quòd ſi ad originem ac incunabula vniuerſam gentem deduxeris, *pleroſque* comperies *Belgas eſſe ortos à Germanis; Rhenumq́; antiquitus tranſductos, propter loci fertilitatem ibi conſediſſe: Galloſq́; qui ea loca incolerent, expuliſſe.* quamquam *Germania vocabulum recens & nuper additum: quoniã qui primi Rhenum tranſgreſſi Gallos expulerunt, nunc Tungri, nunc Germani vocati ſunt.* Inde Cimbri Teutoniq́ue, *qui cùm iter in Italiam facerent, his impedimentis quæ ſecum agere ac portare non poterant citra flumen Rhenum depoſitis, cuſtodiæ ex ſuis* VI. *millia hominum vnà reliquerunt.*

Tacitus de ſitu & moribus German.

Cæſar de bello Gall. lib. 2.

E Germanis ergo Galliſq́ue Belgæ, è potentiſſimis duobus populis, in validum corpus coaluere; vt & duritia Germanica, & mens Gallica, magnum aliquid orbi darent: cùm quidquid haberent delecti roboris, in Belgas ſuos, tantorum patrum generoſam ſobolem, lubentes volenteſque tranſ-

tranſfunderent. Quæ etiam cauſſa, cur non putauerim tranſeundos hîc Germanos Galloſque illaudatos: nam & patrum laus abit in poſteros, maximè ſi reſpondeat virtus; ac generoſo ſemini par aut generoſior innaſcatur frutex. Ac de Germanis vniuerſis fortiter Tacitus: *Cùm ventum in aciem eſt, turpe Principi virtute vinci, turpe comitatui virtutem Principis non adæquare. Iam verò infame in omnẽ vitam ac probroſum ſuperſtitem Principi ſuo ex acie receſſiſſe. Illum defendere, tueri, ſua quoque fortia facta gloriæ eius aſſignare, præcipuum ſacramentum eſt.* In quâ aliâ gente paria, in Principe, in milite? *Probroſum in omnem vitam Principi ſuperesſe,* quos nõ ſtimulos addat in omnem virtutem? Iam quæ natio alia *fortia quæq; facta ſua Principis gloriæ aſſignauerit*? Hoc eſt ſuo ſe ſpoliare, Principem veſtire; illius gloriam ſuam putare, nec aliam quàm illius agnoſcere. Agnoſco modeſtiã, agnoſco affectum; & faueo tibi gens valida, non amore in Principem quàm robore minor. *Tacitus de morib. German.*

Atque hæc de omnibus: venio ad deſignatos in tam laxâ gente. *Catti* mihi primi. *Duriora genti corpora, ſtricti artus, minax vultus, & maior animi vigor. multum rationis & ſollertiæ: præponere electos, audire præpoſitos, noſſe ordines, intelligere occaſiones, differre impetus, diſponere diem, vallare noctem, fortunam inter dubia, virtutem inter certa numerare; quodq; rariſſimum, nec niſi ratione diſciplinæ cõceſſum,* *Tacitus de morib. German.*

plus reponere in duce quàm in exercitu. Poſſet à Romano homine de gente ſuâ maius aliquid? *dura corpora, rationis multum, ſollertiæ ac parentiæ plurimum, plus in duce quàm in exercitu reponere.* Hæc qui faciant, qui poſſideant, quantos arbitrabimur?

De morib. German. De *Tencteris* idem Tacitus: *Super ſolitum bellorum decus, equeſtris diſciplinæ arte præcellunt; nec maior apud Cattos peditum laus, quàm Tencteris equitum* ingens gloria.

Ibidem. De *Chaucis* etiam maiora: *Populus inter Germanos nobiliſſimus, quiq; magnitudinem ſuam malit iuſtitiâ tueri. ſine cupiditate, ſine impotentiâ, quieti ſecretiq;, nulla prouocãt bella, nullis raptibus aut latrocinijs populantur. Idq; præcipuum virtutis ac virium argumentum eſt, quòd vt ſuperiores agant, non per iniurias aſſequuntur. prompta tamen omnibus arma; & ſi res poſcat, exercitus plurimum virorum equorumq;: quieſcentibus eadem fama.* Hoc viri eſt non modò in altâ barbarie, ſed in ſummâ Chriſtianitate; arma iuſtitiâ, iuſtitiam armis tueri, nec extra illã arma noſſe. Tranſeamus ad *Cimbros Teutonoſq;.*

Velleius Paterculus lib. 2. *Tranſiere Rhenum, multis mox* Romanorum, *ſuorumq; cladibus nobiles.* Propiùs hæc Tacitus: *Eundem*

Tacitus de morib. German. *Germaniæ ſinum, proximi Oceano Cimbri tenent: parua nunc ciuitas, ſed gloriâ ingens. veteriſq; famæ latè veſtigia manent, vtrâq; ripâ caſtra, ac ſpatia, quorum ambitu nunc quoque metiaris molem manuſq; gentis, & tam magni exercitus fidem. Sexcenteſimum*

teſimum & quadrageſimum annum vrbs noſtra agebat, cùm primùm Cimbrorum audita ſunt arma, Cælio Metello & Papirio Carbone Coſſ. Ex quo ſi alterum Imperatoris Traiani conſulatum computemus, ducēti fermè & decem anni colliguntur: tamdiu Germania vincitur. Medio tam longi æui ſpatio, multa inuicem damna. non Samnis, non Pœni, non Hiſpaniæ Galliæve, ne Parthi quidem ſæpiùs admonuere. quippe regno Arſacis acrior eſt Germanorum libertas. Quid enim aliud nobis quàm cædem Craßi, amiſſo & ipſe Pacoro, infra Ventidium deiectus Oriens obiecerit? At Germani Carbone & Caßio, & Scauro Aurelio, & Seruilio Cæpione, M. quoque Manlio, fuſis vel captis, quinque ſimul Conſulares exercitus populo Romano, Varum tréſque cum eo legiones etiam Cæſari abſtulerunt. Nec impunè C. Marius in Italiâ, Diuus Iulius in Galliâ, Druſus ac Nero & Germanicus in ſuis eos ſedibus perculerunt. Mox ingentes C. Cæſaris minæ in ludibrium verſæ. Ducentis & decem annis *Germania vincitur,* ac ne vincitur quidem. tot enim annis dubio plurimùm Marte pugnatum. & eſt ſeruitutis impatiens Germana virtus: mori potuit, & libera cadere, non ſeruire integra. hoc demum magnæ mentis ingens teſſera eſt, mori poſſe, ſeruire non poſſe.

De *Cheruſcis* & *Arminio* Principe audiamus Tacitum: *Arminius abſcedentibus Romanis, & pulſo Maraboduo, regnum affectans, libertatem popula-* *Annal. lib. 2.*

rium aduerſam habuit: petituſq́ armis, cùm variâ fortunâ certaret, dolo propinquorum cecidit, liberator haud dubiè Germaniæ; & qui non primordia populi Romani, ſicut alij Reges Duceſq́, ſed florentiſſimum imperium laceſſierit, prœlijs ambiguus, bello nō victus, ſeptem & triginta annos vitæ, duodecim potentiæ expleuit: Romanis haud perinde celebris, dum vetera extollimus, recentium incurioſi. Hic ille Arminius, *caſi Vari, trucidatarumq́ legionum trium, totidemq́ alarũ & ſex cohortium* victoriâ ad internecionem nobilis, haud procul *Teutoburgenſi* ſaltu, qui etiam nomen retinet, Romanâ illuſtris clade, & victoriæ cognomine campus inclytus *VVinfeldt*, ad oppidum Hornam in VVeſtphaliâ: hic ille, à quo *Cæcina qui quadrageſimum iam tum ſtipendium parendi aut imperandi habebat, cum quadraginta cohortibus Romanis tantum-non caſus eſt. ac ni proiectus in limine portæ caſtrorum, miſeratione, cùm per corpus legati eundum eſſet, clauſiſſet viam*, cæſus caſtriſque exutus fuiſſet. Hic ille, qui contra Germanicum, *manu, voce, vulnere ſuſtentauit pugnam à quintâ horâ diei ad noctem:* quique die altero auſus eſt conferre manum, *conlato gradu* vario euentu, cùm *hinc à tergo palus Romanos, flumen autem hoſtes clauderet.* atque inde *vtriſque neceſſitas in loco, ſpes in virtute, ſalus ex victoriâ: nec minor Germanis animus, imprompto licet Arminio ob continua pericula, & acceptum vulnus. quin & Inguimerum totâ volitantem*

Vell. Paterculus lib. 2.

Tacitus Annal. lib. 2.

tem acie fortuna magis quàm virtus deſeruit. Magni viri, Principes magni, ſi laudator accedat, qui tam alienæ, quàm virtutis ſit propriæ, admirator, prædicator.

Iam Cæſar in Philippicis campis, in quibus Vrbis, Imperij, humaniq́ue generis fata commiſſa inclamant, quorum manibus victoriam retulit? quorum auſu Pompeianis deſtinatum triumphum; vertit in interitum? *Germanorũ* nimirum *cohortes tantum in effuſos equites fecere impetum, vt illi eſſe pedites, hi venire equites viderentur. Hanc ſtragem fugientis equitatus, leuis armatura ruina comitata eſt: tunc terrore latiùs dato, turbantibus inuicem copijs, reliqua ſtrages quaſi vnâ manu facta eſt.* Florus lib. 4. c. 2. Ergo Germanicæ cohortes, Pompeiani robur exercitus equitem loco pepulerunt, ac in effuſam fugam: & quod miraculo proximum, equitem pedites: inde tamquam turbine reliquus impulſus exercitus, quantam deſtinato Magni Pompeij imperio ruinam dederit; quàm latam ad illud Cæſari viam ſtrauerit, quis ignorat? In bello deinde Alexandrino, *equites Germani diſperſi, vada fluminis quærentes, partim demiſsioribus ripis flumen tranſnarunt; & legionarij, magnis arboribus exciſis, quæ longitudine vtramque ripam attingerent, proiectis, repentinoq́ aggere iniecto, flumen tranſierunt. quorum impetum adeò pertimuerunt hoſtes, vt in fugâ ſpem ſalutis collocarent: ſed id fruſtrà: namque ex eâ* Hirtius de bello Alexandrino.

fugâ, pauci ad Regem refugerunt; penè omni multitudine interfectâ. victoriæ proinde Cæſari initium, vt in Philippicis campis à pedite, ſic in Ægyptijs ab equite Germano. Felicem Cæſarem Germano milite, cuius manu vincere potuit!

Ammian. Marcell. lib. xv. Venio ad Gallos. *Ad militandum omnis ætas aptiſſima: & pari pectoris robore ſenex ad procinctum ducitur, & adultus, gelu duratis artubus & labore aſſiduo multa contempturus & formidanda. Nec eorum aliquãdo quiſquam, vt in Italiâ munus Martium pertimeſcens, pollicem ſibi præſcidit, quos ioculariter Murcos appellant.* Etiam in ſenibus viuida virtus, & in extremâ ætate iuuentæ robur. turpe vinci in ipſo propè capulo ab ætatis flore. Quid hæres? Semper Galli florent, ac in æterno ſunt robore, iuuenes, ſenes. nulli hîc Murci. vincere aut mori, ea demum gloria eſt. ac *Gallias primùm à Domitio Fabio nepote Paulli, qui Allobrogicus vocatus eſt, intratas cum exercitu accepimus; magnaq́; mox eaſdem clade* Romani *affectarũt & amiſerunt.* *Velleius Paterc. hiſt. lib. 2.* Euocemus vetera. Nam & *vrbem, igne, ferro, manibus, ſolo æquatam* legimus; & cum Dictatoribus ætate ſuâ primis, magnâ vtrimque datâ acceptâq. clade, depugnaſſe: in agro Albano cum *M. Furio*, in ipſâ propè portâ Colinâ cum *Q. Seruilio*, cum *C. Sulpitio*, ancipiti diu euẽtu; ac *Camilli* non tam virtuti quàm inexſpectatæ rei ſuperuentu ceſſerunt. Cum *Q. Fabio* & *P. Decio* pugnarunt vt *Florus anno vrbis 361.*

viros

viros decuit, cùm *cæſa ex Decij exercitu ſeptem millia; ex Fabij mille ducẽti.* ac ni *Samnites præter aciem Gallorum, relictis in dimicatione ſocijs ad caſtra effuſo ſe contuliſſent curſu*, ingens accepta clades fuiſſet, quæ alterum *Cannenſe* nomen dare potuiſſet. Taceo *Flaminios, Marcellos, Aenobarbos, Manlios, Valerios*; cum quibus variè pugnatum. Quid referam *prælium nõ modò præſentibus viſu, verùm & ceteris auditu horrendum*; in quo cùm *Attilius* Cõſul cecidiſſet, *Aemilius* vicit? quid Camertinorum agrum, quid Aretinum, in quo *Lucius* Conſul; quid Feculanum, in quo *Romanorũ ſex millia deſiderata, reliquis fuga dilapſis?* Quid *Hannibalis* victorias, quæ ferè Gallorum virtute partæ? nam cùm apud Trebiam Sempronio Cos. *pauci ex Afris Hiſpaniſq́ue cecidiſſent, plurimi ex Gallis*, tanti agminis ductoribus victoria concedi debuit. & apud Cannas cùm *ex Afris Hiſpaniſq́ue vix mille quingẽti, è Gallis quatuor circiter millia deſiderati.* Hi nimirum primi, hi exercitus duces, quorum ſanguine victoria parta. Spectarunt Carthaginenſes, ſpectauit Hannibal, vicit Gallus, magnumq́. nomen Hannibali dedit: apud Thraſimenum verò Conſul ipſe *Flaminius à Gallis circumuentus occiditur.* in quâ pugnâ cùm *ex vniuerſo* Hãnibalis *exercitu mille dumtaxat & quingẽti* cecidiſſent, *magnâ ex parte Galli fuerunt.* Quid magnum fuit Afro vincere alieno ſanguine? magnum tamen fuit vi-

ctoriam

Polyb. lib. 2.
Polybius.
Polyb. lib. 3.
Polyb. lib. 4.
Polyb. lib. 3.

ctoriam illi dare ſuo ſanguine. Iam ille ipſe *Hannibal* cùm iter in Italiam parat, deſtinatumque Romanis fulmen, Saguntino conflatum igne, ab illis fabuloſę altitudinis niuibus, tamquam de cælo rapit, ingenti mox fragore per medias Alpes exercitum in æquum ducturus, *in tantum periculi cum exercitu incidit, vt ab extremâ pernicie* nihil admodum abeſſet, ni obiectu Elephantum Gallos terruiſſet: *ingens tamen hominum & equorum numerus periit.*

Polyb. lib. 3.

De bello Africano.

Narrat Hirtius paucorum equitum rem memoriâ digniſſimam. *Accidit res incredibilis, vt equites* XXX. *Galli Maurorum equitum* II. *millia loco pellerent, vrgeréntq; in oppidum.* audax factum. At neſcio an non à Cæſaris manu priore maius. *Quidam ante portam oppidi Gallus, qui per manus ſeui ac picis tranſditas glebas in ignem è regione turris proiiciebat, ſcorpione ab latere dextro tranſiectus exanimatúſque concidit. Hunc ex proximis vnus iacentem tranſgreſſus, eodem illo munere fungebatur: eâdem ratione ictu ſcorpionis exanimato altero, ſucceſſit tertius, & tertio quartus: nec ille priùs eſt à propugnatoribus vacuus relictus locus, quàm reſtincto aggere, atque omni parte ſubmotis hoſtibus, finis eſt pugnandi factus.* Facinus memorabile: & in mortis pro patriâ contemptu, *Scæuolis, Curtiis, Horatiis*, æquandum.

Cæſar de bell. Gall. lib. 7. in oppugnatione Auarici.

De bello Gallico lib. 7.

De vniuerſis verò Gallorum ingeniis quid ſenſerit Cæſar, videamus. *Singulari militum noſtrorum virtuti*

virtuti conſilia cuiuſq; modi Gallorum occurrebant, vt eſt ſummæ genus ſollertiæ, atque ad omnia imitanda, atque efficienda, quæ ab quoque traduntur, aptiſſimum. Quid Hirtius? *Gallos homines apertos, minimeq; inſidioſos, qui per virtutem, non per dolum dimicare conſueuerunt.* Fefellit illos nimia non ſemel virtus. nam ſi quando bello ſuperati, dolo plurimùm aut ſtructis antè inſidijs. *De bello Africano.*

Hîc ſi quis cûrioſior Germana robora, Gallámque componi velit virtutem, Cæſarem audiat: non potuit ab alio cenſore ſeueriùs, non potuit veriùs.

Fuit anteà tempus cùm Germanos Galli virtute ſuperarent, & vltrò bella inferrent, ac propter hominum multitudinem agriq; inopiam trans Rhenum colonias mitterent. Et Tacitus: *Validiores olim Gallorum res fuiſſe ſummus auctorum diuus Iulius tradit: eoq; credibile eſt etiam Gallos in Germaniam trãſgreſſos.* At nunc quæ vis, quæ dextera bello potior? nihil dico. eunt in orbem non raro commeantque animi, roboraque ignauo ſæpè otio fatiſcentia; vſu & quâdam potentiorum attritione firmanda. Quidquid fiet, ſtabit illud Taciti: *Soli Galli fraternitatis nomen cum populo Romano vſurpant.* *Cæſar de bell. Gall. lib.6.* *De morib. German.* *Tacitus lib.xi.*

Et Gallorum quidem *fortiſſimi Belgæ.* nemo id potuit certiùs teſtari Cæſare. vt nulli notior ſilicis duritia, quàm qui affrictu didicit, qui vulnera retulit, qui cicatricem oſtentat. Eadem reperies

Dd apud

Lib.xv. apud Ammianum Marcellinum: Gallorum *omnium apud veteres Belgæ dicebantur eſſe fortiſſimi.* & apud Tacitum, Germanicus magnus Imperator, non obſcurus Belgicę teſtis virtutis: *Neq. enim dij ſinant, vt Belgarum, quamquam offerentium, decus iſtud & claritudo ſit, ſubueniſſe Romano nomini, compreſſiſſe Germaniæ populos.* Glorientur Belgæ ſe olim Cæſaris teſtimonio *Gallorum fortiſſimos*; Germanici deinde iudició, idoneos & validos *ſubuenire Romano nomini, comprimere Germaniæ populos*; & ante illa tempora ſe ſolos, *qui omni Galliâ vexatâ Teutonos Cimbroſq́ intra fines ſuos ingredi prohibuerunt.*

Libro 1. Annal.

Cæſar de bell. Gall. lib.11.

Quid egemus verbis, rebus diuites? Percurramus Prouincias. quis poſſet? paucas aliquot, è quibus reliquas metiamur. Atq. hîc ſi vetera memoriâ repetam, dubitem an vllâ vmquam pugnatum quàm apud Neruios atrociùs: veteranorum enim hîc manus, gradum retrò dedit, ac pudore magis quàm virtute reſtitit. Quare furenti quàm imperanti ſimilior Cæſar, primam in aciem procurrit, propè inermis, cùm nequidquam antè prenſaſſet fugientes, cõfirmaſſet oculis, manibus, clamore: vt non defuerint qui in illâ trepidatione eo Cæſarem vultu dicerent, quaſi occupare manu mortem vellet. Audiamus illum ipſum: *Cæſar, vbi ſuos vrgeri, ſigniſq́ in vnum locum collatis duodecimæ legionis milites confertos ſibi ipſis ad pu-*

gnam

gnam eſſe impedimento; quartæ cohortis omnibus centurionibus occiſis, ſignifero interfecto, ſigno amiſſo, reliquarum cohortium omnibus ferè centurionibus aut vulneratis, aut occiſis, hoſtes neque à fronte ex inferiore loco ſubeuntes intermittere, & ab vtroque latere inſtare, & rem eſſe in anguſto vidit (fugato antè equitatu caſtriſque captis) *ſcuto ab nouiſſimis vni militi detracto in primam aciem proceſſit*, cuius aduentu *paullulùm hoſtium impetus tardatus*. accurſu deinde duarum legionum, quæ impedimentis præſidio fuerant, ac legione decimâ à Labieno in ſubſidium tranſmiſsâ, ceſſerunt Neruij: tantam tamen, Cæſaris confeſſione, *in extremâ ſpe ſalutis virtutem præſtiterunt, vt, cùm primi eorum cecidiſſent, proximi iacentibus inſiſterent, atque ex eorũ corporibus pugnarent: his deiectis, & coaceruatis cadaueribus, qui ſupereſſent, vt ex tumulo tela in noſtros conijcerent, pilaq́ intercepta remitterent: vt non nequidquam tantæ virtutis homines iudicari deberent: auſos eſſe tranſire latiſſimum flumen, aſcendere altiſſimas ripas, ſubire iniquiſſimum locum: quæ facilia ex difficillimis animi magnitudo redegerat*. Intueamur propiùs, ac quaſi collato pede rem exploremus. *De ſuorum cadaueribus* tamquam de vallo ac æquiore loco pugnare, hoſtium telis hoſtem ferire, *latiſſimum flumen tranſgredi*, paratum ex aduerſo hoſtem adoriri; *aſcẽdere altiſſimas ripas*, ac ex ijs veteranum militem, recẽtem, benè

habitum, acie inſtructum deturbare; *ſubire iniquiſſimum locum*, & è tantâ loci antè inſeſſi, occupati, muniti, opportunitate hoſtem pellere; validumque equitatum pedeſtribus copijs in effuſam fugam vertere, ánnon ingentium animorum eſt? Victi tamen Neruij, fateor: ſed à ſolo Cæſare victi. Nam ex hac victoriâ nihil ſibi miles, nihil eques, nihil centurio, nihil decerpere legatus poteſt; ceſſerant Neruiorum robori, ceſſerant animis; vnus Cæſar vicit. veriùs: fortuna in Cæſare vicit. Hæc de *Neruijs*. De *Battauis* quid dicam? qui Taciti *Agricolam* legit, quid ambigit vltrà? in illuſtri illâ exhortatione, quâ ſuos prouocat ad imponendum quinquaginta annis magnum diem in poſtremâ ſubactæ Britanniæ pugnâ, dubio eò
Tacit. in Agricolâ. vſque Marte pugnatum ait, *donec Agricola tres Battauorum cohortes & Tungrorum duas cohortatus eſt, vt rem ad mucrones & manus adducerent.* qui vt *miſcere ictus, ferire vmbonibus, ora fœdare, & tractis qui in æquo obſtiterant, erigere in colles aciem cœpere; ceteræ cohortes æmulatione ac impetu commiſtæ, proximos quoſque cædere* cœperunt: inde ingens victoria, in quâ *finis ſequendi nox & ſatietas fuit*. Iam cui ignota *Ciuili Duce expugnata caſtra, deleta cohortes, pulſum Battauorum inſulâ Romanorum nomen?* cui *Aquilius* terrâ marique ſuperatus? cui *Lupercus*? cui exercitus apud *Vetera* cæſus, & in conſpectu *Noueſij* equeſtri prœlio victus?

ctus?cui *Labeo* terga vertens?cui deditæ *legiones*?& ni vincentes ſpolia tardaſſent, vinci *Cerialis* poterat. Neque hoc mirum videri cuiquam debet,qui Battauos cogitauerit *diu Germanicis bellis exercitos; mox auctâ per Britanniam gloriâ, tranſmiſſis illuc cohortibus, quas veteri inſtituto nobiliſſimi popularium regebant*.cùm & *eſſet domi delectus eques,præcipuo nandi ſtudio, arma equoſq́; retinens, integriſq́; turmis Rhenum perrumpere ſolitus*. Quis alius eques ſequatur præeuntes? rapidiſſimum flumen, latiſſimum, altiſſimum, integris equitum armatis turmis tranſnatare,an non miraculo proximum? *Tacit. hiſt. lib. IV*

Hæc veteres *Battaui Belgæq́;* veteres. Nam de recentioribus,quamquam anguſtis iam limitibus arctatis, quid dicam? Quattuor & quadraginta annorum ciuilia bella nimis, ah nimiùm docent. ô quando finis? Non tandem aliquando poſito mari ſecutura malacia decumanos ſerenabit fluctus?

Non ira quæ procudit enſeis,
Et miſeras inimicat vrbes

deſæuiet mitiore vultu, blandiore ferro & fronte?ô tandem! Iam tot exercitus terrâ mariq́ue deleti,tot acies fuſæ, tot oppida vi capta, tot Regum ac propè Europæ totius opes exhauſtæ, quid loquuntur?quid miles è validiſſimis populis in hanc prouinciam immiſſus,inſtructæq́ue fremente ge-

menteque Oceano claſſes, vt integi integra potuerint maria, Belgicumque quà equite quà pedite ſolum tegi, quid teſtantur? Nolo veterem hanc ſcabiem nouo vngue, nolo has cicatrices duriore pertentare pollice. nouacula hîc omnis manus eſt. Cum Regum quos vlla retrò tulit ætas maximo, cuiuſque iam olim fortunatiſſimis maiorum ſucceſſibus

Creuere vires, famáque & imperI
Porrecta maieſtas, ad ortum
Solis, ab Heſperio cubili,

tot iam annis de imperio, ingentibus datis acceptiſque cladibus, certaſſe, quis non miretur? Felicia bella, ſi verſa à conſanguineo in Turcico ferociſſent iugulo. nunc quæ gloria, cùm omne propè hoc robur à Belgicâ manu in Belgico natauit ſanguine, vt non ſemel vetus illud ingeminare licuerit, Ha tempora!

Stat conſanguineum campo ſcelus; vnius ingens
Bellum vteri:

prouinciæ vnius, tamquam fecundæ (non & miſeræ?) matris, fecundæ (non & infelicis?) ſobolis, acies hoſtilis, inimica agmina. Audi Deus, & incude diffinge nouâ in

Maſſagetas Arabaſq; ferrum,

tot iam annis in Belgico retuſum ſanguine.

Eheu! cicatricum, & ſceleris pudet
Fratrumq;

ergo

ergo diſſociatas ſociemus dexteras. Tu poſt illum hoc potes,

O Diua gratum quæ regis Belgium,
Præſens vel imo tollere de gradu
Mortale corpus, vel ſuperbos
Vertere funeribus triumphos.

auerte hanc peſtem à plebe populoque tuo; & in Parthum aut Scythas conuerte has ſicas, nullo ſatiandas, nullo pacandas ſanguine.

CAPVT SECVNDVM.

BRABANTIA.

Fortia prouincialium facta, victoria partæ, acti triumphi.

BRABANTIA aliquando è variis populis, in hũc, quem videmus, coaluit. & patuit aliquanto latiùs. nam à S. Bauone in Brachbantenſi agro ædificatum ſunt qui prodiderunt ſacellum, quod in ipsâ Gandenſi vrbe cis Scaldam conditum. & *Diuum Lauinum ad Eſcam, in pago Brachbantenſi, martyrio coronatum accepimus*. Annales ſanè noſtri habent, *Teneramundam cum agris, in pretium fidæ operæ atque opis contra Grimbergios, Theodorico tunc Comiti Flandriæ acceſsiſſe, atque abiunctam deinceps à nobis eſſe*. Ottonis verò Secundi diploma cómmemorat, *confirmaſſe eum*

poſſeſ-

poſſeſsiones Gandenſis cœnobij, in pago Brachbantenſi, villam Veruiniam & Fleterſele, & Papingham, Bauingham, Giſenſele & Holtzem. quæ pleraque in hodiernæ Flandriæ finibus reperias, vt bonam huius partem Brabantia occupauerit: nec Hannoniæ minorem, ſi non omnem. nam in veteri diuiſione Caroli & Ludouici Regũ anno DCCC. LXX. hæc habes: *In Brachbanto Comitatus* III. *Cameraceſium, Hannoum, Louienſem.* Sanè Sigibertus il-
Anno 1059. lam ad Tornacenſium mœnia extendit: *In pago Brachbantenſi iuxta Tornacum.* Nunc minoribus arctatam terminis è vicinorum veterum populorum coaceruatione prouinciam vnam videas. è *Neruijs* enim, *Aduaticis, Ambiuaritis, Pamannis, Tungris, Eburonibus, Taxandris, Menapiis, Morinis,* non poſtremis partibus defruſtatis, vnum agrum, tamquam vnum corpus ſtatuit. Ambitur nunc ab Oriente *Leodienſibus, Namurcenſibus* à Meridie, Occidentem *Flandri* claudunt, Septemtrionem *Battaui ac Zelandi* Scaldæ æſtuariis diſcreti. Circumſcribitur Moſâ, Scaldâ, Sabi, Tenerâ, fluminibus, quæ nuſquam tranſilit, ciuitates numerat, magnitudine, variiſque ab ingenio & arte propugnaculis validas ſex & viginti: ac ſuper has ſeptemdecim ſolo robore ſuo, nullà ductili foſſà aut muro cinctas, vrbicis prærogatiuis dotatas. ſortiunturque iura ſua ſub *Brabantia* Ducatu, tamquam ſpecioſi corporis non vltima membra,

bra, *Limburgicus* Ducatus, *Dalemij* Comitatus, *Valkenburgicus* ager. Ingens populus, valida vbiq. & lecta iuuentus, ad libertatem aut mortem animus promptus, clarumq́ue bello nomen. Iacuit tamen aliquot ſæculis multis modis fracta veritas, inſcitiâ prouinciæ noſtræ, mox aſſentandi licentiâ, inde inuidentiâ aduerſus proſpera. Inſcitiæ ſi audaciam iungas, ingens malum. Aſſentationem quis non pronis auribus hauriat, imperiorum virus? quod enim non latet venenum ſub hoc fauo? quod quò quis haurit auidiùs, eò infeſtiorem hoſtem accipit, ruinâ beneuolentiam remuneraturum. vt meritò beatam hanc dixero prouinciam; in quâ plurimi quod debent, quod Deus, quod ſuadet ratio, quod publicè bonum, ſentiunt: beatiorem, in quâ dicere liceat quod benè ſenſeris. hanc videor mihi nactus, nec fœdo in adulatione ſeruitutis crimine maculatam, vt quæ illi obduxerit peſſulum; nec inuidentiæ fuligine dedecoratam, vt à quâ liuor exulet. Dicam ergo quod de Brabantis meis ſentio, ſemotis prioribus rerum publicarum peſtibus: dicam quod in tantâ hiſtoriarum tenuitate, ac quaſi macie, reperio. Quod dum facio, non diffitebor aggredi me plenum variis opus caſibus, atrox prœliis, diſcors ſeditionibus; ipſaque adeò cum externis pace, in ſe ſæuum. Magna enim paſſim nobilitas ferro extincta: domeſtica an externa bella plura, du-

bium; & permiſta hęc non ſemel felici infelicique euentu. Proſperæ res in Galliâ, Germaniâ, Angliâ, Italiâ, Aſiâ, aduerſæ non ſemel. Ieroſolyma capta, Syria domita, Prouinciæ huic triumphos debet. Mutuis deinde cladibus, Geldricis, Eburonicis, Battauicis, Flandricis, Limburgicis, Luxemburgicis, nobilitata. Mota reperio in Britannos arma, perdomitos Stadienſes hæreticos, patriæ & diademati reſtitutos Reges: neque annum propè vacuum à prœliis, liberum à ferro. Ceterùm antequam propiùs hæc attingam, fateor, multa (vt antè dixi) iacêre ac quaſi dormire apud nos ſæcula, ſcriptorum incuriâ, gloriæ neglectu, veri metu, obſequendi aliis ſtudio; dum noſtra negligimus, aliena admiramur: illa deprimimus, aut intacta tamquam ingloria tranſimus, hæc extollimus. Quare profiteor non habere me multis ætatibus quod pro comperto dicam. Fabulas aut his propinqua, quis niſi plebeiâ linguâ narrauerit? non merentur hæc nomen calami; ſed neque inſtituti eſt mei hiſtoriam texere. ſeponam hanc materiam alteri ætati. Capita nunc deligam ex plurimis pauca, & ea ferè quæ militiæ robur decuſque tangunt.

Brabanti, Gallicum ac Germanicum genus; olim in maioribus, mox propriorum factorum memoriâ clari. & meminit, vt vetera taceam, in Saxoniâ ſuâ *Crantzius*, æquatque per ea tempora *Hel-*

Heluetijs: ante diſcrimina cunctabundos, in ipſis feroces, in periculis impauidos, turbidis rebus intrepidos, in audaciâ fortunatos, pro libertate próque gloriâ pleraque auſos, conſiliis dandis promptos; nec tam linguâ, quàm factis feliciores; manu promptos, & ad quaſcumque ſcientias ac artes natos: ſuper hæc tamen omnia bellicâ laude magnos. Feliciter horum operâ, Anglorum *Henricus*, ciuitates recepit, nutantes firmauit; pro- *Anno 1175.*
ceres obedientiam edocuit. Nec in longum quies data. traductos enim lego in Aquitaniam ſucceſſu pari. Inde etiam ſub *Iacobo Auinienſi* equi- *Anno 1176.*
tum magiſtro lectiſſima iuuentus in *Saladinum* ducta. ſtetit hîc anceps prœlium, donec *Auinienſis* inuectus in confertos hoſtes, & quâ parte acrior vis fiebat, dubitantibus ſubuenit; confirmat clamore, telis, manu; ſuo denique ſuorúmque ſan- *Paulus Æmilius*
guine hoſtem loco pellit: cædes deinde, non prœlium. Læta ea victoria Chriſtianis: cunctiſque *Anno 1192.*
ſuper vota fluentibus mœrorem attulit, ſanguine tantorum emptam: ita nulla felicitas in purum perpetuat. Quies deinde ab externo hoſte, turbata domi; ſignaque in *Theodorum* Hollandiæ Comi- *Anno 1202.*
tem illata *Henrico* Duce: & Comes caſtris exutus, amiſſis ſignis, viuus in poteſtatem venit. nec multò pòſt *Henrici* ductu *Philippus* Imperator *Otto-* *Anno 1206.*
nem ſuperat; creuit tamen mortuo *Philippo*, *Henrico* pro *Ottone* fides integra & ſecunda, quâ Leo-

dienſes in *Ottonis* verba cogit. Multa hîc prœlia, ſed *Henrico* proſpera, pro quo ſortuna & parta toties victoria: hinc ſæua ac deformis vrbe totâ facies ſecuta; nec tam prœlia quàm vulnera,
Anno 1212. cruor, & corporum ſtrages. Succeſſit *Stadingorum* veſania, Brabantico compreſſa & extincta ferro. Profecta ad hoc bellum è *Brabantiâ*, *Gerardi à Lippâ* Bremenſis Archiepiſcopi rogatu, ingens nobilitas: & vt quiſque corpore, viribus, opibus, ingenio maximè valebat, ita maiore animo, pro maiorum intemeratâ fide, contra hæreticos ſtetit. Hoc magnum, paucis noſtrorum deſideratis, *Stadinganos* ad internecionem deletos
Anno 1234. ferro ac flumine. Grauis exinde pugna in *Siphridum* Colonienſem, *Reginaldum* Geldrum, *Adolphum* Naſſouium, *Henricum* Luxemburgenſem, *Valeranum* Falcoburgenſem, & duos huius fratres, directa acies: diemque ſolidum ambigua victoria ſtetit. Vicit tandem *Ioannes* Brabātiæ Dux, cùm mutuò ſe hortati *Brabanti* acri impreſſione hoſtem auertiſſent. capti Colonienſis, Geldrus, Naſſouius, & Falcoburgius, partium duces; deſideratique pręter promiſcuam plebem, equeſtris ordinis quadringenti, vt facilè videas quantum
Anno 1288. ſanguinis fuſum. Nec fuit incruenta *Brabantis* victoria, cùm non tantùm imbellior quiſque, ſed è primis ductoribus non pauci ceciderint: è Colonienſibus & Geldris, omnia robora vtriuſque gentis,

gentis, cum Luxemburgenſi & Falcoburgij fratribus. Reſtitutus poſt hæc regno & ſuis, *Eduardus* tertius Angliæ Rex Brabantinâ manu; quam & in Aquitanos, Britannos, Normannos, Iberos duxit, fortunatiſſimo vbique euentu. Pari eam aliquando ſucceſſu *Richardus* Anglus in Aquitaniam, *Philippus* Gallus in Aragoniam & Flandriam, *Ioannes* in ſuam Angliam, *Eduardus* in Scotos duxerat. Iam *Conrado* Imperatore *Vliſſibona* Saracenis erepta, ducentis hoſtium millibus cæſis aut in fugam verſis. neque alia cla ior eo ſæculo victoria, Belgarum ac Brabantorum cumprimis virtute parta. *Anno* 1327.

Vacui exinde externo metu, domeſticis arſere malis. veterem enim inter *Brabantos* & *Grimbergenſes* diſcordiam, priuatorum æmulationes accenderant. multæ ante hos annos inuicem clades; crebriuſq. infeſtiuſque, quàm in cognato fas populo, decurrerant. hinc æmulationes & inuidia, & vix agro diſcretis connexum odium: ergo arma in ſe vertunt, diriguntque acies pari vtrimque ſpe libertatis ac dominationis. Nec aliàs concurſum mole maiore, neque ambiguo magis euentu: Brabantica vtrimque robora: & omiſſo pilorum iactu, gladiis haſtiſque res agebatur; collatoque gradu, corporibus & vmbonibus nixi. noſcentes inter ſe, in euentu totius belli certabāt pro gloriâ, pro principatu. Inchoata pugna ante ſolis exor-

tum: nec deſtitum ante noctem; quin & in ipſis tenebris pugnatum: incerti hìc ictus, vulnera improuiſa, ſuorum atque hoſtium ignoratio. deleto tandem promptiſſimo quoque aut ſaucio, vtraque acies ad ſua ſe recepit. exigua quies; adpetente luce rurſum pugna, & abſumptus alter dies vulneribus, cædibus: neque nox finem fecit. tum verò ſtrepitus diſſoni, caſus incerti; cùm neque feriendi neque declinandi prouidentia, non virtus: adeoque ignauiſſimi cuiuſque telis fortiſſimus cadit. varium prœlium, his, rurſus illis exitiabile; cùm nihil animus aut manus, ac ne oculi quidem prouiſu iuuarent, donec ſatietas, & laſſæ tandem manus & ferrum, acies dirimerent. paucę horæ ſine ſanguine, ac ne curandis aut obligandis vulneribus tempus datum: vix namque exhauſtâ nocte, paratos exercitus dies aperuit, & pugnatum in meridiem. ceſſit demum *Grimbergenſis*: victor *Brabantus*. E quâ aliâ gente triduana pugna? aut niſi *Brabantus Brabanto* contrà ſtaret, eademque vtrâque acie arma & artes, triduum pugnari potuit? Illuſtrem hanc pugnam reddidit *Brabantiæ Dux* infans, & inter cunas vagiens, ex editiore arbore media inter agmina depenſus; vt vagitu & tenellæ commiſeratione ætatis, animos ſuis adderet, terrorem hoſtibus immitteret, cùm perfacilè viderent deſtinatū *Brabantis* cum Duce ſuo vincere aut mori. Fuit & illud militare,

Anno 1144.

quot-

quotquot ceciderunt, contrariis cecidiſſe vulneribus, verſoſque in hoſtem: ea cura morientibus, vt decori etiam exitus foret.

Hactenus *Europaa*. *Aſiatica* à cælo prodigia ſunt: & *Gedeoneis Machabaiſq;* non inferiora; cùm *Godefridus Bullonius*, alterum naturæ miraculum, *Brabantia Dux*; *Gracia*, *Aegypto*, *Palaſtina* victricia infert ſacrata Deo ſigna. Nullum hîc mendacio pretium eſt. rem narro: nec tam humanę dexteræ, quàm præpotentis Dei. quæ vt aliàs ſæpè, adfuit Duci noſtro. *Nicaa* expugnata, primum laboris & tanti itineris prœmium. fuſi hîc ſubſidiarij *Turca*. pauciores tamen cecidere ob propinqua ſuffugia. Rurſus prœlium. ingens numerus; ducenta millia numerat *Tyrius*, trecenta ſupra ſexaginta millia *VVilhelmus Malmesburienſis*. æquata pugna, dum miſſilia mittuntur; vt ventum ad ferrum, deturbati hoſtes, ruinæ modo præcipitati. Quæſitum deinde quam vrbem aggrederentur. *Antiochia* potior viſa. hanc auferre *Turca*, in rem famamque videbatur. ardua res, imminentia in orbem turrium iuga, ferrati portarum obices, ac tantumnon iuſtus in vrbe exercitus. Aduerſus quæ omnia fortior animus: tantúſque ad *Bullonij* verbi, crucem nec aliud oſtentantis, certantis exercitus ardor, vt leui momento nudata propugnatoribus mœnia, portarum obices ſubuerſi, capta aſcenſu munimenta fuerint. ceſſit

Anno 1096.

lib. 3. c. 12

dehinc

Anno 1098. dehinc ciuitas victori. At in illà victrice ſede ſuâ à trecentis Turcarum millibus obſeſſum victorem reperio. ingens planè multitudo. *Bullonius* quamquam confideret virtuti, ac ſuper omnia Deo, tamen exhortationes precibus miſcet; *ſpernerent numerum, & inanes barbarorum minas: ceſſuros vbi crucem ferrúmque toties fuſi agnouiſſent; ac in multis paucos eſſe qui prœlia profligarent, ipſámque adeò multitudinem non ſemel exitio ſibi fuiſſe: gloriaq́; ipſorum ac in primis cruci acceſſurum, quod modicâ manu omnem hanc turbam deieciſſent.* Dixerat, cùm excepit miles gladio & haſtâ; fuſúſque hoſtis, tamquam à vento palea. Signa deinde *Ieroſolymæ* illata, copiâ defenſorum, propugnaculis ac magnitudine validæ. ineratque miles, & prouiſi antè commeatus. Omnia ceſſerunt virtuti; capta *Ieroſolyma*, tantorum merces bellorum. ſequitur pugna. erant equitum in exercitu noſtro millia quinque, peditum quindecim: hoſtium equitum millia centum, peditum quadringenta. ferox hoſtilis acies, & noui decoris auida, poſt tot ſuorum cædes, tot ſecunda noſtrorum prœlia, inſultare, prouocare, iactare minas. & trepidabant noſtri, nec ſatis conſilia expediebant, obſidionem tolerarent an in hoſtem irent. placuit tandem ire. inſtructa acies educta mœnibus, neque deerat hoſtis toties impatiens vinci. & *Bullonius* fortiſſimi nuſquam militis, nuſquam conſtantiſſimi ducis offi-

Malmeſb. lib. 6. c. 22.

Tyr. lib. 9. c. 9. *Anno 1099.*

Tyr. lib. 9. c. 12.

officium omiſerat: occurſabat pauentibus, retinebat cedentes: & vbi plurimus labor, ſpesque aliqua, conſilio, manu, voce, cruciſque memoriâ ſuos animabat, terrebat hoſtes. Atrox hinc cædes, donec Turcarum cohortium præfecti, ſuſtentatâ nonnihil acie, telis obruuntur, inde effuſa fuga. Supra centum millia cæſa tradidit *Vrſpergenſis*. Maior ſecuta clades, cùm mare fugam inhiberet; integri hîc cum ſauciis, ſemineces cum valentibus voluuntur fluctibus, variâ pereuntium formâ, & omni imagine mortuorum; ac plures longè mare quàm ferrum hauſit. clara, & antiquis quorumcumque Imperatorum victoriis par eâ die laus parta: Deo in primis, pòſt Duci. quippe ſunt qui paullo minùs quàm quadringenta Turcarum millia cecidiſſe narrent; vt non immeritò *Malmesburienſis* inclamet: *Cedant poëtarum præconia, nec priſcos Heroas vetus attollat fabula; nihil vmquam horum laudi comparabile vlla genuere ſæcula.* Moritur poſt hæc *Godefridus*, nulli veterum pietate, animis, victoriis inferior: ſuccedit *Balduinus*, alter Ieroſolymorum Rex. & ſecuta bella. ita nulla ab hoſte quies. Quadraginta fuiſſe millia refert *Vrſpergenſis*, cùm apud noſtros non niſi millia octo. At *Balduinus* crebris proſperiſque ſucceſſibus exercitatum eduxerat militem: hoſtis per cateruas & turbas ſuos diſpertiens, agmina noſtrorum circumfuderat, non ignaro Duce no-
 ſtro,

ſtro, qui huic pugnæ compoſuerat aciem. vt ventum ad manum, hortatur *Balduinus* ſuos, *ferro rem agerent, prædæ immemores, partâ victoriâ cuncta ipſis ceſſura*. Inde crucem vertit in hoſtem; quâ ductrice latè barbaris terror immiſſus, noſtris additus animus;ac primò equitatus perfundit quod obuium & validum in hoſte erat, ceteri terga prębuere. vertit poſt hęc ſuos ad hoſtilia paſſim propugnacula, exſcindit pleraque, plana ac edita; validos inualidosque, pari omnes metu complet; cetera terrore incolarum in deditionem veniunt: paruaque manu, & vix fidem reperturâ, quadraginta equitibus, peditibus ducentis, viginti *Saracenorũ* millia fundit. Steterant attoniti noſtri: ſenſerat *Balduinus*; ergo hæc ad ſuos, vt exaudiri ab omnibus poſſet: *Ne dubitarent, ſtare eos ſuper veſtigia gloriæ, cineres oſſáque Saracena calcantes. quocumque hoſtes intenderent, clades priores & dira omnia obuerſari. ne terrerentur nudo apparatu; veteranis cæſis, facilem tironi fugam fore. Quod roboris fuerat, tot antè proſperis ſuorum prælijs periiſſe; ſupereſſe qui fugam animis, qui vulnera tergo ferant: ſed & Deum ipſum in aſpectu eſſe, cuius nutu capeſſerent pugnam Belgicæ virtutis memores. illum diem glorioſiſſimum fore, quo paruâ manu, & qualis lecticam oblectantium ſe Principum, non armatos circumſtare ſoleat, magnam hoſtium manum fudiſſent*. Valuit oratio. & deleri omnes poterant, niſi victorem

ctorem militem ſanguis laſſaſſet, & hebetatum vulneribus mortibuſque ferrum. Equitibus dein quingentis, ac duobus peditum millibus, cum Saracenorum quindecim millibus certatum. proſperum id *Balduino, Saracenis* exitio fuit. Magna hæc. & potuiſſet *Saracenorum* nomen occidione occumbere, ſi *Godefrido* & *Balduino* fratribus reliqui Chriſtiani Principes acceſſiſſent, pareſque *Belgis* animos attuliſſent: qui ferè è primâ nobilitate & lectiſſimâ iuuentute primi ad pugnam, poſtremi in receptu. Nec vltima hîc laus *Antuerpienſium*; rara ſuper alia prærogatiua, vt primi in *Bullonij* ſacræque expeditionis verba iurarent, nouo inter ſe fœdere obſtricti, non redituros niſi victores. Grande exemplum reliquæ nobilitati *Belgicæ*: quæ ſolemni ſacramento, Ordinum plauſu, ſimili ſe obſtrictione deuouit. Omnium hîc laus, ſed ferè primorum maxima: inſita namque hæc mortalibus natura, circumſpectare initium, ſequi audentes.

Delectum militum Antuerpia habet Bullonius.

Poſſem hîc fortia *Brabantorum* facta numero & robore plurima, poſſem Duces enumerare, belli paciſque gloriâ magnos, *Pipinos, Martellos, Godefridos, Henricos, Ioannes, Philippos; Maximilianos, Carolos*: quorum vario ductu ingentia pugnata bella, clariſſimis relatis triumphis, *Sueui, Saxones, Bauari, Dalmatæ, Longobardi, Sclaui, Hunni, Angli, Luſitani* loquuntur; & in ipsâ *Galliâ Martelli*

manu, *Saracenorum* ſeptuaginta millia cæſa. cúmque reparato poſteà exercitu alteram formidinem intuliſſent *Galliæ*, cunctaque pauore compleuiſſent, dum quæ metuunt ſinguli extollunt, facili credulitate eorum qui eadem pauent, tantumque non ſubacta *Gallia* mœſta iaceret; *Martelli* dexterâ reddita ſalus eſt, & *Saraceni* graui prœlio attriti, omni in poſterum redeundi ſpe reciſâ.

Quantos hac ætate *Martellos* daret, non *Brabantia*, aut *Belgium* tantùm, ſed *Europa* tota, qui non *Galliam*, ſed *Aſiam*, *Africámque* & Europæ reliquum, barbaro depulſo iugo, vendicarent, ſi tam concordibus armis animiſque hoſtem impeterent, quàm æmula circumſpectant regna? Ceterùm vicinus metus, & maior à propinquo terror, prætexuntur: ſpecioſa nomina. *Ottomannicus* pauor obſedit animum, & metum è vicino obiicimus: quemcumque timor occupauit, vſurpauit eadem. Quid ergo exſpectamus, vt mutuo laſſati ferro, in ius ditionemque barbari concedamus? Toties laceſſiti, Prouinciis regniſque exuti, torpemus otio; nec quiſquam præter frigidam bello dexteram oſtentat: quid niſi paullò pòſt ſupplices protenſuri? Sed æmulatio quouſque hæc? *& dominandi ſpes, ac in agro connexo vberior ſeges?* ô voces! Hæc talia erunt, donec homines, & regna: & fuerunt *Godefrido* & *Balduino* pugnantibus.

Publica

Publica moueant, quorũ interuentu priuata penſentur. Periit *Aſia* & *Africa*, & *Europa* pars maior erepta Fidei eſt & nos de ęmulâ vicinitate gladiamur. Formidamus connexa imperia: moderatius ab *Ottomanno* ſperamus? aut mitioribus in illo malis prememur? quoties edocti poſt datas dexteras, poſt iuſiurandum interpoſitum, & ſtamus in noxiâ fiduciâ, ac inter barbaras manus toties periurio lotas mitiora cogitamus? Exſurgite. *Godefridum* & *Balduinum* duces habemus: nihil hîc nouum, aut ignoratione ſui formidandum; calcata via eſt. Potuit hanc primus Prouinciæ dux vnius, tot ſucceſſibus lætus, tot cælo ituris triumphis fatigatus; tot regna, & ſociata imperia pudebit ſequi? ô ſemper inimica magnis trepidatio euentibus! ô quos triumphos vertis in iugum improba æmulatio! Exſurgite: par cauſſa eſt, idem *Deus*, *Crux* eadem, eademque maiorum *Fides*: tantùm animis opus, ſequentur reliqua. Nam ſi regnorum tanta de vicino libido trahit, ſatis ſub *Ottomannis* imperiorum eſt, quod omnium reſtinguat ſitim, expleat famem. veſtra tantùm *Reges Principeſq́;* virtus exſpectatur, conſenſus animorum veſter, in quo omne robur; & ſine quo, quamuis fortia, inualida ſunt. Neque ego nunc vos ad bella aut pericula voco. omne robur vobiſcum eſt; omnis victoria in manu eſt. Nam qui *Ottomannum* tutatur miles, veſtrâ diſſenſione

tutatur: iungite hæc diuiſa, nuſquam vos aſpicient, quin eodem momento effugia circumſpectent. Quid ſtatis dubij? aut quouſque diſſociant diffidentia & æmulatio, imperiorum peſtes; adulatio & detractio, regnorum toxica? Exſurgite Principes. mille & quadringentis ampliùs annis *Aſiaticas* & *Africanas* tutabatur aquilas *Romana Fides*, paribus coaluerat *Græcia* tota. quis ſecuit? inimica Regnis æmulatio. *Alexius* mihi vobiſque teſtis, faſtus, libido, diuinorum contemptus, numquam ſaturandæ æmulationis ſocij. Videte ne apud vos eadem. Necdum ſat illinc magna mutuæ diffidentiæ ſpretique documenta numinis? Vbi eadem cauſſa, metus idem. Quid ſi ab eodem hoſte? an expectandum, donec Hungarico ſubmittamur iugo? Nihil facilius quàm diſperſos vinci; nihil facilius quàm coniunctos vincere, & frangere barbaras illius minas, ac ad Mahumetanum veterem puluerem deducere hos montes. Quid exempla poſcimus, domeſticis diuites? Sentiant vos *Godefridos*, *Balduinos*. putatis auſuros bella? veterem formidinem, fugam, cædes ſperate. Toties paruâ manu ſuperati, quid niſi precariam vitam Regnumque tenuerunt? exinde priuatis noſtrorum diſſenſionibus creuêre, ſubactæ Prouinciæ, Regnaque, & Orientis imperium impuro calcatum pede, inſeſſum *Mahumetanâ* rabie. Quouſque ſtamus, & in Chriſtiana pe-

ctora ferrum vertimus? Hic illud tempus oblitterandæ culpæ; properate crimen in decus vertere. aderit qui *Godefrido Deus.* Audete, quicumque in vetere maiorum *Romanâque Fide* ſtatis. veſtrâ enim dexterâ cadet hic *Nicanor*. Non euoco degeneres veritatis grano; non nouitiis ſaturos commentis, qui à *Lutheri*, *Caluini* aut *Mennonis* torculari madidi, eructant non vuas ſed labruſcas. Vos volo intemeratæ maiorum *Fidei* propugnatores: vos mihi reduces *Machabæi*, vos *Godefridi*, *Balduini*. vos enim eſtis *de ſemine virorum illorum, per quos ſalus facta eſt*. Nam iſtos *Ioſephos* & *Azarias* non moror, cadent *Gorgiæ* manu. vos volo *Godefridi* & *Balduini* germen: vos mihi non *Machabæi* tantùm, ſed *Iſai Bethlemici* decus. quorum fundâ, & limpidiſſimis de torrente lapidibus, è paſtorali perâ eductis, cadat ſpurius *Philiſthæus*. Nam quid aliud limpidiſſimi lapides, quàm vera limpidaque *Fides*, nullis dedecorata maculis? quid torrens, quàm *Scriptura ſacra*, vnanimi *Patrum* maiorumque ſenſu tradita? quid paſtoralis pera, ſi non *ſupremi paſtoris vicarij Chriſti*, *ſucceſſoris Petri*, cui commiſſæ oues, ſpiritale armamentarium? ex hac perâ, ex illo torrente, *Scripturæ ſacræ* ſenſus purus, mens vera. Vos ergo dilecta Deo germina, *Samuelis* cornu inuncta, erigite mentes, ſacrata ſancite fœdera. nihil incertius morâ. inualeſcit malum. feſtinatione opus;

1. *Mach.* 5.

opus; nec conſiliis nunc, tot ſęcula retrò abierunt, ſed facto opus. abolete tot ætatum ignominiam. Quid expectatis reliquos Principes, ſegreges iam, & ab illâ paſtorali perâ, voluntario exilio damnatos? odi moras. ſat virium in vobis, ſi animorum, ſi coniunctionum ſatis eſt. Quid numerum circumſpicitis? audite Sapientem: *Multigena autem impiorum multitudo non erit vtilis, & ſpuria vitulamina non dabunt radices altas, nec ſtabile firmamentum collocabunt. Et ſi in ramis in tempore germinauerint, infirmiter poſita, à vento commouebuntur, & à nimietate ventorum eradicabuntur. Confringentur enim rami inconſummati, & fructus illorum inutiles, & acerbi ad manducandum, & ad nihilum apti: ex iniquis enim ſomniis filij qui naſcuntur, teſtes ſunt nequitiæ aduerſus parentes in interrogatione ſuâ.*

Sapientiæ 4.

Quam vitam promittant rami arido inſerti trunco? quas radices agent ſpuria & à maioribus degenerâtia vitulamina? quod firmamentum collocabunt, inconcuſſâ maiorum areâ deſtituti? quæ germina ſperes ab emortuis ramis, omniq́ue vitali ſucco ſpoliatis? inconſummati frutices quos fructus dabunt? ſomniorum filij, è Lutheri, Caluini, Mennonis puluinari, à parentum thoro profugi, ab vberibus matris aberrantes, quid niſi nouitiis interrogationibus aduerſus parentes, longamq́ue retrò maiorum ſeriem, ſibi variiſq́ue perniciem creant? Quare de his nulla mihi verba.

nec

nec ſi arma, ſi ſigna poſcant, velim ſocios. certiùs ſine his vincetis. nam quæ pars inimicis *Crucis* cum *Cruce*? & *Cruce* tamen vnâ *Palæſtina* domita, quam qui tollit, quidquid validum ſuſtulit.

Capvt tertivm.

Aduatici, Ambiuariti: & cuius Prouinciæ pars aliquando Antuerpia.

BRABANTIAM dedi, cuius nobiliſſima pars *Antuerpienſis* ager. Tranſco nũc ad *Aduaticos*, & *Ambiuaritos*, qui in *Brabantiæ* ius ditionemque conceſſere. Pars ergo nunc ſunt *Brabantiæ*, & *Aduaticos* quidem ex *Cimbris* & *Teutonis Cæſar* duxit. *Ipſi erant ex Cimbris Teutoníſque prognati; qui cùm iter in Prouinciam noſtram, atque Italiam facerent, his impedimentis, quæ ſecum agere ac portare non poterant, citra flumen Rhenum diſpoſitis, cuſtodiæ ex ſuis ac præſidio ſex millia hominum vnà reliquerant. Hi poſt eorum obitum multos annos à finitimis exagitati, cùm aliàs bellum inferrent, aliàs illatum defenderent; conſenſu eorum omnium pace factâ, hunc ſibi domicilio locum delegerunt.* E *Cimbrorum* ergo & *Teutonum* reliquiis *Aduatici*; quos, inter *Ambiuaritos*, *Neruios* & *Eburones*, ad Scaldam vbi nunc *Antuerpia* eſt, ſunt qui conſediſſe velint. At mihi veriſimilius eſt *Aduaticos* iam olim agrum occupaſſe, vbi nunc *Gallo-brabantia* eſt, inter *Nerg*

De bello Gall. lib. II.

uios, *Eburones*, ac *Menapios*, tenuiſſeque *Hannoniæ*, *Hasbaniæ*, *Namurcēſis* Comitatus, ac *Leodienſis* ſoli non minimam partem, *Condruſijs* conterminos. Minùs etiam adducor vt credam fuiſſe *Antuerpiam* eam vrbem in quam *Aduatici* ſuperatis à *Cæſare Neruijs* exercitus ſui robur contulerint, apertè enim refragatur *Cæſaris* locus. apud quē *Aduatici*: *ſua omnia in vnum oppidum egregiè naturâ munitū contulerunt, quod cùm ex omnibus in circuitu partibus altiſsimas rupes deſpectuſq́; haberet, vnâ ex parte leuiter accliuis aditus, in latitudinem non ampliùs* CC. *pedum relinquebatur. quem locum duplici altiſsimo muro munierant*. *Antuerpiæ* verò quæ rupes, qui deſpectus ex alto? ingens planities eſt: niſi quis dicat ingentes rupes, in humillimas deſediſſe arenas; aut Oceano abſterſas, tamquam leues humani corporis verrucas. Minùs fors aberrauerit, qui *Aduaticum* ſtatuat in montibus, qui *Namurcenſibus* aut *Huenſibus* imminent; aut in quocumque potiùs quàm in *Antuerpienſi* agro; in quo perpetua planities, & tamquam continuum placidumq́ue æquor, omnem *Aduatici* coniecturam excludit. Sed neque, vt quidam arbitrati, ſuprema in eo oppido fuit cum *Cæſare Aduaticorum* pugna: cùm non multò pòſt *Cottâ* & *Sabino* Cæſarianis legatis deletis, *Ciceronis* caſtra, *magnâ manu Aduatici*, *Eburones*, *Neruij*, *atque horum omnium ſocij ac clientes oppugnarint*. Sed & iuſtis exinde

De bello Gall. 2.

De bello Gall. li. 5.

de exercitibus *Neruij* & *Aduatici bellum Romanis pararunt:* adeoque vt *Induciomaro* à *Labieno* occiſo, perſtiterint tamen in armis cum *Neruijs* & *Menapijs* & *Cisrhenanis* Germanis; vt facilè videas *Aduaticos* etiam tum gentem fuiſſe non contemnendam, ad arma promptã; & aduersâ vnius oppidi clade, non tam fractos, quàm ad audenda maiora prouocatos. Sed neque in vno oppido vniuerſa deleri gens potuit, quæ longè lateque dominaretur, ipſiſque illâ ætate *Eburonibus* imperaret. *Ambiorigis* Eburonum reguli verba ſunt; *Se pro Cæſaris in ſe beneficijs plurimũ ei confiteri debere, quòd eius operâ ſtipendio liberatus eſſet, quod Aduaticis finitimis ſuis pendere conſueſſet: quódque ei & filius & fratris filius ab Cæſare remiſſi eſſent, quos Aduatici obſidum numero miſſos apud ſe in ſeruitute ac catenis tenuiſſent.* Nam quod *Cæſar* ſcribit, *ſua omnia Aduaticos in oppidum egregiè naturâ munitum contuliſſe*; quis non videat inter altiſſimas rupes, aditu propè inuio, non niſi anguſtam vrbem adeoque arcem veriùs quàm vrbem ædificatam? Ac cùm dicat in illâ memorandâ *Aduaticâ* pugnâ, non niſi quattuor *Aduaticorum* millia cecidiſſe, reliquis *in oppidum reiectis*, quis credat *poſtridie eius diei refractis portis* defuiſſe qui defenderent *è viginti nouem millibus*, quos in auxilium *Neruiorum* è iuuentute ſuâ eduxerant? aut ſi poſt quattuor millia cæſa vrbem ingreſſus ſit propugnatoribus deſti-

De bello Gall. li. 5.

De bello Gall. li. 5.

De bell. Gall. lib. 2

De bello Gall. li. 2.

deſtitutam, quíd magnum fuit potuiſſe capi? imò quid non magnum; auſos tam exiguo numero, tam raro milite, ingentia *Romanorum* caſtra, validumque exercitum vallo tamquam mœnibus cinctum oppugnare? Audiamus Cęſarem: *Pugnatum ab hoſtibus ita acriter, vt à viris fortibus in extremâ ſpe ſalutis, iniquo loco, contra eos qui ex vallo turribuſq; tela iacerent, pugnari debuit; cùm vnâ in virtute omnis ſpes ſalutis conſiſteret.* Raro exemplo: hoſtem aggredi vallo incluſum, turribus cinctum, & hoſtem ab ingenti recentique victoriâ animatum, & ex iniquiſſimo loco victorem oppugnare exercitum.

De bello Gall. lib. II.

De *Ambiuaritis* tenuia apud veteres veſtigia reperio, quæ me ducant ad tantum populum, qualem nunc videmus. Illud certum, cùm *Vſipetes*, & *Tencteri* à *Sueuis* pulſi, *Menapios* ſedibus exuiſſent, legatos ad *Cæſarē* miſiſſe, triduanas inducias poſcentes, negaſſeque *Cæſarem*: *cognouerat enim magnam partem equitatus ab iis aliquot diebus antè prædandi frumentandiq; cauſſâ ad Ambiuaritos trans Moſam miſſam: hos exſpectari equites, atque eius rei cauſſâ moram interponi arbitrabatur.* dolum dolo luſit. cumque capita Germanici exercitus apud ſe detinuiſſet, aliud ex alio nectens, ſubitâ irruptione imparatos, ducibuſque deſtitutos, adortus, ingenti eos clade attriuit. Cùm ergo *Germani* inter Rhenum ac Moſam conſederint, equitatumque

De bello Gall. lib. IV.

tumque in *Ambiuaritos* trans Moſam frumentatum miſerint, perfacilè euincam *Ambiuaritos* inter Moſam & Scaldam ſedes habuiſſe; fuiſſeque illorum agrum *Buſcoducenſem*, *Bredanum*, *Bergizomium*, *Rienſem*, *Antuerpienſem*, ac *Campiniæ* potiorem partem. Neque enim alio ſtatui loco poſſunt, cùm in orbem aliis paſſim populis *Menapÿ* cingerentur, *Vbiis*, *Treuirenſibus*, *Eburonibus*, *Tungrenſibus*, *Morinis*, *Battauis*. intra ergo Moſam & Scaldam *Ambiuariti* variis prouinciis circumfuſi, *Neruiis*, *Tungrenſibus*, *Menapiis*, *Eburonibus*, *Aduaticis*, *Morinis*: vt non videantur aberraſſe qui *Antuerpienſes Ambiuaritos* arbitrati; maximè cùm à primâ ſui inſtitutione, *Marchionatus Rienſis* vrbs hæc caput fuerit, ac pars quædam Rienſis agri. Adſtipulatur huic ſententiæ *D. VVillibrordi* teſtamentum; quod *Antuerpiam* in agro Rienſi ſtatuit: eadem habes apud *Theofridum Epternacenſem*. Iam verò Rienſem agrum inter *Ambiuaritos* numerant, etiam illi qui *Antuerpiam* inter *Aduaticos* ſtatuunt; vt proinde veriſimile ſit Rienſis agri caput *Antuerpiam* inter *Ambiuaritos* numerandam. quorum potentiam Cæſariano æuo non infimam fuiſſe nullo negotio comperiet, qui cogitauerit trium ingentium fluminum oſtiis, *Rheni*, *Moſæ*, & *Scaldæ*, ac *Oceani* variis æſtuariis vniuerſam prouinciam locupletatam, piſcatu, mercimoniis, commeatu nobilem.

CAPVT QVARTVM.

ANTVERPIA.

Ætas huius, ad Northmannorum excurſionem relata. Qui Northmãnni; ac vaſtitas per eos illata. graui demum prælio victi.

NOLLEM incerta: & quis in tãto ætatum tamquam fluctuum curſu initia incerta, tamquã primam deſignet aquam? Labuntur, vt amnes, anni. quis in illorum volubilitate, primæ ſcaturiginis lympham eliciet primam? & quis in tot ſęculorum denſà nocte auroram primam, lunam, ſolémve deſignabit primum? Luſerũt varij, prout ingenium tulit cuiuſque varium, amórve traxit in retroſiora: ita ferè æterna cupimus, quæ amamus impenſiùs. Ad *Cimbros* tamen & *Teutonos* reuocant plerique; exinde Cæſariano æuo claros fuiſſe, & *Aduatici* aut *Ambiuariti* principem populi. Ab eo æuo altum vbique ſilentium, in annum quingenteſimum decimum ſextum, cùm ciuitatis huius præfectura à *Theodeberto*, *Vtiloni* tradita, cæſo *Clochilaico* Dano. Meminit victoriæ huius Turonenſis: *Theodoricus Theodebertum* (*Hiſtor. lib. 3.*) *filium ſuum in illas partes cum valido exercitu ac magno armorum apparatu direxit; qui interfecto Danorum Rege Clochilaico hoſtes nauali prælio ſuperatos*

ratos opprimit, omnemq; rapinam terræ reſtituit. & Sigebertus: *Theodoricus Clochilaicum Regem Danorum Gallias vaſtantem perimit*. neque hac clade, fracti licet Dani, exſtincti fuerunt. Docet Sigebertus: *Northmanni adiunctis ſibi Danis Franciam ac Lotharingiam peruagantes, Ambianos, Atrebates, Corbeiam, Cameracum, Taruennam, fines Morinorum, Menapiorum, Bracbantenſium, omnemq; circa Scaldam fluuium terram, Monaſteria Sanctorum Vualarici & Richarij, ferro & igni deuaſtant. Inde Vual fluuium ingreſſi, totam Batuam, palatium etiam Neomagi incendunt*. Ambuſſit hæc etiam flamma *Antuerpiam*, in Scaldæ littore vrbium longè primam. neque hîc ſtetit rabies: *Franciam repetunt, Pariſios obſidione cingunt*: ita Regino. *Henricum* Ducem militari aſtu circumueniunt; inde *Trecas* incendunt; *Verdunum* ac *Tullum* vſque omnia populantur. Hæc triſtia. ſequuntur lætiora. *Arnulphus Rex auditâ cade ſuorum, à Baioariâ contra Northmannos pugnaturus properat cum valido exercitu, quos ſupra fluuium qui Tilia dicitur pedeſtri prœlio adortus, tantam ex eis ſtragem fecit, vt ex innumerabili multitudine vix ſupereſſent qui ad claſſem aduerſum nuntium ferrent*. Nobilis victoria: & quæ aliquando Danorum furorem non repreſſit, ſed extinxit. *Danos* dico. idem enim mihi populus *Northmanni* & *Dani*, è Septemtrionali Germaniæ parte in has terras

Anno 882.

Anno 882.

Sigebert. *anno* 895.

terras delati, quod & nomen *Noort-man* quemuis linguę illius peritum edoceat. Claram huic coniecturæ præfert facem Eginhartus è *Caroli* Magni domeſticis vnus: *Vltimum quod contra Northmannos qui Dani vocantur, primū piraticum exercentes, deinde maiore claſſe litora Galliæ atq. Germaniæ vaſtantes, bellum ſuſceptum eſt*. Accedit ad hanc ſententiam Regino, cùm dicit: *Carolo Aquis commorante, ducentarum nauium claſſe à Northmanniâ in Friſiam appuliſſe Danos, Friſiisque deuictis tributum impoſuiſſe*. vbi *Danos* è *Northmanniâ* educit. *Dani* ergo *Northmanni*. nec hi ab illis alij. Cùm verò Sigebertus *Tiliæ* fluminis qui ſe in Scaldam exonerat, meminit, locum pugnæ deſignat. qui non potuit longè abeſſe ab hac vrbe. nam & claſſe venerant: neque veriſimile longiùs ab eâ conſediſſe; maximè cùm hoſtem adeſſe ſcirent valido exercitu, euocatis in ſubſidium *Galliæ* & *Germaniæ* viribus; ipſumq; Imperatorem exercitus ducem; quo, ſi quid aduerſi eueniſſet, facilior tutiorque receptui via foret, & omnis generis commeatus è vicino mari ad manum; terrorq; ſimul incuteretur hoſti, cùm ingentem in anchoris claſſem ſtare ſciret. & ſanè quantū oſtētatio ad terrorem valeat, nemo ignorat. Etiam antè à Reginone didicimus, non viribus tantùm ſed & aſtu pugnare *Danos* ſolitos, cùm Imperatorij exercitus ducem, foſſâ, ſtipulâ, terrâque iniectâ, ignarum inſidiarum peremе-

emerunt. Ac claſſem hanc in Scaldâ ſtetiſſe quis ambigat? neque enim hîc aliud flumen tantarum nauium capax, neque Tilia claſſem aut grandiores naues toleret; ſed nec modicis, quales fert Tilia, tantus traduci exercitus potuit.

Habemus *Danicæ* ſeu *Northmannicæ* vaſtationis clarum in tranſlatione D. Gummari locum: *Northmanni per fluuium Schendam ad villam Turninum deuenerunt, vbi erat monaſterium S. Fredigandi confeſſoris. Sed Deus propter iniquitatem habitantium exoſus locum, reliquias ipſius iuſsit altè tranſportari, vt nullum eſſet obſtaculum contra deſolationem; quibus ſublatis, velut muro & turribus ciuitatis deſtructis, irruit gens inimica, & incendio perdidit omnia ædificia, ipſúmque monaſterium conſumpſit, homines partim trucidauit, partim captiuos abduxit.* *Molanus refert.* Sunt & hodie magnæ olim rei veſtigia, vix mille ab vrbe hac paſſibus ad ripam Schendæ: nomenque manet *Durna*. Neque immunem ab hac hoſtili incurſione fuiſſe *Antuerpiam* arbitrari poſſumus, loci vicinitate ſæuitiam prouocante. neque nouum cuiquam videri debet, *Northmannos* per Schendam, nunc pertenuem ignobilemque ac propè ſine nomine riuulum, *Durnam* ſeu *Durnium* adnauigaſſe. ruptis enim eâ parte aggeribus, perfacile fuit à Scaldâ in Schendam tranſmittere. Ac veriſimile eâ ætate nullos fuiſſe aggeres, qui Scaldam arcerent à

Schendâ; vt ingens ille nunc campus, ac longa planities, paluſtri plurimùm humilique ſolo, flumine inſepultus iacuerit: ac ni arte etiamnum arceatur, totum hunc integat agrum Scalda. Et vidimus noſtrâ ætate.

Anno 656. Redeamus vnde digreſſi, fuiſſe *Antuerpiam* ſub *Clochilaico* Dano vrbium non vltimam, clarámque *VVillibrordi* ætate, qui in ipſo caſtello *Antuerpo*, Eccleſiam ſibi à *Rhotingo* datam aſſerit, ac tertiam telonij partem. Eadem habes apud Theofridum Epternacenſem. Sed & ante *VVillibrordum*, ſub *Eligio*, *Andouerpienſes* non municipij, aut oppidi vnius, ſed Prouinciæ populum latè dominantem non infelici coniecturâ colligas; cùm
Lib. 2. c. 3 & 8. vita S. Eligij. S. Audoënus, *Flandrenſes*, *Andouerpienſes*, *Friſones*, *Sueuos*, pari loco collocet in enumeratione laborum beati *Eligij*, ac tamquam partem curæ ac ſudoris illius, *Flandrenſibus*, *Friſonibus*, *Sueuis* com-
Anno 649. ponendam.

CAPVT QVINTVM.

Nomen Antuerpiæ. reiectæ opinationes & Gigantum Fabella.

VASTVM hîc mare eſt: quis enatabit integrâ naui, aut tabulâ? ſcopulus eſt multorum naufragiis decantatus. Quid ergo? non elidam aut frangam hîc nauem? nam quocumque hanc flecto,

flecto, præter ſcopulos, breuia aut vada; vt magnâ circumſpectione opus ſit, ac non niſi cæleſti aliquâ lunâ ductrice. Verùm à cuius cælo hoc ſidus ſi non à D. VVillibrordi?

Teſtamentum D. VVILLIBRORDI.

IN *Chriſti nomine oportet Chriſtianos viam veritatis agnoſcere, per quam Creatori ſuo dignè meritis ſuis ſeruire, aut oblatio eleemoſynarũ eorum, & deuotio perueniat ad ſalutem: ipſo ſummo dicente: Date, & dabitur vobis. & : Facite eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis.*

Idcircò ego in Dei nomine Clemens VVillibrordus *Epiſcopus, cogitans caſum humanæ fragilitatis, qualiter peccata mea poſſum abluere, & donante Domino ad æterna gaudia peruenire, dono à die præſenti, donatumq́ꝫ eſſe perennibus temporibus volo, hoc eſt, ad Monaſterium Epternacum, quod eſt conſtructum ſuper fluuio Surâ in pago Bedenſi. In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, & SS. Petri & Pauli Apoſtolorum, & ſacrati Ioannis Baptiſtæ, vel ceterorum Sanctorum, vbi ego ipſe* Clemens VVillibrordus *cuſtos vel gubernator præeſſe videor, &, ſi Chriſto placet, corpus meum ibidem requieſcere debet.*

Hoc eſt quod dono vel trado ad ipſum ſanctum locum Epternacum, omnem rem vel villas, ſeu mancipia, quæ mihi ingenui Franci pro amore eorum & ſalute tradiderunt vel condonauerunt.

Similiter illas res quas Dominus Pipinus *mihi condonauit, vel delegauit, ſeu matrona ſua* Plictrudis, *ſiue filius ſuus Dominus noſter* Carolus *Maior domus: quas res ipſas Dominus* Carolus, *& genitor* Pipinus, *tam me viuente quàm de iſtâ vitâ migrante, pro eorum mercede condonauerunt.*

Et illas alias res ex parte denonimo, vel homines qui mihi eas tradiderunt vel delegauerunt, id eſt, vt hac ſcriptura ſollemniter pro temporum ſerie confirmare debeat, & hi ſunt homines nominibus his nominati.

Rothingus *mihi condonauit, vel tradidit eccleſiam aliquam, quæ eſt conſtructa in* Antuerpo caſtello, *ſuper fluuio Scalde in pago Renenſium, cum appendicijs ſuis, villas denominatas his nominibus*, Bacuualde, VVinnelincheime, Furgalare, *& in ipſo* caſtello Antuerpo *tertiam partem de illo teloneo.*

Et Heribaldus *clericus mihi condonabat & tradidit eccleſiam aliam in pago* Marſum, *vbi Moſa intrat in mare, cum appendicijs ſuis, & Mariſcum vnde Berbices naſcuntur.*

Et Angilbaldus *mihi condonabat vel tradidit villam quæ vocatur* VVadradoch *in pago Taxandrio, ſuper flumine Duthmalâ.*

Et Ansbaldus *mihi condonabat vel tradebat omnem portionem ſuam in villâ quæ vocatur* Buſloth, *in pago Taxandrio.*

Et Berethinda, *Deo ſacrata femina, mihi condonabat vel tradebat omnem portionem ſuam in villâ*

Bo-

Bocanſchot, *in pago Taxandrio.*

Et Henricus *mihi condonabat in villâ quæ vocatur* Pieplo.

Et Engelbertus *mihi quondam donabat, vel tradebat mihi omnem portionem ſuam in villâ quæ vocatur* Hineſloten, *in pago Taxandrio.*

Item quod Engelbertus *mihi condonabat vel tradebat villam quæ vocatur* Alpheim, *in ipſo pago Taxandrio.*

Item Ansbaldus *clericus mihi condonabat vel tradebat villam quæ vocatur* Dioſna, *in pago Taxandrio ſuper fluuio Digenâ.*

Et Thietbaldus *mihi condonabat vel tradebat eccleſiam aliquam quæ eſt in villâ* Montnahim, *quæ* Araride *vocatur, cum appendicijs ſuis.*

Et illuſter vir Hedenus *mihi condonabat vel tradebat omnem portionem ſuam in villâ quæ vocatur* Aimiſtadi *ſuper fluuio* VVielheo *in pago Turingaſnes.*

Superiùs nominatas vel ſcriptas ego Clemens VVillibrordus *trado atque transfundo, ad illam caſam Dei ſuperiùs nominatam* Epternacum, *vel ad illam ſanctam congregationem Fratrum ibidem Deo ſeruientium; eâ verâ ratione, vt quidquid de iisdem rebus ſuperiùs nominatis facere decreuerint, in omnibus habeant poteſtatem faciendi, vt & ibidem omni tempore pro noſtrâ mercede vel ſeniore noſtro Carolo Maiore domus, ſeu eorũ hominum qui mihi*

ſuas res tradiderunt, proficiant in augmentis.

Et illud placuit nobis inſerendum. Si fuerit vllus de heredibus vel proheredibus meis, ſeu qualibet oppoſita aut extranea perſona ſeu iudiciaria poteſtas, quæ contra hoc teſtamẽtum vel donationem meam, quam ego Clemens VVillibrordus *Epiſcopus ſanâ mente, plenóque conſilio & deuotione integrâ fieri iuſsi, venire aut agere vel eam infringere voluerit, & ſi iſta charta ei oſtenſa ad relegendum fuerit præſentata: ſibi ipſe exinde compeſcere noluerit, in primis iram Dei omnipotentis incurrat, & ſanctorum Angelorum, & ab omnibus eccleſijs, vel conſortio Chriſtianorum efficiatur extraneus, & habeat partem cum Iudâ, qui Dominum tradidit, & cum Dathan & Abiron, quos terra viuos deglutiuit, & inſuper inſerat vnà cum ſorio fiſco auri libras decem, argenti pondo quinquaginta coactus exſoluat, & quod repetit euindicare non valeat. Actum anno* VI. *regnante* Theodorico *Rege.*

Vniuerſum Teſtamentum putaui attexendum, & nefas defruſtare aliquid ab hoc firmamento, in quo ſidus illud, cuius ductu *Antuerpum* firmaui, nomen reddidi tot ſæculorum noctibus tenebratum: deflexit exinde paullatim, vt humana ſunt, & ex *Antuerpo*, *Antuerpia* dici cœpta, hodieque perſeuerat. Iam vnde hoc nomen? tenebræ hîc mihi, & non niſi à nouo aſtro pellendæ.

ergo

ergo opinationes ſtatuam. quamquam ingens adhuc nouarum campus. quis curſum tenebit certum? obſcura res eſt, & in quâ pedem vbique figas in altiſſimâ nocte. Sunt qui *Handt-v-verpiam* à manibus proiectis voluerunt: ac ne quid fabulæ deeſſet, Gigantem repererunt, cuius etiã dentem oſtentant palmo maiorem. Credamus habuiſſe duos ſupra triginta, quantum os illud fuerit, in quo tot palmares dentes luſerint? ſex pedes iuſtam viri longitudinem ſtatuunt, quatuor palmi pedem, vt quatuor digiti palmũ. palmi ergo XXIV. virum dabunt. hunc virum arbitreris ludere inter dentes Gigantis noſtri. monſtra narro. propiùs etiam ſubducamus calculum. Concedamus in iuſto viro ordini dentium, longitudinem palmorum duorum, quæ duodecima iuſti hominis pars eſt; neceſſum erit Gigantem noſtrum palmos complexum minimum XCVI. qui cubitos XVI. ſtatuunt, pedes XXIIII. licet dentium illius ordini non niſi octo palmos conceſſerimus. Quid ſi palmos tribuamus XVI. centum & XCII. palmos æquauerit. qui cubitos XXXII. dabunt, pedes XLVIII. quanto hic Goliadâ celſior, quem Scripturâ teſte ſcimus ſex tantùm cubitorum & palmi vnius fuiſſe, pedum nimirum IX. & palmi vnius? Eſt & aliud in Gigante noſtro non minùs portentoſum. dens ille quem ad fidem faciendam oſtentant, ſedecim vncias appendet: cùm interim dens viri maximus

mus, numquam aut rarò drachmam attingat aut excedat: ſingulæ autem vnciæ cùm octo conſtent drachmis, neceſſum fuerit Gigantis noſtri dentem, CXXVIII. drachmas appendiſſe. Iam ſi à mole dentis, ad reliquum corpus tranſeamus; cùm in viro ſex pedum dens maximus drachmę ſit vnius, quantum arbitrabimur Gigantem noſtrum, in quo dens vnus drachmas pendet centum viginti octo? Scio veteres variè fabulatos, credulitatiſque facilitate ad immania Poëtarum ſomnia deductos. Memini Maronis:

Hîc & Aloïdas geminos immania vidi
Corpora, qui manibus magnum reſcindere cælum
Aggreſſi, ſuperiſq; Iouem detrudere regnis.

Et alibi eleganter:

Fama eſt, Enceladi ſemiuſtum fulmine corpus
Vrgeri mole hac, ingentemq; inſuper Ætnam
Impoſitam, ruptis flammam exſpirare caminis;
Et feſſum quoties motat latus, intremere omnem
Murmure Trinacriam, & cælum ſubtexere fumo.

Quid ſi ingenti vrbis huius mole vrgeri Gigantem noſtrum dixero? Pari felicitate Pindarus:

Ὅς τ' ἐν αἰνᾷ ταρτάρῳ κεῖ-
ται θεῶν πολέμιος
Τυφὼς ἑκατογκάρανος, τόν ποτε
Κιλίκιον τρέψε πολυώ-
νυμον ἄντρον, νῦν γε μὰν
Ταίθ' ὑπερ Κύμας ἁλιερκέες ὄχθαι,

Σικε-

Σικελία τ' αὐτοῦ πιέζει
Στέρνα λαχνάεντα. κίων
Δ' οὐρανία συνέχει
Νιφόεσσ' Αἴτνα πάνετες
Χιόνος ὀξείας τιθήνα.

Qui in horrido tartaro iacet
Deorum hoſtis,
Typhon centiceps, quem notiſſimum
Cilicium aliquando nutriuit antrum,
Ipſius nunc vltra Cumas ſepientia mare
Litora, & Sicilia hirſuta premit pectora.
Niuoſa verò Aetna niuis perpetuo acutæ
Seu frigore vrentis nutrix, columnæ adinſtar
Cælo minantis ipſum cohibet.

Neſcio an non Gigas noſter, ſi non centiceps *Typhon*, centimanus *Briareus*, inter Centauros ſtabulans, horrendum

Aeſtuet, atque omnem Cocyto eructet arenam.

Concedamus aliquid Poëtis, quibus facile ſemper in mendacio ingenium. hic hydram felicibus renaſcentem reperit vulneribus; ille Centauros, equos hominibus ſuis ſomniauit implexos; alius *Mercurium* alatum, ac *Triuiam* trinis capitibus ac multis manibus horrificam: quidam de hominibus aues, flores, arbores, deque feris homines ingenioſâ naturarum demutatione fabulati ſunt. Et ne ſoli Poëtæ fabulas populo venderent, reperti Philoſophi, qui humanam animam pro merito-

rum ratione, hîc inſultantem in aquilâ, ibi deſultantem in anguillâ, alibi in ſterquiliniorum beſtiis vermium venena ruminantem, ſtatuerent: ac modò tranſeuntem in capram, modò in balenam, inde in coturnicem, imò & in cadauerinam, rurſumq́ue in humanam; ſemperq́. memorem ſui, in vrſo, in leone, cane, talpâ, veſpertilione. Fuerũt & Hiſtorici, ne quid deeſſet ſomniorum vanorum, qui Poëtas imitati, naturæ an ingenij ſui portentis, narrationes farſerunt. Plinius in Cretâ cadauer narrat repertum ſex & quadraginta cubitorum, Strabo in Tingi Mauritaniæ ciuitate, ſexaginta cubitorum, Boccatius non longè à Drepano cubitorum ducentorum; ita cum ætate creſcunt fabulæ: *Pallantis* corpus altitudine Romana ſuperaſſe mœnia, vulnuſq́ue à *Turno* illatum quattuor pedum hiatu patuiſſe, à Bergomâ Eremitâ ex Martino accepimus. Quantum ergo vulnus, quo periit, accepit Gigas noſter? & quo enſe vaſtiſſimi illius corporis amputata manus eſt? Iam quid potuit ad omnem fabulam explendam reperiri accommodatius, *Brabonem Cæſaris* collegam, Alcidem nouum, Druonis noſtri, rediuiui Erycis, manum præſcidiſſe: tam nobile collegæ ſui factum aut ignoraſſe *Cæſarem*, aut preſſiſſe ſilentio, qui non tacuerit *Sextum Baculum*, *C. Voluſenum*, *T. Pulſionem*, *L. Varenum*, pluréſque inferioris notæ & operis?

Beca-

Becanus noſter *Antuerpiam* à Belgico aen-werpen adiectu, vel aen-de werue/ *apud aggerem*, deducit, felici ſemper coniecturâ. Ego nihil hîc pugno. *Becanum* tamen præeuntem lubens ſequor. Nam in tam confusâ ac diffusâ planè re, tamquã in patentiſſimo Oceano, propiùs ille mihi portum tenuit, & viam tãdem aliquam ſignauit tamquam aſtro.

CAPVT VI.

Marchionatus Antuerpienſis.

QVis ad genus ſuum deducat? obſcura res eſt. & ferè initia rerum annorum mole labant, & primigenio deſtituta ſidere, tamquam per obſcurum noctis aut denſam nubem cælum oſtentant ſuum. E manuſcripto Lipſiano codice:

Henricus genuit Henricum Louanienſem:
Quilibet iſtorum Romani Marchio regni.

Nouitia hæc. Vuaſſenburgius à *Tungrorum* Principibus deducit, inde ad *Carolum Magnum*, poſteróſque. audax factũ. at neſcio an pari robore. ex voto meo velim ſtare auctori fidem. Lazius, Becanus, Lipſius ad annum trahunt IↃXI. *Vtilonem* enim *Theodonis* magni Boiorum Ducis fratrem honorariâ *Marchionatus* Antuerpienſis pręfecturâ, à *Theodorico* Ludouici Magni Gallorum Regis filio, donatum volunt: adnitente cum primis *Theodeberto*, *Theodorici* filio, qui *Clochilaicum* Da-

norum Regem poſt ingentes abactas prædas, depopulataque hoſtiliter vicina Marchionatui loca, terreſtri ac nauali clade, ad internecionem deleuit, conſilio manuque potiſſimùm *Vtilonis*; cui etiam ſororem in vxorem *Theodebertus* dedit. è quo matrimonio *Caroli Magni* magnum genus. Magnum proinde *Marchionatus* nomen, à quo tantorum progenies Regum, mille & quod excurrit annis, nuſquam interruptâ ſerie, cõtinuata, in *Hiſpaniæ Reges Auſtriacamq;* ſe diffundens domum. Hic ergo tot Principum primordia, tot Imperatorum cunabula, non Romanorum modò, ſed & Ieroſolymorum, quorum princeps *Godefridus*, in Antuerpienſi Marchionatu ſuo, exercitus in Aſiam ducendi primitias roboraque delegit. ac in ipsâ adeò vrbe, *Equeſtri* titulo ciues duodecim, duodenario Apoſtolorum numero prouocatus, decorauit, maximæ rei magna in hoc Apoſtolico delectu initia daturus, dum felici omine, ex vnâ hac vrbe ſecuturarum victoriarum prænotionem quamdam, ſpe plenus è ſacrato hoc numero, ominatur; & ſpem, acti de *Turcis Saracenisq;* ſuperarunt triumphi. Quis proinde vetet gloriari *Antuerpiam*, tot Regum Principumque parentem? tot Imperiorum matrem? ferè enim quæ eueniunt origini debemus. quam ſi tollis, omnem ſecuturam ſeriem præſcindis: neque iam vlla euentuum poſteritas numeretur.

Quo verò loco *Belgij* Principes,ſacri hunc Imperij *Marchionatum* habuerint,vel ex eo colligas, quòd *Marchionatum* vrbi antetulerint. Cùm *Anno 1357.* enim *Ludouicus* Flandriæ Comes à *VVenceſlao* Brabantiæ Duce *Antuerpiam* impetraſſet, nulla quantumuis ingens pecunia digna viſa fuit, vt *Marchionatu* cederet. Quare cùm vrbem feudalitio iure Comes poſſideret, caruit *Marchionatus* titulo:& licet tenuerint Flandriẹ Comites vrbem in annum M. CCCCIII. cùm ad Brabantiæ Duces rediit, *Marchionatu* tamen excluſi fuerunt.

CAPVT VII.

Arx ſiue Burgum: perantiquam videri. Oppidi incrementa.

ARX ſiue *Burgum* vetus mihi,quo nunc loco templum *D.V Valburgis* ſororis *D. Bonifacij* magni Germaniæ Apoſtoli.ac ſi Annalibus credimus, ante annos mille, non fuit inter *Belgij* vltimas: ipſaque ſtructura vetuſtatem loquitur, cuicumque ferendo æuo idonea. cuius ſi aream deſideras, metire muri qui flumine alluitur extimam partem, mille minimùm paſſus complectitur.

Hæc prima vrbis initia, vetera indubiè,& quæ Romanam oſtentant ætatem, aut hac maiorem. ſed perexiguo ambitu. Creuit deinde ante annos mille, adiectione vicini agri. complectitur hic

nunc *Senatoriam domum*, *Dominicanorum* & *Sororum nigrarum* cœnobia. auxit iterùm pomerium *Henricus* Dux, anno MCCI. ita iis qui protulere imperium, vrbis etiam terminos propagare datur. continetque hæc nunc area *D. Virginis* ædem ſacram, *Prioratum S. Saluatoris*, domum *Patrum Societatis Ieſu*, Sacella varia. maior tamen acceſſio facta ſub *Joanne* III. *Brabătia* Duce, anno MCCCXIV. claudit enim hic locus ambitu ſuo, Tĕpla *SS. Michaëlis, Georgij, Andreæ, Iacobi*; cœnobia, locaque ſacra plurima, *Franciſcanos*, *Carmelitas*, *Capucinos*, ſcholas *Societatis Ieſu*, *Auguſtinianos*, *Alexianos*; *Hoſpitale* maius; *Nonnas*, *Tertiarias*, *Albas ſorores*, *Clariſſas*, *Annuntiatas*. Iterùm pro fortunâ creſcente populo & opibus termini producti, ſub *Carolo V.* anno MDXLIII. elegans & diffuſum opus, & quod in mille & ſexcentos in longitudinem paſſus extendatur, in latitudinem in quadraginta quatuor ſupra ducentos: eſt hîc *Ooſterlingana* domus ampla & venuſta. tandem *Caſtrum* cum planitie ſuâ acceſſit anno MDLXVII. ſub *Philippo II.* Hiſpaniarum Rege.

Iam mœnia qui curioſiùs ſpeculatus, facilè videbit, nullis *Europâ* totâ cedere, ita è viuo patrio marmore ſolidè firmata, procurrentibus paſſim validiſſimis propugnaculis in mutuam tuitionĕ, mutuum proſpectantibus. De quibus hoc audeo: certaſſe hîc omnium artificum ingenia, hoſtibus

ad

ad terrorem, ciuibus in præſidium: tantâ interludente venuſtate, vt dũ molem ſpectas roburque, arbitreris omnem abeſſe elegantiam; hanc ſi intuearis, putes deeſſe robur: rarâ in humanis miſtione, roboris & venuſtatis. Si latitudinem quæris, patentiſſima eſt: nam & in ſupremâ planitie, tamquam in ſummo vertice procurrit in pedes CX. Validum opus, &, quod magis mireris, arboribus perpetuis conſitum, tam ſcitè & ad lineam, vt nulla, conetur licet, dentem imprimat inuidia: ita extra etiam omnem contumeliam elegantia eſt. Vrbis portas è ſolidâ credas rupe ſtare, opere omnes Dorico: vt meritò dubites, elegantia, an firmitas vincat. Quid referam foſſas quæ mœnia ambiunt? ingentes omnino in orbem ductæ, quà fluuio diffidebatur; nam reliquã partem latiſſimum flumen tutatur. Ædes mirâ felicitate ad omnem negotiationem, varietatem, ſplendorem, ingenio plurimùm in iis naturam ſuperante, numerat Guicciardinus tredecim millia & quingentas (& ſupereſt etiam ædificando area: cuius ſi amplitudinem metiaris, tribus minimùm millibus locum præbeat) plateas ſupra ducentas; quas in laxiſſimum non raròproſpectum, & qui cuiuſuis oculos fugiat, videas protenſas; ædium circumſecus elegãtiâ, & quæ continuâ quaſi ſerie ad oſtentationis inuidiam æmulumque ſplendorem depugnent, firmatas. Nihil perſimile huic *Europâ*

totâ,

totâ, ſeu viarum laxitatem, & ad perpendiculum ductus, ſeu auguſtam ædium amplitudinem intuearis: quas non tam priuatorum quàm Principum arbitreris vſibus deſtinatas. Accedunt adhęc ſupra ſex & viginti fora vario opulentata mercatu.

CAPVT VIII.

Frequentia. ciuium multitudo. ingens negotiatio.

TAM varia vrbis incrementa quid aliud docent? neque producta hæc ad terrorem, aut ad nudam oſtentationem profecta. Quid quòd ætate noſtrâ cogitatum ſeriò de nouo augmento, veriùs, de nouæ vrbis conditu; quæ vniuerſam propè hanc quam videmus, ambiret immani flexu? nec cogitatum tantùm, ſed initia ducta, & progreſſum non infeliciter. vetuerunt tempora, & in medio curſu conatũ præſciderunt. Magnum alioqui paremq; operi architectum nacti eramus, *Gilbertum van Schoonbeck*; & quo meritò ſe iactet *Antuerpia*, componatque cum quocumque veterum. Viuere deſijt præmaturè, ætatis anno XXXIX. longiore vitâ digniſſimus. credas tamen ſæculum vixiſſe, ſi quæ in veteri, ſi quæ in vrbe nouâ, ab ingenio & manu illius, ĩntuearis. prodigia ſunt: nec tantorum annorum, ſed multarum ætatum opera, ac non niſi à Regum ærariis. quæ ſi propiùs diſcuſſeris, dubites, audaciore ingenio, an feliciore

manu

manu peregerit. & cogitabat maiora. ſuburbia, in quibus ſupra duo ædium millia, ac inter has, Regum magis ac Principum, quàm priuatorum domus longè plurimas, foſſâ & mœnibus claudere.

Omittamus cogitationes, rem ipſam aggrediamur; & frequentiam aliquando, tamquam è ſcenâ aut theatro, ſpectandam proponamus. decurram per capita, & non niſi punctuatim, quaſi per ſummum verticem, aut capillum, ſingula. Frequentatiſſimos annos reperio, quinquageſimum ſextum, & qui ſequuntur in ſeptuageſimum ſeptimum. Erant vrbem incolentium, ſupra centum millia. deſumam in huius rei fidem, è veteri codice anni 1568. numerum. cenſa illo anno ciuium capita, in primâ regione ſeu tribu (**wijcken** linguâ noſtrâ nominant) 6239. in ſecundâ 5929. in tertiâ 6124. in quartâ 6512. in quintâ 5218. in ſextâ 5810. in ſeptimâ 9627. in octauâ 6943. in nonâ 7419. in decimâ 7529. in vndecimâ 7234. in duodecimâ 7164. in decimatertiâ 8248. capita ergo vniuerſim 89996. Hæc ciuium. erant eodem anno variarum hîc gentium familiæ, quæ domicilio locum delegerant. capita in his 14985. erant proinde capita 104981. atque hæc extra nautas, quorum ingens numerus in nauibus. Erant ſuper hæc in ſuburbiis capitum 50. millia, quibus ius ciuitatis, non ſecùs ac in vrbe natis, iam peregrè

aduentantes quis enumeret? lego anno CIↃIↃ-XLIX.LVI. LIX. LXI. numerata ciuium & aliunde accedentium capita, ſuprà CC. millia. nemo mirabitur, qui cogitauerit, quanti hîc è variâ gente, Germani, Hiſpani, Luſitani, Angli, Genuenſes, Florentini, Mediolanenſes, Lucenſes, Piſani, quantique è reliquis Italiæ, adeoque & Galliæ vrbibus: ſanè è ſolâ Hiſpaniâ, trecentas aliquando incoluiſſe hanc vrbem familias accepimus, potentes pleraſque, & quæ ingentes ſecum opes traherent. Quid quòd ſtatâ bis de die horâ, meridianâ & claudente diem, ſupra quinque hominum millia, in deſtinatum negotiationi locum conuenire ſolita? & numerat *Guicciardinus* CCC. ætate ſuâ pictores, ſartores ICC. aurifabros CXXIV. chirurgos CX. piſtores CLXIX. omnes familiarum ductores, & arte ſuâ magiſtros.

Tranſeamus ad res ipſas. Naues non ſemel in flumine bis mille & quingẽtas ſpectauimus, cùm in anchoris poſteriores ſtarent, duas, tres etiam ſeptimanas, priuſquam terram aut tenerent cominus, aut onere ſe leuarent; nec erat dies, quâ non quingentæ minimùm adnauigarent, aut enauigarent omnium generum mercibus onuſtæ: ac vno non raò maris æſtu CCCC. appuliſſe accepimus.

Iam currus vix fidem inueniant. nulla dies non ducentos vidit vectoribus grauidos: taceo Germanica plauſtra, Hanſatica, Lotharingica, Gallica,

ca, quæ nullâ non ſeptimanâ millia adæquarent, ſub amico pondere gementia: taceo ruſticos carros omnis rei commeatum deportantes, qui hebdomadatim, decem millia ſuperarent: taceo in animorum laxamentum, in luxum etiam faſtúmque deſtinatas rhedas facilè quingentas. quæ ſingula quanta fuerint, nemo non videt.

Quòd ſi ad negotiationes ipſas, remque pecuniariam, oculos animumque reflexeris, maiora videbis. Dixeram in *Antuerpiâ* meâ, quinquaginta auri milliones, annis ſingulis, in rerum emptionibus, ac venditionibus, in vnâ hac vrbe abſumi ſolitos; corrigo. inuenio namque accuratiore diſquiſitione, nullo non anno è ſuprà recenſitis, quingentos argenti milliones, auri nimirum centum triginta tres, & quod excurrit, in rerum emptionibus venditionibuſque erogatos. atque hoc extra campſualem pecuniam, illam reciprocam, & tamquam adlabentis relabentiſque Oceani æſtu, adfluentem refluentemque ſtatâ acceſſione & fugâ; dum per vniuerſum orbem inambulat venerario itu redituque. hanc nulli propè numeri, arithmetica nulla expleat. Fuit hoc: eritque, vbi benignior afflauerit cæleſtis aura.

Finio hoc caput meliore negotiatione, ingeniorum & liberaliſſimarum artium: quarum, in vnâ hac vrbe, ludi fuerunt ſuprà CL. omnium ſcientiarum linguarumque vernacula domicilia. hinc

plerique antequam pedem vrbe extulerint, omnium loquuntur linguis: nec viris hoc tanùm, ſed & mulieribus perfamiliare eſt.

CAPVT IX.

Aduerſa vrbi.

O *Nulla longi temporis felicitas!* Incremẽta dedi, imminutionem videamus. humana hæc: ſumma petimus, vix media attigimus, & præcipitio locus eſt. Vbicumque te paullò è plano & ſupra hanc aream erexeris, caſum time. Quid quòd in ipſâ arenâ deiectâ, & humili, lapſus. Irruunt fortuiti caſûs, aut *Dei* imperio laſciuiam & faſtum depreſſuri; aut ab opibus, & grandi populo, diſſidia & in partes ſectiones. Publica priuataque narro. Extrema paſſam à Danis Antuerpiam, ac in ignibus totam cõſediſſe vetus codex teſtatur anno DCCCXXXVII. vrbis deinde partem maximam,

In ſegetem veluti cùm flamma furentibus Auſtris incidit, vna abſumpſit flamma, anno MCCXXXVI. ſæuiit eadem, tres nobiliſſimas depaſta plateas, *Nieu-ſtraet*, *Kip-dorp*, *Keyſer-ſtraet*, anno MCCCXCVI. ingenſque rurſum ignis anno MCCCCLVI. & anno CCCCLXI. ac ante hæc, anno MCCLXIII.

Anno 1533. Erat pòſt hæc negotiationi deſignata domus am-

pla

pla & nobilis, & qualem nulla viderunt regna pa-
rem.valuit hîc flamma.ita nihil æternum.voluun- *Anno 1583.*
tur fata, & tamquam imprudenti nexu tollunt
deprimuntq́ue, ibi humilem caſam, hîc Regum
domus: & qui ſteterunt cælo vertices inuidiam
facturi grandini & nimbis, verſi in cineres ple-
beio calcantur pede.

Arcem huius vrbis quis ignorat? nullum vide- *Ædificari cœpta anno 1567.*
rat Europa validius propugnaculum. vix decem
annis ſteterat, cùm pars maxima æquata ſolo. *Anno 1577.*
nec multò, ſurrexit iterùm tamquam poſt buſta
phœnix funeri ſuperſtes ſuo.

Senatoriam domum, principem vrbis domum, *Anno 1560.*
vidimus ſuperbo ſtantem vertice: vidimus iacen-
tem ab inſolenti calonum manu; eademq́ue flãmâ
ſeptingentas priuatorum ædes ſub ingenti diui-
tiarum mole fatiſcentes, paucis horis abſumptas.
Quid? tot opera, quæ luſtrare ſingula ſingulas vr- *Anno 1576.*
bes poterant, horulâ euerti vnâ, vt propè Antuer-
piam Antuerpiæ quæramus? Quid querimur
mortales? an inexſpectata aggrauant, & nouitas
adiicit calamitatibus pondus? non hac lege intra-
uimus, eamdem exituri? inter peritura naſci-
mur, viuimus, cadimus. Circumfer oculos, an
non quo quidque fulſit ſpecioſiùs, cecidit citiùs?
non quidquid longa ſæculorum ſeries ſtruxit,
dies vnus ſpargit, & diſſipat? non, vt alia deſint,
domeſticus aut externus hoſtis, nullo impellente,

quæ ætates plurimas tulerant, ruunt? & non vbi nunc Campiniæ ſolitudines, exſurgere regia poteſt? & in quo nunc turba ſuffocatur, fieri ſolitudo? Pilæ ſumus, ludi mortales ſumus. Intueamur hęc fortuita, omnia, ſingula: & vbi accuratiùs cuncta luſtrauerimus, quid aliud Fortuna facit, quàm vt in hunc mortalium cœtum, diuitias, honores, regna, imperia, gratiam ſpargat? quorum quædam inter diripientium manus ſciſſa ſunt: alia infidâ ſocietate diuulſa; alia cum ruinâ eorum, in quos deuenerant, prenſa. omnia denique dum aut rapiuntur, aut poſſidentur, vel cum animâ excuſſa. Quid ergo, damno hæc munera? nihil dico. & tamen vnum dico: prudentiſſimum quemque, ex voto Senecæ, dum induci videt munera, à theatro fugere; ſcit enim magno parua conſtare. At plerique hîc inter primos verſantur, vbi ſpei aut lucri aliquid circumſpiciunt; nec vnâ contenti manu, plures vouent. Miſeri! qui vilem non raro quæſtum, ingenti ruinâ luunt: & dum ſingulis inhiant auidi, omnibus excluduntur. Vis monentem? ſecede mecum quiſquis es ab his ludicris, & da raptoribus locũ. Veniet dies, & fors iam pulſat fores, quę prædã & raptorem ſuũ raptu rapiet vno. Quid igitur? virtutem ſequere. Nulla hanc flãma, ruina nulla, inferiùs adducet, aut à celſo mouebit vertice. Hæc vna moueri neſcit: ſtata enim illius, vt cæleſtium, magnitudo eſt, & immota quies.

Verùm

Verùm ad aduerſa. inceperam à flammâ, finio in illâ. Templum *Dei Matri* ſacratum, abſumpſit edax ignis, & quidquid hîc magnum, præter turrim & chorum, ſuſtulit vna dies. non vmquam tulit, *Anno 1533.*

Documenta fors maiora, quàm fragili loco
ſtarent, quæcumque humanâ fabricata manu. vix vna dies interfuit inter auguſtiſſimum *Europâ* propè totâ templum, & nullum. eoque hic caſus triſtior, quò ferè ſine exemplo. Multa namque templa, incendia, aut de cælo fulmina vexarunt; rara tam ingentia abſtulerunt, tam breui morulâ tanta depaſta ſunt. Vnum ſolatur, neſcio an alteri, vrbi ſanè veſtrę proprium, ſurrexit auguſtius. Ita ferè, quidquid hîc periit, perijſſe credas vt reſurgeret altius. felicitas hæc veſtra eſt.

Intra mœnia hæc euenerũt. extra illa, ingentia à *Roſſemio* damna illata. ſæuiit ferro & igne: ſed ferè in imbellem ruſticam manum, in ligna & lapides, in templa & monaſteria, *Cartuſianorum*, *Nonnarum*, *Beginarum*, *VVillibrordi*, in quidquid ſacrum profanumque. Quid magnum fuit ſternere quæ nullo propugnatore defendebantur? Non eſt viri, ferocire in lapides, in non repercuſſuram calcem. Viri eſt, vbi hoſtem oſtenderis, vbi inimica agmina, vbi hauriendus aut dãdus ſanguis, ſtare impauidum, occupare priorem, &, ſi quid proſperum aduenerit, inſtare fortunæ; ſin ſecùs, abolere ignominiam *Anno 1542.*

miniam fortibus auſis. nam in proſperis ferocem eſſe, muliebris ingenij eſt: & ferè qui in ſecundis, vbi nulla contrà dextera ſteterit, ſæuiunt, his in aduerſis

Refugiat timidis ſanguen, atque albeſcant metu; nec à ferro aut manu, ſed à ſolis pedibus auxilium petant.

CAPVT X.

D. Virginis ædes, reliquæq́ue vrbis parœciæ.

QVALE *per incertam Lunam, ſub luce malignâ, Eſt iter in ſiluis*;

tale hîc mihi, ſi ab origine primâ eruenda & narranda ſingula. Hoc certum, in æde illâ principe non ſemper fuiſſe Canonicos, nec tenuiſſe hunc locum. alterum non minùs certum: Præpoſitum hîc olim fuiſſe, magnâ dignitate, qui duodecim Canonicis, vniuerſoque prȩeſſet Clero. ſedem ille fixerat, vbi nunc templum Archangelo *Michaëli* ſacrum. ceſſit loco, rarâ largitate; rariore etiã, cùm Canonicatibus quattuor: quos *Nortberto* Præmonſtratenſium conditori, ob res præclarè in hac republicâ geſtas, cum Eccleſiâ tradidit, locum ipſe ſibi ſuiſque delegit alium. Fama tenet fuiſſe hîc ſacellum *Diuæ Matri* ſacrum, & 400. annis claruiſſe miraculis frequentibus & magnis; quin & perſeueraſſe prodigia in annum M. D. XXXIII. cùm incen-

incendio Eccleſia periit quę vt primū vrbi reddita eſt poſt immanes cineres, reddita & prodigia eſſe: paullatim tamen refrixiſſe, fiduciâ labante. Fide enim & ſpe miracula ferè ſurgunt, perſtántque. ea ſi tepeſcant, ac pulſo quaſi gelaſcant calore, miraculorum curſum ſtare, nec iam vltrà arentia benigniore fluxu ſuo rigare videmus paſcua. Egò tamen nihil in hac re audentiùs affirmo; nec auſim in tot ætatum decurſu, certioribus deſtitutus. Hunc tamen delegiſſe Præpoſitum locum res loquitur; reliqua obſcura. ante Nortbertum fuiſſe nemo dubitabit. quot antè annis, quis eruat? Dicam teſtata è veteri manuſcripto codice: *Godefridus Bullionenſis, qui anno* M. XCVI. *cum multis Principibus Belgicis in expeditionem Ieroſolymitanam profectus, anno* M. XCIX. *eam cepit, & primus Ieroſolymorum Rex creatus eſt; Decimam duorum manipulorum, quam ab Imperatore in feudo tenuit, Eccleſiæ D. Archangeli Michaëlis ad vſum Canonicorum ibidem ſeruientium contulit.*

Erat tunc Eccleſia, nec ignobilis, Præpoſitus, Canonici, in quos Ieroſolymorum Rex ab ipsâ Palæſtinâ munificentiam teſtari voluit. Nec ſtetit hæc liberalitas in vno Rege, tranſiit ad Imperatorem: habes in eodem codice: *Henricus IV. Romanorum Imperator, anno* M. C. XIX. *litteris ſigillo ſuo munitis, conſilio & petitione Godefridi Ducis, conceſſit Eccleſiæ S. Michaëlis Archangeli ſitæ in Burgo qui*

dicitur Antuerp. omnem decimam quæ continetur à terminis Zantflit vſque Olmezemuthen, ita vt quartam eiuſdem partem Eccleſiæ Præpoſitus ſibi retineat, & reliquas in vſum Fratrum conferat. Ratam donationem hanc habuit Lotharius. verba codicis ſunt: *Lotharius tertius Romanorum Imperator anno* M. C. XXXV. *indictione* II. *anno Regni ſui S. Imperij* II. *omnem decimam ab anteceſſore ſuo Henrico IV. collatam, cum integritate Præpoſituræ, & omnibus appendiciis ſuis Eccleſiæ ſanctæ* MARIÆ *in Burgo qui vocatur Antuerpia aſſignat.* Conditorem ſanè ſuũ agnoſcit hæc Eccleſia *Godefridum Bullonium,* & publicè teſtatum reliquit: *Regnante in terrâ ſanctâ felicis recordationis Illuſtriſſimo Chriſtianiſſimóque Principe fundatore noſtro Godefrido de Buillon Ieroſolymitanorum Rege.* Hæc Decanus & Capitulum, in veteri membranâ, anni M. CCCCX. Iunij die X.

Sequitur in ſuperiore manuſcripto codice: *Anno* M.CXXIV. *Præpoſitus ſe tranſtulit cum octo prabendis ad Eccleſiam* S. MARIÆ. quam Burchardum Cameracenſium Archiepiſcopum ſacraſſe docent hi verſus:

Vndecies centum ductis & ſex quater annis
Virginis à partu conciliante reum,
Burchardus Præſul hæc atria, nec minùs aram
Sacrauit, mediam quæ tenet Eccleſiam.

Octo deinde Canonicatus tranſierunt in duodecim:

cim: anno verò M.CCXL. in XXIV. Laudanda res; & neſcio an hoc æuum exempla donet vltroneæ huius depauperationis, cùm octo in opum ſuarum ſocietatem quattuor euocant. nec his contenti, alios adſciſcunt duodecim, quos vt dignitate, ita prouentuum acceſſione æquant per omnia ſibi. Denique in eodem codice hæc lego: *Feriâ ſecundâ poſt Omnium Sanctorum anno* M.CCLVII. *ordinatum in Capitulo fuit, vt poſt deceſſum vel ceſſionem G. de Pervveys Præpoſiti, commutetur nomen Præpoſiti in nomen Decani: qui eamdem haberet iuriſdictionem quam Præpoſitus, & duplicem præbendam ſicut olim Præpoſitus. Fuit dicta Capitularis ordinatio per Præpoſitum G. de Pervveys ratificata, & poſtmodum per Nicolaum Epiſcopum Cameracenſem, Alexandrum IV. & Vrbanum IV. Romanos Pontifices.* Primum à conſtitutione hac Decanum reperio *Henricum Noſe* anno M. CCLXXI. longâ exinde & nuſquam interruptâ ſerie duos & viginti numero. Pontificem inter hos vnum *Adrianum VI.* Archiepiſcopum Biſontinum vnum *Franciſcum Buſleydium:* Epiſcopum etiam vnum *Carolum Maſium* Iprenſem, mox Gandenſem, qui in Decanatu ſucceſſorem habet *Ioannem del Rio.*

Tranſiit tandem Collegiata hæc Eccleſia, anno M. D. LIX. in Cathedralem, adlaborante *Philippo* II. Hiſpaniarum Rege, Pontifice *Paullo IV.*

Verba dabo; quoad ea licuit ex erectione nouorum per *Belgium Epiſcopatuum* defruſtare. ac primò *Antuerpienſem* Eccleſiam eximit à Cameracenſium iuriſdictione Pontifex: *Ex certâ ſcientiâ, de fratrum noſtrorum conſilio, ac de Apoſtolicæ plenitudine poteſtatis, ad Dei omnipotentis honorem, & ſanctæ ipſius Eccleſiæ auctoritatem*, Antuerpienſem Eccleſiam atque Diœceſim *auctoritate Apoſtolicâ tenore præſentium perpetuò eximimus, ſegregamus, diuidimus, & ſeparamus ab omni iuriſdictione, poteſtate, & ſubiectione*, Archiepiſcopi & Capituli Cameracenſis, *atque à ſolutione decimarum, aliorumq́ iurium*, Archiepiſcopo & Capitulo *ratione iuriſdictionis, ſubiectionis, & legis Diœceſanæ & Metropolitæ debitorum*. Firmat deinde *Cathedralem* Eccleſiam, & quidquid hanc tangit. ac è veteri & *Sedi Apoſtolicæ* conſuetâ formulâ, Antuerpienſe oppidum in ciuitatem erigit: Eccleſiamq́. *B. Virginis Collegiatam* in *Cathedralem*. Pōtificia verba ſunt: *In Cathedralem, conſilio & poteſtate & auctoritate & tenore præmiſſis, erigimus.* ac in eâ Epiſcopalem dignitatem, cum ſede Epiſcopali *aliiſq́ Cathedralium Eccleſiarum inſignijs, honoribuſq́ & priuilegijs, quibus ceteræ Cathedrales Eccleſiæ de iure vel conſuetudine vtuntur, vel vti poterunt, ſimiliter erigimus, & inſtituimus*. Antuerpienſi demum in Cathedralem erectæ, aſſignat *territorium ſeptem oppidorū cum pagis interiacētibus* (qui ſunt ad CXLIV.

quos

quos in iconiſmo huius Diœceſeos hîc inſerto videre eſt) *longitudinis quinquaginta ſex, latitudinis triginta millium paſſuum ſimilium.* Hæc Pontifex. Habuit verò Eccleſia Epiſcopos, *I. Philippum Nigrium*, de quo poſſum illud;

Oſtendent terris hunc tantùm fata, neque vltrà
Eſſe ſinent.

II. Franciſcum Sonnium, qui è Siluæducenſi ſede ad hanc venit anno M.D.LXX. deceſſit anno M.D.LXXVI. *III. Læuinum Torrentium* ex Archidiacono & generali Vicario Leodienſis Eccleſiæ, anno M.D.LXXXVII. abiit ad meliora M.D.XCV. de quo liceat illud Maronis: non hæc

Vllo ſe tantùm tellus iactabit alumno.
Heu pietas, heu priſca fides, inuictaq́ue virtus,

duris aſperiſq́ue infracta rebus! *IV. Guilielmum de Bergis* ex Decano Leodienſi, & primâ nobilitate Belgicâ, anno M.D.XCVIII. abeuntem ad Cameracenſem Archiepiſcopatum anno M.DCI. luximus; mortuum etiam magis, anno M.DCIX.

—— manibus date lilia plenis;
Purpureos ſpargam flores,

vt momumentum

His ſaltem accumulem donis, & fungar inani,

amico tamen & obſequioſo munere. *V. Ioannem Miræum* anno M.DCIV. ſeruet hunc vrbi DEVS. Surrexit ſub hoc Seminarium Diœceſanum, magnorum ſucceſſuum grande initium; quo illi no-

mine pij omnes debent gratiam, locupletes operam, reliqui votum è meliore vitâ.

Sunt extra ſummam ædem *Paræciæ* quattuor. in quibus nihil admodum habeo quod lectorem mereatur, niſi quis ea volet, quæ è veteri membranâ: dabo.

S. GEORGII. *Nos Decanus & Capitulum Eccleſiæ Collegiatæ* B. MARIÆ *Antuerpienſis, ad ſupplicationem & inſtantiam Burgimagiſtrorum & Legiſlatorum, nec non communitatis oppidi Antuerpienſis, & aliis certis ex cauſſis & reſpectibus moti, conceſſimus, quantum in nobis eſt, & de iure poſſumus, quòd in Eccleſiâ Parochiali* S. GEORGII *dicti oppidi, quæ etiam filia ipſius Eccleſiæ* B. MARIÆ *exiſtit, erigatur fons baptiſmalis pro infantibus ipſius parochiæ* S. GEORGII *baptiſandis. anno* M. CCCC. LXXVII. XV. *Maij, Pontificatus Sixti VI. anno* VI.

Fuiſſe ante hanc conceſſionem Parœciam, conceſſionis verba docent: quin & fama eſt vetuſtiſſimum vbi templũ eſſe, ſed fama tantùm. quot ante conceſſionem annis, quis dabit? Reperio tamen in Manuſ. codice anno M.CCCIV. altare ibi DD. Petro & Paulo ſacratum, additumque cœmeteriũ, monumentum nimirum victoriæ diei illius ab Antuerpienſiũ Marchione à Flandris relatæ: ſed & in veteri chartâ, anno M. CCI. fuiſſe hanc Eccleſiam nõ ignobilis eâ ętate pagi. Ego nihil affirmauerim.

S. VVAL-

S. WALBVRGIS proxima priori Eccleſia eſt: teſtatur id conſtitutio Sixti IV. anno VII. & conceſſionis verba. S. VVALBVRGIS.

Nos Decanus & Capitulum Eccleſiæ Collegiatæ B. MARIÆ *oppidi Antuerpienſis, Cameracenſis Diœceſis, ad ſupplicationem & inſtantiam Burgimagiſtrorum, & Legiſlatorum, & communitatis incolarum, Parochiæ caſtri oppidi prædicti, aliiſq; certis cauſſis & reſpectibus moti, conſentimus, quantum in nobis eſt & de iure poſſumus, quod in Parochiâ Eccleſiæ* S. WALBVRGIS *caſtri dicti oppidi, quæ filia ipſius Eccleſiæ* B. MARIÆ *exiſtit, erigatur fons baptiſmalis pro infantibus Parochiæ dictæ Eccleſiæ Caſtri baptizandis; quódque conſtituatur ibi cœmeterium pro funeribus ipſius Parochiæ ſepeliendis, niſi alibi ſuam elegerint ſepulturam. Actum anno* M.CCCCLXXVIII. I. *Martij.*

Fuiſſe D. VVALBVRGIS Eccleſiam Parochialem, ante hanc conceſſionem, clarè docent Pontificia Sixtina verba, quæ habes in ipsâ inſtitutionis formulâ, vbi dicit ſolitos in hac Eccleſiâ, qui illi præeſſent, *Nubentium benedictionem impendere, Pœnitētiæ & Euchariſtiæ Sacramentum miniſtrare:* additq; *fuiſſe admodum graue & damnoſum, pro Baptiſmatis & extremæ Vnctionis Sacramentis, ad matricem Eccleſiam recurrere, & ad illam decedentium pro tempore eorum corpora tumulanda deferre.* Erat proinde ante Pontificiam hanc inſtitutionem, Decaniq. & Capituli conceſſionem, Parochia:

rochia:

rochia: ſed quæ careret *Baptiſmatis & extremæ Vnctionis Sacramentis*, & cœmeterio. quæ hoc demum anno conceſſa, conceſſionis verba docent. Quot verò antè luſtris aut ſæculis Parochia fuerit, incertum mihi. Hoc certum, in Burgo templum fuiſſe Arcis areæ ſuperſtructum. Nec dubitare hac de re quiſquam poteſt, qui teſtamentum *D. VVillibrordi* legerit, & in illo hæc verba: *Rhotingus mihi condonauit, vel tradidit Eccleſiam aliquam, quæ eſt conſtructa in Antuerpo caſtello, ſuper fluuio Schalde, in pago Renenſium, cum appendiciis ſuis, villis,* &c. Erat ergo iam Eccleſia *VVillibrordi* tempore ante annum DCCXXXVI. quo ad meliora *VVillibrordum* diſceſſiſſe hiſtoriæ tradunt. Aliquis hîc Eccleſiam hãc gentilitium arbitretur fanum, at erat *Rhotingus* Chriſtianus, & Eccleſiam tradidit, *cum appendiciis ſuis, villis*, teſtamento expreſſis, qui ferè mos Chriſtianorum. & vt fuerit gentilitium, vt primùm tamen ad *VVillibrordum* venit, quis non credat pulsâ gentilitate ad nos tranſiſſe? *VVillibrordum* cogitate, & in hoc animum, calorem, zelum, fidei propagandæ robur & ſtudium, inuictumque aduerſis pectus.

S. IACOBI. S. IACOBI Eccleſiam æui propinquioris fuiſſe nihil addubitem. quo verò anno exſtructa, incertum. quo in Parochiam erecta, inſtitutio Sixti IV. & Conceſſio Decani & Capituli tradit.

Con-

Conſentientes quantum in nobis eſt, & de iure poſſumus, quòd huiuſmodi capella S. IACOBI, *quæ infra limites ipſius Eccleſiæ noſtræ Beatæ* MARIÆ; *quæ etiam Parochialis & matrix Eccleſia eſt, conſiſtit, in Parochialem Eccleſiam aliàs tamen canonicè prahabentem ad hoc poteſtatem cum inſigniis Parochialibus, vt puta fonte Baptiſmali, extremâ Vnctione, & cæteris Sacramentalibus iuxta confinia per nos & præfatos ſupplicantes conſignata & concordata erigatur. anno* MCCCCLXXVII. III. *Iulij Sixti IV. anno* VII.

S. ANDREAE recentior eſt: docent id Conſtitutionis Adriani VI. & Conceſſionis Decani & Capituli verba. S. ANDREÆ.

Decanus & Capitulum Eccleſiæ B. MARIAE *Antuerpienſis, cupientes diuini cultus augmentum, & votis & deſideriis Illuſt^mæ Dominæ Margaritæ Auſtriacæ, necnon ciuium & incolarum oppidi Antuerpienſis, ſatisfacere; conſenſerunt quantum in ipſis fuit, erigi nouam Eccleſiam Parochialem ſub inuocatione S. Andrèæ, die* XXIX. *Maij, anno* M. D. XXIX.

Habes in eadem Conceſſione, fontem Baptiſmalem & cœmeteriũ. Ante tamen Conceſſionis huius diem, Eccleſiam hîc reperio, cùm è Saxoniâ Auguſtiniani anno M.D.XIIII. in vrbem hanc venerunt. ante horum aduentum tenebræ mihi.

Hæ quinque vrbe totâ Parœciæ. antè vna D. Matris in ſolidum, & numeris ſuis omnibus

Mm abſo-

abſoluta Parœcia fuiſſe videtur. ſtetitque ad annum MCCCCLXXI. cùm frequentior grandiorquè populus, ac in tredecim regiones, quas *VVijcken* vulgò appellant, ritè diſcriminatus, Parochum vnum onere leuare ſuaſit, addereque priori quattuor. Sed & principem Eccleſiam in duos Parochos diſpertiri placuit: vt non quinque, ſed ſex cenſeri debeant. Poſſent deſignari plures, & ſtaret ſingulis ſuus labor: nunc plurima familiarum millia vnum agnôrunt: exſurgat qui faciat.

CAPVT XI.

Virorum Cœnobia, aut loca Religioſa.

LVSTRABO ſingula, & ſi quid occurrat litteris aut famâ notum, non omittam.

PRÆMONSRATENSES, tempore inter Religioſos primi, duce D. NORTBERTO ſub annum MCXXIIII. in hanc vrbem venerunt. Celebre illâ ætate NORTBERTI per Germaniam orbemque vniuerſum nomen. qui Adamiticam Tanchelini hæreſim, per vicina vrbi loca ſæuientem, validè repreſſit, veſanis impudentiæ illius ardoribus reſtinctis. ob quam rem, benè, & è voto Antuerpienſium peractam, areâ, domo, temploque donatus. liquidò hoc litteræ docent.

In nomine ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis. Ego Hil-

Hildolphus Præpoſitus S. Michaëlis in Antuerpiâ, tam futuris quàm præſentibus in perpetuum. Qualiter præfata Eccleſia noſtra ad vſus Canonicorum Præmonſtratenſis Ordinis trãſierit, & quâ de cauſsâ aſſenſus Capituli noſtri eis datus fuerit, præſentis ſcripti atteſtatione notificamus. Cùm in diebus noſtris quidam hæreticus Tanchelinus nomine in partibus noſtris adueniſſet, & venenoſo ſermone à fide & à Sacramentis Eccleſiæ plurimos auertiſſet; hac de cauſsâ vt illa hæreſis, quæ prouinciam noſtram occupauerat, funditus extingueretur, conſilio Domini Burchardi Epiſcopi, & totius populi, & aſſenſu Capituli noſtri, Dominum Nortbertum, virum noſtris temporibus ſpectabilis religionis, accerſiri curauimus; eiq́ ac ſuis Fratribus Regulam beati Auguſtini ſeruantibus, ſuamq́ inſtitutionem exſequentibus, ſupradictam Eccleſiam cum capellis in eius cœmeterio fundatis, & tribus curtilibus & iugero terræ eidem cœmeterio adiacentibus, cum quattuor præbendis, per manus memorati Epiſcopi tradidimus; circumſpectione vigiles, dignéque perpendentes, quòd eorum ſaginaremur orationibus, & bonis ſpiritualibus, ſi eos ſuſtentaremus beneficijs temporalibus. Nos verò priùs numero duodecim, numerum noſtrum in octo terminauimus præbendis, & cum his & Præpoſituræ noſtræ integritatem in Eccleſiam beatæ Mariæ tranſtulimus. Ceteras verò quattuor præbendas, per omnia eis conſimiliter participantes, proprio noſtro arbitrio dedimus. Excepto quòd

allodia & mancipia, quæ vſque ad hæc tempora Eccleſia illa poſſederat, in noſtros ſingulariter vſus ſegregauimus. Baptiſmus verò celeberrimi temporis, videlicet Paſchæ & Pentecoſtes, in Eccleſiâ illâ obſeruabitur; reliquo autem tempore Parochianus noſter baptizandis prouidebit. Infirmos autem viſitare & communicare, oleoq́; inungere, confeſſiones audire, mortuos ſepelire, omnibus hæc ab eis quærentibus liberè conceſſimus. Vt autem tam præclaræ beneficentiæ fœdus inuiolatum, & inter nos & ipſos ſemper permaneat, hoc definitum eſt, vt quodcumque munus, infirmus, & moriens parochianus, ſiue in terrâ, ſiue in aliâ ſubſtantiâ cuiuis Eccleſiæ aliquid obtulerit, aut pro ſe offerri inſtituerit, per medium diuidatur. Quod verò alienus ſanus aut infirmus, aut parochianus incolumis dederit, Eccleſia, cui hoc datum fuerit, abſque partitione poßideat. Ipſæ verò Eccleſiæ ſedulâ omnium exactione inuicem iuges ſibi debebunt fraternæ charitatis orationes, in omnibus neceßitatibus ſeſe ſupportantes. Pro commemoratione verò ſuæ libertatis vtraque Eccleſia perſoluet Cameracenſi Præſuli aureum nummum Antuerpienſis monetæ & ponderis, ſingulis annis in feſto S. Lucæ. Vt autem hæc rata & inconuulſa permaneant, ſigilli noſtri impreßione, & teſtium ſubſcriptione, qui interfuerint, & hoc donum dederint, annotari curauimus. Ego Hildolphus Præpoſitus S. Mariæ, Anſelmus Canonicus, Bernardus Canonicus, Giſelbertus Porcus, Raduardus Canonicus, Ouo Canonicus,

Raduardus ſcriptor, Ragerus Canonicus, Hildeuuinus Parochianus. Actum autem eſt hoc anno Verbi incarnati MCXXIV. *Indictione ſecundâ, Epactâ tertiâ.*

Dos ergo prima debetur Canonicis anno M.CXXIIII. altera Duci anno MCCXI. Senatus etiam non pauca contulit.

Sepulta in hoc templo anno MCCCCLXV. *Iſabella Borbonia Caroli Pugnacis* vxor, vbi ante gradus principis altaris mauſoleum habet.

DOMINICANI à Senatu populoque in hãc vrbem Argẽtinâ euocati. Dabo euocatorias litteras, veterem ac nonniſi Antuerpienſem pietatem ſpirãtes.

Religioſis viris & diſcretis, honorandis, Priori Prouinciali Fratrum Prædicatorum Teutoniæ, & Fratribus diffinitoribus Capituli Prouincialis apud Argentinam, Scabini & communitas Antuerpienſis, Cameracenſis Diœceſis, ſalutem & ſinceram in Domino charitatem. Quamuis mundanis pulueribus obfuſcati comparatione felicitatis ſpiritualis multarum Ciuitatum, quibus in populo & aliis tẽporalibus termini noſtri ſuperabundant; noſtram neceſſitatem vobis inuitamur exponere. Cùm itaque ſecundùm præſentem ſtatum, miniſterium veſtrum ſancta Dei Eccleſiæ comprobetur perneceſſarium, & nos hucuſque conſolatione veſtrâ (quod cùm dolore proferre poſſumus) caruerimus, niſi in quantum B. Fratres veſtri domus Louanienſis, vel alij remotiores nos duxerint viſi-

viſitare, omni deuotionis affectu veſtram propulſantes exoramus charitatem, quatenus nobis & noſtris compatiamini, & collegium Fratrum veſtrorum Antuerpiam deſtinari faciatis. Hos enim ipſos affectu ſincero, & dilectione ſtabili pertractare compromittimus: firmam tenentes fiduciam, quòd, cùm Dominus benedixerit domui Ægypti propter introitum Ioſeph, & domui Laban propter Iacob, benedictionis diuinæ munus ad introitum eorumdem conſequemur. Datum in Inuentione S. Stephani, anno MCCXLIII.

Hæc Antuerpienſes. ſunt in eamdem ſententiam Brabantiæ Ducis & Cameracenſis Archiepiſcopi. quæ quia longum recenſere, prioribus inſiſto. Deſignata aduentantibus à Senatu domus, areaque perampla: & retinet hodieque vicus nomen, vulgò *Preeck-heer-ſtract*. Tranſierunt poſt hæc, veteri relictâ domo, in eam quam etiamnum inhabitant, liberalitate *Henrici III.* Brabantiæ & Lotharingiæ Ducis, anno MCCLVI. vbi etiam templum ædificarunt. Fama tenet *Albertum Magnum* Ratisbonẽſem Epiſcopum anno MCCLXXI. ſacraſſe. cuius cùm anguſtiis excluderetur populus, placuit priore euerſo, aliud à fundamento auguſtius, in eam quam videmus molem erigere, anno MDXLVII. audaci per omnia, raro, viſendoque opere. Habes in hac æde, prioris, in campanâ, monumentum, hac inſcriptione:

Tẽporibus clango certis, & funera plãgo. anno 1253.

PRIO-

PRIORATVS S. SALVATORIS, Ciſtercienſis Ordinis, vulgò *Petri Potz*; munificentiâ *Petri Potz*, patricij Antuerpienſis, coniugiſque illius *Mariæ Terrebrots*, exſtrui cœptus anno MCCCXXXIII. & ad optatum aliquando finem eorumdem benignitate anno MCCCCXLVII. deductus, annuoque cenſu, qui duodecim religioſis alendis ſatis eſſet, dotatus.

FRANCISCANI cœperũt anno MCCCCLXVII. locum Senatus dedit. donationem Philippus Brabantiæ Dux diplomate probauit.

PHILIPPVS *Dei gratiâ Dux Burgundiæ, Lotharingiæ, Brabantiæ, & Limburgiæ; Comes Flandriæ, Artheſij, Burgundiæ, Palatinatus, Hannoniæ, Hollandiæ, Zeelandiæ, Namurci, Marchioq́; ſacri Imperij, Dominus Friſiæ, de Salinis ac de Mechliniâ. Vniuerſis præſentes litteras inſpecturis ſalutem in eo qui eſt omnium vera ſalus. Cùm inter alios Fratrum ordines Regulares, quos per diuerſos Patres, pro perfectione vel eminentiâ vitæ Chriſtianæ ab exordio militantis Eccleſiæ introductos eſſe conſpicimus, ſacro Apoſtolico ordini ab eximiæ ſanctitatis Patre beato Frãciſco diuinâ inſpiratione, vt piè credimus, Fratribus ac diſcipulis ſuis tradito (quo præditi, tamquam abiectis auro & argento, & reliquis omnibus auaritiæ & cupiditatis huius mundi illecebris, quibus qui tamquam Mammonæ inſeruiunt, Deum odio habere coguntur,*

guntur, ab earumdem illecebrarum imperiis in ſanctam libertatem euaſi velut paratiſſima & expeditiſſima mancipia ſpretis omnibus ſoli Deo poterunt adhærere) tamquam Ordini acceptiſſimo Deo, & pro dilatatione & ampliatione ſanctitatis militantis Eccleſiæ ſpecialiſſimam in animo noſtro commendationis ſedem parauerimus; perindéque eos quos videmus ſe ex corde non ficto ad eiuſdem Ordinis ſtrictam obſeruantiam mancipare, magnâ & indefeſſâ cogimur charitate complecti; & libenter ea quæ ad fomentum & incrementum eiuſdem obſeruantiæ operari poſſe conſpicimus, omni ſollicitudine promouere; offendiculaq; & aduerſus proſperum ſucceſſum eiuſdem obſeruantiæ militantia, quantũ in nobis eſt, longiùs relegare. Sanè cũ didicerimus nouiter dilectos & fideles noſtros Burgimagiſtros, Scabinos & Conſules oppidi noſtri Antuerpienſis, ad prædicti ſacri Ordinis obſeruantiam promouendam charitate accenſos, Fratribus eiuſdem Ordinis quos viderũt ad illibatam, quantum humana infirmitas diuino afflante adiutorio cõceſſit, ſe velle in eadem Ordinis obſeruantiâ, abſque voluntariâ & irrationabili diſpenſatione, vnanimiter cõtinere, commodaſſe certam quantitatem terræ in loco qui nunc communi nomine Mons omniũ Sanctorum vocatur; ſuper quã quibuſdam viris deuotis hoc procurantibus, & alijs manum charitatis & deuotæ liberalitatis ad hoc porrigentibus, ædificium ſatis conueniens tam pro diuino ſeruitio quàm pro receptatione dictorum Fra-

Fratrum erigere & fabricare inceperint : ne tam ſancto propoſito & initio deeſſet auctoritas Principalis, placuit id quod ex deuotionibus ſubditorum ſic eſt inceptum, auctoritate noſtrâ omni modo, tamquam ab initio manum appoſuiſſemus, ratum & gratum habere; & perinde noſipſos tenore præſentium eiuſdem monaſterij declarare & conſtituere Archifundatores. Idq; ex nunc fundatum eſſe, & inanteà ad reuerentiam & honorem Dei, & Beati Andreæ Apoſtoli, & Patroni noſtri per nos ſpeciali deuotione electi, nec non dicti veſtri Patris Franciſci vitæ Apoſtolicæ ſectatoris, complendum & perficiendum; & ſub eorumdem Patronorum, & præcipuè dicti B. Andreæ Apoſtoli titulo perpetuis futuris temporibus recolendum. Rogantes inſtantiùs Reuerendum in Chriſto Patrem Dominum Cameracenſem Epiſcopum, quatenus Eccleſiam ipſam & altare maius, & alia principalia ædificia, quæ cõſecrari cònuenit, ad honorem dictorum Patronorum, & præcipuè B. Andreæ Apoſtoli, necnon minora altaria, & eius alia loca partialia per Dei gratiam & deuotorum hominum charitatem perficienda, ipſiſq; accommodata & commodanda quæ congruum fuerit dedicare ad honorem Dei & aliorum Sanctorum, iuxta deuotionem eorum qui eleemoſynas ſuas ad hoc contulerint, per ſe dedicare velit & conſecrare, aut per alium dedicari ordinet & conſecrari. Placuit nobis inſuper ex nunc Fratres omnes & ſingulos, qui in dicto monaſterio poſt conſecrationem

huiuſmodi iuxta dictam Regulæ obſeruantiam, ſunt ſanctam & religioſam vitam acturi, in noſtrâ protectione & ſaluigardiâ ſpeciali recipere, promittentes pro nobis & heredibus noſtris, eos & eorum quemlibet quamdiu in Ordinis obſeruantiâ perſeuerauerint, quantum in nobis eſt, tueri & defendere, aduerſus omnes qui eoſdem nunc vel inanter quibuſlibet perſecutionibus vel iniuriis turbare ſategerint, vel moleſtare. Sub pœnâ indignationis noſtræ, & vltionis conſonæ rationi, ſecundùm menſuram & qualitatem delicti, omnibus ſubditis noſtris cuiuſcumque ſtatus aut conditionis extiterint, diſtrictiùs inhibentes, ne dictis Fratribus quamcumque moleſtiam aut iniuriam, verbis aut factis, quomodolibet inferre aut irrogare præſumant. Præcipuè antedictis Burgimagiſtris, Scabinis, & Conſulibus, necnon receptoribus principalibus, & aliis quibuſlibet eiuſdem villæ obuëtiones recipientibus, aut recepturis diſtrictiùs inhibentes, ne de eſculentis & poculentis quæ paucis diebus conſumuntur, & quæ eiſdem Fratribus à deuotis & fidelibus ob amorem Dei in puram eleemoſynam conferentur, præſumant auſu temerario, quidquam Gabellæ, Impoſitionis, Talliæ, Maletotæ vel Aſſiſiæ titulo exigere, petere, capere, vel extorquere; ſed potiùs obmittant penitus aurum & argentum exigere ab eis qui nec id habent, nec in communi, nec in priuato licitum eſt habere. Et prætereà mandantes & præcipientes omnibus officialibus noſtris præſentibus, atque futuris, quatenus eoſdem ab omni

iniu-

iniuriâ, moleſtiâ & perſecutione tamquam præcipuè Dei famulos tueantur atque defendant, aduerſus omnes qui ipſis huiuſmodi iniurias, moleſtias, aut perſecutiones inferre molientur. quóſque, ſi qui fuerint, tamquam hoſtes & aduerſarios ſeruorum Dei, meritis pœnis & vltionibus, omni diſſimulatione poſtpoſitâ, curent afficere. nec in hoc vnus alium præſtolari, nec etiam à nobis aliud exſpectare mandatum; quoniam ita ob ſingularem deuotionem, quàm habemus ad veram & illibatam dicti Ordinis regulam, & odium tranſgreſſionis eiuſdem, necnon ad reuerentiam & honorem Dei, Beatorumq; Andreæ Apoſtoli & Patris Franciſci Apoſtolicæ vitæ præcipui ſectatoris, placet, ex certâ noſtrâ ſcientiâ & auctoritate principali ſine contradictione fieri volumus cum effectu.

CARMELITÆ anno MCCCCLXXXV. locum ædificando delegerunt; fauentibus impensè Maximiliano Romanorum Rege, & Philippo Brabantiæ Duce. Docent hoc Pontificiæ litteræ.

INNOCENTIVS SERVVS SERVORVM DEI, *dilecto filio nobili viro Maximiliano Archiduci Auſtriæ ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Eximiæ deuotionis affectus, & probatæ fidei conſtantia, quibus in noſtro & Apoſtolicæ Sedis conſpectu clarere dignoſceris, non indignè merentur, vt votis tuis illis præſertim quæ diuini cultus augmentũ, ac animarum ſalutem, ac Religionis propagationem ſpectant, quãtum cum Deo*

poſſumus, fauorabiliter annuamus. Sanè pro parte tuâ nobis nuper exhibita petitio continebat: Quòd tu qui oppidum Antuerpienſe Cameracenſis Diœceſis, tuo temporali dominio ſubiectũ, & illius incolas ſpeciali dilectione proſequeris, & cupis nõ ſolùm proſpero & felici regimini ipſorum in iis quæ ad tuum temporale dominium huiuſmodi pertinent prouidere, ſed etiam quantum in te eſt, pro ſalute animarum earumdem te vtiliter & ſalubriter exercere, non demeritò ſperans, quòd ſi Profeſſores Ordinis glorioſiſſimæ Dei genitricis ſemperq́; Virginis MARIÆ *de monte Carmeli haberent in dicto oppido aliquam domum, pro vnius Prioris & aliquorum Fratrum dicti Ordinis vſu & habitatione, incolæ præfati, qui ad Ordinem ipſum & illius Profeſſores ſingularem gerunt deuotionis affectum, ex Prioris & Fratrum pro tempore in dictâ domo degentium exemplari vitâ, ac diuinorum deuotâ & aſſiduâ celebratione, prædicationibus verbi Dei, audientiâ confeſſionum, & exhortationibus ad benè & laudabiliter viuendum, vberiores fructus pro ſuarum ſalute animarum in dies reportarent, ac meritis & interceſſione eiuſdem Virginis* MARIÆ *conſequerentur præmia felicitatis æternæ; ſummopere deſiderans de bonis tibi à Deo collatis vnam domum pro vſu & habitatione Fratrum prædictorum in eodem oppido conſtrui & ædificari facere, ſi tibi ad id eiuſdem Sedis auctoritas ſuffragetur. Quare pro parte tuâ nobis fuit humiliter ſupplicatum, vt tibi in dicto oppido in aliquo loco*

ad

ad id conuenienti & honeſto, domum prædictam cum Eccleſiâ, campanili humili, campanâ, cœmeterio, refectorio, dormitorio, clauſtro, hortis, hortalitiis, & aliis neceſſariis officinis conſtrui & ædificari faciendi, ac dilectis filiis Generali dicti Ordinis, necnon Prouinciali Prouinciæ Allemaniæ Inferioris in quâ ipſum oppidum conſiſtit, Prioribus quoque & Fratribus Ordinis eiuſdem illam pro eorum vſu & habitatione recipiendi, & perpetuò inhabitandi licentiam concedere, aliáſque in præmiſſis opportunè prouidere de benignitate Apoſtolicâ dignaremur. Nos igitur qui diuini cultus augmentum, & Religionis propagationem, animarúmque ſalutem ſupremis deſideramus affectibus, tuum in hac parte pium & laudabile propoſitum plurimùm in Domino commendantes, huiuſmodi ſupplicationibus inclinati, tibi domum prædictam in aliquo loco dicti oppidi ad hoc conuenienti & honeſto, cum Eccleſiâ, campanili humili, campanâ, cœmeterio, refectorio, dormitorio, clauſtro, hortis, hortalitiis, & aliis neceſſariis officinis, pro perpetuo vſu & habitatione Fratrum prædictorum, Ordinarij loci licẽtiâ petitâ, licet forſan non obtentâ, ſine tamen alicuius præiudicio, conſtrui & ædificari faciendi, ac Generali necnon Prouinciali, Prioribus, & Fratribus prædictis illam recipiendi, & perpetuò inhabitandi, auctoritate Apoſtolicâ, tenore præſentium, licentiam elargimur. Iure tamen Parochialis, & Beatæ MARIÆ *Eccleſiarum oppidi prædicti, & cuiuſlibet alterius ſemper ſaluo in*

omnibus. Nos enim dictæ domui, poſtquam ſic conſtructa fuerit vt præfertur, ac Prioribus & Fratribus, qui illam pro tempore inhabitabunt, vt omnibus & ſingulis priuilegiis, fauoribus, conceſſionibus, & indultis quibus aliæ domus Fratrum dicti Ordinis & illarum Priores & Fratres in genere potiuntur, & gaudent, ac vti & potiri ac gaudere poterant, quomodolibet in futurum vti, potiri, & gaudere liberè & licitè valeant, auctoritate præfatâ, earumdem tenore præſentium de ſpecialis dono gratiæ indulgemus. Non obſtantibus felicis recordationis Bonifacij Papæ VIII. prædeceſſoris noſtri, prohibente ne Ordinis Mendicantium Profeſſores nouas domos ad inhabitandum recipere præſumant, abſque Sedis prædictæ licentiâ ſpeciali, de prohibitione huiuſmodi plenam & expreſſam mentionem faciente, & aliis conſtitutionibus & ordinationibus Apoſtolicis, ſtatutis quoque & conſuetudinibus dicti Ordinis iuramento, confirmatione Apoſtolicâ vel quauis firmitate aliâ roboratis, ceteriſq; in contrarium facientibus vel obſtantibus quibuſcumque. Nulli ergo liceat omnino hãc paginam noſtræ elargitionis & conceſſionis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, ac Beatorum Apoſtolorum eius Petri ac Paulli nouerit ſe incurſurum. Datum Romæ apud Sanctũ Petrum, anno incarnationis Dominicæ milleſimo, quadringenteſimo, octuageſimoquinto, XI. *Kal. Ianuarij, Pontificatus noſtri anno ſecundo.*

Cœno-

Cœnobium auguſtum eſt, ſtructura firma, chorus templi altus & illuſtris; & ſuperioribus his annis adiecta ingenti auſu, felici ſucceſſu, non modica pars. Sunt qui velint Carmelitas vrbem ingreſſos anno MCCCCV. priuatis tamen ædibus ſe continuiſſe in annum MCCCCLXXXV.

BOGARDI texendo vitam tolerabant. hos primùm vrbem ingreſſos reperio anno MCCXXVIII. auſpiciis D. Beggæ, Pipini primi, Brabantiæ Ducis, filiæ, ſororis D. Gertrudis. ac primò, nullis certis legibus, ſolo caritatis vinculo annis LXII. modeſtè ſe continuerunt. anno deinde MCCXC. tertiam D. Franciſci Regulam profeſſi, Fratrum de pœnitentiâ nomen ſortiti, magnis à Brabantiæ Ducibus Ioanne II. & III. exactionum temporalium, & à variis Pontificibus, Ioanne XXII. Clemente V. Vrbano V. ſpiritualibus prærogatiuis donati. locum tandem habitationi, priore commodiorem, anno MCCCXLVI. ære ſuo pararunt, inſigniq́ue poſteà acceſſione, priuatâ induſtriâ, locupletarunt, anno MCCCCLV. cumq́ue in eam diem texendo vitam ſinguli toleraſſent, prudenti conſilio, reliquam Religioſorum conſuetudinem imitati, in communi viuere cœperũt anno MCCCCLV. quin & monaſticã profeſſos reperio anno MCCCCLXVIII. eoq́ue res proceſſit, vt textrinâ relictâ ſolis diuinis vacarent.

AVGV-

AVGVSTINIANI olim fuerunt, & venerãt in hanc vrbem anno MDXIIII. Congregationis Saxonicæ, non poſtremi famâ, numero; ceſſit deinde anno MDXXIX. non ignobile templum locúſque parœciæ S. Andreæ, permanetque in hanc diem. Anno demum MDCVII. eiuſdem inſtituti, ex normâ nimirum D. Auguſtini, nullo tamen cum prioribus fraternitatis aut capitis nexu, domum à Senatu impetrarunt.

ALEXIANI. tenue principium. ſparſi primùm habitarunt, anno MCCC. aucti pòſt numero & opibus, collecti in vnum, propiorem religioni vitam duxerunt. Principium illis ab Henrico Suijdermanno Germano, qui anno MCCCXLV. fundum & domum dedit. ac tandem D. Auguſtini Regulam ſecuti, ſacratiori ſe religionis voto ligarunt anno MCCCCLXI. demum domum ſtruxerunt inſigni opere, priore longè auguſtiorem, anno MDXLVI.

CAPPVCINI vltimi in hanc vrbem è Galliâ venerunt anno MDLXXXV. hortatu Alexandri Farneſij, Parmæ ac Placentiæ Ducis. Redierunt paullò pòſt ad ſuos; rurſusque eiuſdem Principis euocatione in Belgium, inde Antuerpiam, anno MDLXXXVII. acceptiq. perhumaniter à Reuerendiſſimo Antuerpienſium Epiſcopo Læuino Torrentio, Senatu, Populoque, cœnobium Catholici Regis munificentiſſimis impendiis ſtruxerunt.

reli-

reliqua priuatorum benignitas adiecit, quâ vnâ viuunt, extremam paupertatem profeſſi.

PATRES SOCIETATIS IESV anno MDLXII. vrbem ingreſſi, firmandi aliquando domicilij initia poſuerunt. & primùm duo fuerunt, plures exinde acceſſerunt; cùm impares oneri, pauci illi laboribus ſuccumberent. anno demum MDLXXIV. paucorum, ac in primis D. Frias Hiſpani, liberalitate, empta domus, templumq. non totis menſibus ſex exſtructum. Iuuentus deinde anno MDLXXV. moribus ac bonis litteris inſtitui cœpta: triennium ea inſtitutio ſtetit: ſucceſſerunt turbæ, & ciuilia hæc bella; inter quæ ſæuo iactati turbine, & ingentis naufragij pars non poſtrema, paſſi quod aſſolent qui enauigarunt tabulâ. Septem annos tenuerunt hi fluctus Belgium, donec poſitis illis, cum ipsâ Republicâ Rempublicam ingreſſi anno MDLXXXV. auſpicatam feliciter olim iuuentutis inſtitutionem, reliquaque Societatis munia, maioribus quàm antè animis, ſecundioribusque ſucceſſibus aggreſſi. Cumque ſcholarum anguſtiis iuuentus excluderetur, præprouidâ munificâque Senatus largitione, auguſta amplaque domus anno MDCVIII. acceſſit. Creuit hîc iuuentus, maximè cùm humanitatis ſtudiis, Theologiæ moralis, Scripturarumque ſacrarum, ac Controuerſiarum prælectiones additæ.

CAPVT XII.

Feminarum Cœnobia aut loca ſacra.

VARII hîc illarum cœtus, rarâ morum integritate. & ſunt *Antuerpienſes* ad ſacrum hoc vitæ genus & caſtimoniam pronæ. nec mœnibus his contentæ, vicina repleuere oppida: & ſicubi ſanctior locus monaſticaque ſeuerior diſciplina, *Antuerpienſes* reperias. Sunt in

HOSPITALI magno, quæ ægrorum curam gerunt. Huius initia obſcura; in peruetuſto membranaceo codice hæc habes: *Anno Domini* MCCXXXVIII. *Calendis Maij, in feſto SS. Philippi & Iacobi tranſlatum eſt Hoſpitale Antuerpienſe ab atrio Beatæ* MARIÆ, *vbi priùs fuerat ædificatum extra oppidum, in campum vbi nunc in honore Beatæ* MARIÆ *Virginis eſt ædificatum*. Creuit variorum opibus. Primus dotauit *Guilielmus Noſe*, agris in Borsbeke anno MCCXXXII. annuente *Henrico* Brabantiæ Duce. Secundus *Ludouicus Berthout*, Mechliniæ Dominus, agris in Mortſele anno MCCLIV. Tertius *Arnoldus de Louanio* Bredæ Dominus, agris in Berendonck, in Micke, in Eeckeren, anno MCCLXXX. Quartus *Hēricus vā VVilre* Bergizomij Dominus, agris in Weſele, anno MCCXCV. Sepulturæ ius conceſſum his reperio anno MCCXXXVII.

Sunt

Sunt quæ operam ſuam omnem leproſis impendunt, vulgò TER SIECKEREN. Extra vrbis pomeria primæ fuerunt, anno MCCXXXVI. vrbem demum ingreſſæ anno MDLXXVIII. cùm latè fortuitus ſæuiens ignis priorem locum æquaſſet ſolo.

NONNÆ, è Zuytbeuerlandiæ Monaſterio, ad hanc vrbem, Capituli & Senatus litteris euocatæ, anno MCCLXXIX. domum extra vrbis mœnia ſtruxerunt anno MCCLXXX. nomen huic vallis *S. Margaritæ.* paſſæ deinde anno MDXLII. à *Martino Roſſemio,* ferro & igne, quæ militiæ illius furor permiſerat, tranſierunt in vrbem anno MDXLIV. locumque perexiguum, templumq. à *Petro Tack* Antuerpienſi ciue anno M. D. ædificatum impetrarunt.

ALBÆ SORORES, dicuntſe anno MCCCXII. huc veniſſe, Ordinis pœnitentium *S. Mariæ Magdalenæ.* de quibus hæc in veteri membranâ: *Cùm Ioannes Brabantiæ Dux viro religioſo Gerardo poteſtatem facit per Belgium eleemoſynas colligendi, in commodum domus ſuæ de nouo in honore S. Crucis fundatæ, vbi opera ſunt caritatis, vtpote de peccatricibus iuſtæ mulieres, ac bonæ, ac Deo deuotæ efficiuntur.* nec ſolis hîc lapſis locus, ſed quòd illis locus, quibus alibi negatus.

FACONTINAE. *Falco de Lampage*, ſub an-

num MCCCL. hoſpitale hoc loco inſtituit. à cuius obitu abierunt ad Regium fiſcum, quæcumque viuus poſſederat: etiam hic locus. Emit hunc à Præfecto ærario *Ioannes van VVitham* anno MCCCLIV. & ab hoc aut heredibus, virgines illæ, quæ priorem aliquando ſub *Falcone* locum incoluerant, annuente *Ioanne* Cameracenſi Epiſcopo ſub annum MCCCCXXI. qui etiam loco nomen dedit: Onſe L. Vrouwen dael in Valckenbroeck. à quo impetrarunt vt in regulam tranſirent Sanctimonialium *Vallis S. Barbaræ in Theniſmonte.*

TERTIARIAE cœperunt à liberalitate *Henrici Soudermanni* Germani, qui domum emit, dedit, anno MCCCL. Sed non niſi domum. In medio namque magnarum cogitationum, naufragium mari paſſus, periit. perſtiterunt tamen Virgines, priuatâque induſtriâ variorumque eleemoſynis vitam tolerarunt. tertiã *D. Franciſci* regulam profeſſæ anno MCCCCLIV. Pio II. Pontifice Maximo.

NIGRAE SORORES. ſub annum MCCCLXXI. paucæ primùm viduæ in agro Brabantino cœperunt: curam ægris impenderunt, nullum inualetudinis genus auerſatæ. ac nullis aliquãdo legibus, pòſt *D. Auguſtini* regulam profeſſæ, anno MDVI. aſſentiẽte Iulio II. Locum multorum munificentiâ æreque ſuo pararunt anno MDXXI. nomenque loco indiderunt *Montis Caluariæ.*

CLA-

CLARISSAE, *S. Claram* ſecutæ, Ordinis *D. Franciſci*. Inſtituit *Iſabella* Luſitanica, *Philippo* Brabantiæ Duci matrimonio iuncta, ſalutis anno MCCCCLV. abſoluta ſtructura Monaſterij ac templi annis ſex.

D. Auguſtini regulam ſecutæ, quæ in monaſterium *D. Anna* dicatum, vulgò LVYTHAGEN, extra mœnia olim, nunc intra illa receptæ. Conditor Illuſtris vir *D. de Ranſt* Ciuitatis Marchio; qui Maximiliani exercitus ductor, cùm feliciter contra Flandros die *D. Gregorio* ſacro pugnaſſet, *Anno* duodecim hîc virginibus locum parauit, annuo *1496.* cenſu dotauit. nobilis hîc olim locus ſterilitati auertendæ.

ANNVNTIATAE, anno ſuperiore Louanio huc venerunt. prima inſtitutio è Galliâ. diffuſæ dehinc per Belgium, Brugas, Louanium, Betuniam, Niuellas demum & *Antuerpiam* traductæ. & nunc hîc ſunt. priuatorum beneficentiâ, Senatuſque ante omnes, ædes locumquē pararunt.

BEGINAS ad ſacratos hos Ordines refero, animo religionem profeſſas, quam & æmulantur, nullo tamen perpetuo arctioris vinculi voto. templũ his domosq. extra vrbem extrui cœptas inuenio in Sion, anno MCCCCLX. incẽdio poſt hæc, quidquid magnis impendiis ſteterat, abſum-

ptum anno MCCCCXCIV, ac tandem funditus ſacra profanaque euerſa anno MDXLII. ac demum in vrbem traductas.

CAPVT XIII.

Hoſpitalia. Pauperum receptacula.

ALIA ab aliis condita reperio. & prout quemq. pietas aut beneficentia traxit, in varios vſus deſtinata; omnia tamen egenis ſubſidium. Cura horum, Eleemoſynariorum fidei ferè commiſſa, quorum ſeriâ ſollicitudine res adminiſtrantur.

Inde hooghſtraet. S. IVLIANI hoſpitale. falluntur qui ante annos mille ſtetiſſe volunt: exſtructum reperio anno MCCCIII. Peregrinis quaquà venientibus in biduum hîc domus eſt, & benignè habentur. ac ne diuina deſint, adiunctum ſacellum, & in eo diurnum ſacrum. ita corpori & animo largiter proſpectum.

Inde Kopſtraet. INFIRMARIA. nomen hoc, loco eſt. nullus auctor inſcribitur. fuiſſe ante annos CCC. fama tenet, & conſtans fama. ſtetit olim in vico *Claddorp*; mutauit deinde ſedem anno MDXLV. Sunt in hac feminæ ſedecim, & horti domuſque legati hoc fine.

Inde Kerckhof-ſtraet D. VIRGINIS. conditor *Henricus Souderman* Germanus anno MCCCXL. multa huius viri germanæ

manæ in hac Republicâ pietatis veſtigia. duodecim feminis, ætate aut valetudine fractis, domicilium hîc eſt; adiuncta ancilla, quæ ætatem morbóſve leuet.

CÆRVLEI FRATRES. memorant exſtructum anno MCCCLXVI. multorum hîc munificentia claruit. viris duodecim ſenio & inualetudine laborantibus, ancilla in ſubſidium ætati & ægritudini data. Inde Breede-ſtraet.

S. ANNAE. auctorem narrant *Balduinum de Riddere* cum vxore *Elizabethâ Hays*. pulchra in coniugibus largitatis æmulatio. imitentur plures. vndecim hîc mulierculis & ſubſidiariæ ancillæ receptaculum cõceſſum anno MCCCCXII. annexum habet ſacellum. Inde Corte nieu ſtraet.

S. IACOBI. æuum huius & auctores vidi lapidi inſculptos. *Nicolaus de Herde, Guilielmus de Molener, Cornelius Lemſens, Ioãnes Melus, Ioannes van V Voude, Guilielmus Ottens*, anno MCCCCLIV. collato ære poſteritati ſacrarunt. Quotquot D. Iacobi petunt limina, aut ſoluti voto reduces, hoſpitij hîc iura reperiunt. Magna olim concurſatio parentum æuo, cùm & pietas in Diuos ardorq́ue maior: & aberat hæreſis, ridere & perdere, gelidamq́ue ſuffundere piæ huic flammæ edocta. Inde Kieplers-ſtraet.

GERARDI BAERT. conditoris nomen præfert. By de Calck-brugge.

fert. ſex viris ætate aut laboribus fractis ſacerdotem vnum præeſſe voluit anno MCCCCLXX.

Opde Jaques rupe. IOANNIS VAN BIEST. auctorem nomen narrat; anno MDIV. mulierculis ſedecim ancillam adiunxit, abeuntis ſolamen ætatis. mille è voto meo Bieſtios è mercatorum cœtu; neq.enim eunt hæ negotiationes omnes ſine rugâ aut maculâ.

By de Venus-ſtraet. SACELLVM GRATIÆ. rara ſemper maiorum pietas. atque ô lubeat, aut non pudeat ſequi! præiuit *Antonius Ruelli* anno MDV. duodecim viris, ſacerdotem vnum qui ſacris indies operaretur, præfecit. imitare qui potes. nam quis non veſtrûm fenerario puluere ſi non intectus, inſperſus tamen ſuâ aut alterius manu, alienum redolet?

In S. Rochus-ſtraet. PVPILLARIS DOMVS EXPOSITITIIS DICATA. quorum in magno populo, & frequenti viciniâ, magnus numerus, & iam CXXC. numerant. auctores habet Eleemoſynarios vrbis anno MDXXXII. nobile opus, & quod nomen in Principe mereatur. educantur, &, vt primùm per ætatem licet, edocentur, prout cuiuſque ingenium tulerit. additurque lectio & ſcriptio, ne quidquam ad honeſtam educationem vitæque reliquum deſit.

In S. Rochus-ſtraet. FATVA DOMVS. aberrantibus ab homine ſuo, quales in magnâ Republicâ, ingenti viciniâ, numquam deeſſe poſſunt, locus hic ab Eleemoſy-

moſynariis datus. & reſpondet operi fructus.

In viciniā S. Georgii. *Eliſabetha Goudtſ-vlieden*, mortuo marito anno MDXLV. *Ioanne Gottenſys*, pietate, & in pauperes munificentiâ inſignis, ſex mulieribus locum tribuit. Quantæ hîc viduæ ſub opibus tamquam onere fatiſcentes, maiora poſſent? velint. & mentem hanc iniiciat qui poteſt Deus.

Vp S. Joris Kercke

Virginvm domvs. varium opus, multiplex, nec minùs rarum; & fortunátiſſimi euentus. *Ioannes vander Meeren* anno MDLII. inſtituit. Virgines hîc erudiuntur, quas egeſtas paternâ excluſit domo, aut matrum pudor. quæ vbi adoleuerint, è pupillari in hanc traductæ, quidquid in virgine deſiderari poteſt edocentur. inde ancillatum dimittuntur: aut ſi quam modeſtior adoleſcens ambiat, matrimonio iungitur, dotem à pauperum ærario acceptura.

Inde lanahe Gaſthuys Stract.

Feminarvm domvm Eleëmoſynarij anno MDLIV. ædificarunt. variæ hîc mulieres, & ferè moribus non optimis, quæ his parietibus, tamquam honeſtâ continentur cuſtodiâ.

Inde langhe Gaſthuys Stract.

Hermannvs vanden Hoecke, ſex viris ætate aut morbo confectis, arcam dedit, ædes ſtatuit, conditoris nomen meruit anno MDLVII.

Vp de Calckbrugge.

Opde Peerde-merct

IVVENVM DOMVS reſpondet puellarum: inſtituitur enim hîc iuuentus variâ arte pro cuiuſq. ingenio, aut propensâ voluntate. & delecti ſuperioribus annis ex omni hac turbâ, quæ ingens omnino eſt, qui ingenio & moribus plurimum ſponderent: quíque præ reliquis eruditionis aut probitatis maioris ſpem facerent, addictíque humanioribus litteris, vt inde ad Philoſophiam altioreſque ſcientias tranſeant. Condidit domum IOANNA VAN SCOONBEECKE anno MDLVIII. multas Ioannas concedat hoc ſæculum; ſingulæq. Belgicæ vrbes vnam alterámve.

Inde Boeck-ſtede.

SEPTEM FRATRVM. anni ſunt ampliùs centum cùm *Henricus Loomans* domum legauit, viris ſeptem ſenio & egeſtate preſſis; ſubſidiariumq́. vitæ trahendæ annuum cenſum addidit.

Inde Rop-ſtraet.

Pulcra æmulatio, oriantur plures: ſeptem ibi viris, ſeptem hîc mulieribus *Michaël vander Heyden*, anno MDLXII. domum coëmit, dedit, dotauit, nomen inſcripſit, SEPTEM PROFVSIONVM SANGVINIS; ita voluit inſcriptioni reſpondere numerum.

In Schutters-hof-ſtraet.

CATHARINA & DINA ALARTS virgines anno MDLXXXV. octodecim mulierculis domum annuumque prouentum ſtatuerunt, forti in poſteritatem prouocamento, dum æmulantur nomen cælo terrâque magnum. Enaſcantur plures, poſte-

poſteritatis & largitatis æmulę. & cùm non deſint ſorores virgines, non deſint *Alartiæ*, quadam etiam meritorum nominiſque inuidentiâ maiores.

S. ANNÆ. *Simon Roderigues Peretti*, Baro de Rodes, domo Luſitanus, domum emit duodecim florenorum millibus, hortum tribuit, ſacellum addidit, inſtruxitque ab omni re ſacrâ; amplam dotem inſcripſit, quæ alēdis duodecim honeſtiore loco natis, ſed gradu & opibus (variante Fortunâ vices) excluſis, ſufficiat. adiunxit famulam: ſed & Sacerdotem præfecit, qui ſacris indies operaretur; qui ſacratiore verbo viciniam paſceret. Laudes etiam muſico concentu decantari voluit. Inde Wupſtraet Anno 1600.

VRBIS ELEEMOSYNARII anno MDCVII. octodecim feminis, quæ aut fortunâ, aut hominum malignitate, aut inualetudine variâ oppreſſę, maioris calamitatis effugium ſtatuerunt. Inde Lepelſtraet.

IOANNES SVTOR ſex viris ſenio morbiſque attritis locum dedit, mulieremque addidit quæ famularetur. è tenui ſupellectile venit hæc liberalitas. quanti erubeſcunt imitari? Erubeſcent & præmiari. Viuet interim Sutoris nomen, nec eradet hoc vetuſtas. & vbi opes perituræ? vbi poſſeſſores harum? arbitreris tamquam ſpongiâ è mortalium tabulâ deleri, ita nec veſtigia perſtant, quantumuis ſcrutere, tenuia. quære. nec nomine Inde Venusſtraet.

 viuunt.

viuunt. vbi enim nulla benefacti memoria, nec nominis eſt. Vultis etiam poſt mortem viuere? vna munificentia æternabit vitam; neſcit mori, & ad cuiuſque Lectoris oculos redanimabit monumentum.

Inde Kepſerſtraet.

Teſtamento quattuor domus acceſſerunt pauperum ærario. dos abeſt. & quidquid extra nudos parietes, ærarium ſubminiſtrat. nomen loco, *Den Maeſen ganck.*

Inde Zeluſtraet.

QVINQVE ANNVLI nomen eſt. ſeptem domus ſunt. dos nulla. induſtriâ proinde ſuâ viuunt, quæcumque hîc viuunt.

ALMERAS, fundatoris oſtendit nomen. ſex mulieribus ædiculas reliquit, ſingulis ſingulas. de ſuo victitant. Quod deeſt tolerandæ vitæ, Eleëmoſynariorum erogatur liberalitate.

Sequuntur ea quæ extra Eleëmoſynariorum curam aliorum ſubſunt imperio.

Inde Nieuſtraet.

NAVTICA tribus ſacellum ſtruxit, ædes adiecit, & leuandæ egeſtati ſuorum non poſtrema donaria.

Inde lange Nieuſtraet.

S. NICOLAI ſacellum tribus MERCIA condidit: domus adhærent, viris feminiſque inopiâ laborantibus tutelares.

Inde Kepſerſtraet.

Nec minùs benè apteque commenſuratum habes

habes ſacellum à PANNARIA aut FVLLONIA tribu, in quâ olim bina de die ſacra, domuſque variè duodecim egenis paratæ.

S. IVDOCI ſacellum Pelliones ædificarunt, & præſunt loco opificij decuriones. Inde Wol-ſtraet.

CORIARIORVM ſacellum Coriarios conditores habuit anno MCCCCXIX. imperantque Coriarij & Sutorij decuriones. Inde Huyvetter-ſtraet.

D. VIRGO LAVRETANA. Diego Pardo inſtituit anno MDCI. ſeptem mulieribus egeſtate ad alienam miſericordiam compulſis. Inde lan-ghe Nieu-ſtraet.

SEPTEM DEIPARÆ DOLORVM. ſeptem mulierum domicilium hic eſt: *Canonici* præſident, *Maria Feys* ære ſuo inſtituit. Over de Minne-broeders.

PETRVS VAN DAEL ſex egentibus domum dedit, dotem addidit anno MDXCVIII. prçſunt conditoris heredes.

S. BARBARÆ. *Nicolaus Boot* ædes & ſacellum tribuit anno MDIV. feminis octo. Inde lan-ghe Nieu-ſtraet.

NICOLAVS VAN STIILEN ſub annum MDXVIII. extra mœnia ſex mulieribus ædes attribuit, annuumque cenſum qualem ea tempora poſtulabant. periit ſub Roſſemio. areolam deinde Inde Hof-ſtraet.

nouo extruendo domicilio in ipsâ vrbe emit *Adrianus Nicolai* nepos anno MDXLIII. in hac Ioannes fratreſque domum fabricarunt.

CAPVT XIV.

Varia in vrbe loca, quæ famam merentur.

INGENTIA non vno loco terrarum miracula reperies, fluctuantes terras, nec minùs in Belgio noſtro quàm in agro Cæculo, Reatino, aut Calaminis inſulis, quas non ventis ſolùm ſed & contis quò lubet impelli videmus. Maius in Nymphæo portentum, cùm in ſymphoniæ cantu, ad ictus modulantium pedum, mouentur inſulæ, Saltuariæ dictæ. Nec inferiora montes dabunt: Hephæſtij ſanè tædâ flammante attacti, flagrant adeò, vt riuorum lapides in ipſis ardeant aquis: & duos circa Indum legimus, quorum ille ferrum omne trahit, hic reſpuit. Neque prodigiis ſuis nemora carent: habes ad aquas Cutilas ſiluam, quæ non die non nocte eodem loco viſitur. Nec ſaxa fruſtrantur miraculis: iuxta enim Harpaſa horrenda cautes, vno mobilis digito; eademque ſi impellatur, corpore reſiſtit. Magna hæc naturæ prodigia. at ego neſcio an ab humano natum ingenio minus. Inter prima ſanè operum humanorum ARX eſt vrbis huius: quinque validiſſimis firmata propugnaculis mutuum defenſantibus:

mon-

montibus deinde, qui omnem circa regionem agrumque retegant, & ab hoſtili procurſione, ingentibus tormentis bellicis, arceant, mœnibus incluſis, in tutelam raramque amœniſſimi proſpectus venuſtatem ſe in immenſum attollit. Sed & extra mœnia humilia propugnacula egeſtâ terrâ equiti procurſum præbent, tutumque receptui locum: armamentaria verò, & commeatuum reconditoria ad miraculum in immanem excurrunt vaſtitatem. ſtabulandis etiam equis ingens laxitas: & ſuper hæc militi certa tutaque domicilia, qualia in medio magnarum vrbium deſideres: & millibus facilè tribus locum præbeant; pluribus etiam, ſi qua neceſſitas arctare cogat domus. templum hîc non maximum, ſed pulcrum inter plurima eſt, ſcitè & ex arte conſtructum. Laxiſſima in Arcis medio area militari delectui commodiſſima, quæ iuſto etiam exercitui ſatis ſit.

Tvrris D. Virginis nobiliſſimum, ſi quod vſquã opus, quo nec baſilica Paulli Phrygibus mirabilior columnis, nõ Auguſti forum, non Veſpaſiani Pacis templum. audeo, non obeliſcus Eraphicus quadragenûm octonûm, non Philadelphicus octoginta cubitorum, cumq. in ingentem ſurgat cælo molem, pedum CCCCXX. cubitorum nimirum CCLXXXVIII. tantâ paſſim pellucet amœnitate,

nitate, tantâ mutuò ſuperſtantium columnarum varietate, vt & ſolaribus vndique radiis tranſuerberetur, & luci quaquâ parte viam proſpectu prębeat lætiſſimo. Cœptam ædificari inuenio anno MCCCCXXII. ac XCVI. annis ære publico ædificatam, cùm Ægyptiam pyramidem ampliſſimam, quæ octo iugera occupauerat ſoli, annis XX. conſtructam acceperimus, treſq; alias ſpectatiſſimas, quæ orbem totũ nomine impleuerunt, annis LXXVIII. menſibus IV. Datum deinde initium alteri turri, audaci potentiæ facto. nec initia tantùm; nam & faſtigium ſuperat templi, & ſuperbo vertici auguſtam ceruicem præbet. quis imponet illum? adſint animi, non deerunt opes in tam diuite non vno loco priuatorum receſſu.

Horologivm. quod M. Varro primùm Romæ in publico ſtatutum ſcribit anno Vrbis CCCCLXX. nec aliud quàm ſolare, cùm in nubilo ac nocte nullæ horæ eſſent, donec primus Naſica âquâ diuiſit horas noctium æquè ac dierum, anno
Anno 595. vrbis IↃXCV. (tamdiu enim Romæ indiſcreta lux fuit) atque hoc non niſi oculis ſubſidiarium; hoc in omnibus iam propè vrbibus etiam auribus medetur, cùm audiendi auiditatem explet, nuſquam tamen venuſtiore quàm hîc concentu. tam ſuaui modulatione anteambulus cuique horę ludus eſt, tam plena ſymphonia, vt admirationem ſtuporemque

poremq;aduentãtibus inædificet. & quidquid alibi humanæ modulantur voces; quidquid tibiæ, reliquaque muſica,hoc æs campanum tam exprimit doctè, vt nullum extra illud modificatorem deſideres. Cogita quidquid vbiq; in quacumque gente primum, habes in vno hoc anteludio horarum pulſu. vis Æolium ſimplicem ſuauemque? vis Lydium querulum ac quaſi fringultientem? vis Phrygium religioſum, ac tamquam turturalem? vis bellicoſum armaque intonantem Dorium? hîc inuenies: ac ab vnius hominis manibus pedibuſque, tot quaſi animari vno tempore & pulſu campanas, tamque varium acuto ſonitu, graui bombo, medio flexu concentum miſceri muſicum, vt cùm vnam videas manum, mireris varietatem, nullaque non diei noctiſque horâ. Alibi fors eadem reperies. neſcio an pari concentu, arte ſimili. imò nuſquam pari. quæ cauſſa, quòd admirationem aduentantibus excitet, quãtam nulla res alia: maximè in portentosâ illâ altitudine, quâ concentu non vrbem modò,ſed & vicinos complet agros. & ingens ſanè illa eſt, cùm, vti dixi,minimùm in 420. pedes ſurgat: cui ſi impoſitum adnumeres culmen, inſertamque culmini ſexdecim pedum crucem, prioribus nihilo ignobiliorem, 461. pedes expleat. rarum etiam, in hoc opere,622. de ſolido lapide gradus recenſeri.

Cvria, Senatoria domus: cum quocumque ſcalptili Phidiæ marmore, Praxitelicâ Gnidiâ, Neptuno Scopæïo, quocumque Artemiſiæ Mauſoleo componenda, ad inuidiam reliquarum propè gentium, vario opere interludente, Tuſcano, Dorico, Ionico, Corinthio. elegans ſtructura, è maculoſo candicante marmore, liuidiore tamen, ſparſimque circumuolutâ canitie, ac quaſi ſi vndatim in criſpos vortices agatur. Marmora hæc Menander, diligentiſſimus Luxuriæ interpres, longè maximo in pretio habuit, Romanique veteres. Plura qui volet, Antuerpiam meam conſulat. Fusè dedi. nec addo nunc aliud. ędificari cœpta anno M.D.LX. igne perijt anno M. IↃ.LXXVI. redditaque annis ſequentibus.

Bvrsa. Nihil compono cum veteribus, cum Regum pecuniæ otiosâ & ſtultâ oſtentatione, quâ orbem terrarum impleuêre famâ. Hoc dico, elegans per omnia opus eſſe, quadraginta & tribus è patrio marmore ſubſtructum columnis, quas diſſoluere nec ſæcula quidem videantur poſſe. æuum inſcriptio tradit: longitudo in centum octoginta pedes protenditur, latitudo in centum quadraginta.

Officina vitri. Æternus hîc ignis eſt, continuis fornacibus materiam liquantibus, cùm alia flatu figuratur, alia tamquam torno teritur, alia

alia argenti modo cælatur, alia denique auro opulentatur, tinguiturq́ue colore quocúmque, & ad quemcumque vſum; ad eſcaria etiam vaſa. nec eſt alia nunc materia ſequacior, in quam voles formam; ita ingenioſa ſolertia eſt. inuenit hîc in arenâ, in herbâ, in vario puluere, quod ignibus prouocaret in aliam aliamq́ue faciem. In quo illud mihi ſuccurrit mirari, nihil pænè non igne perfici. ignis accipit arenas, à quibus hîc vitrum; alibi argentum, minium, plumbum, alibi pigmentorum & medicamentorum genera fundit. Magis etiam mirandum in eadem materiâ aliud gigni primis ignibus, aliud ſecundis, aliud etiam tertijs, aliudq́ue non rarò ſequentibus. Sanè Tiberio Principe vitri temperamentum variâ materiæ mixtione, igniſq́ue certâ temperie, flexibile excogitatum fama fuit, officinamq́ue abolitam, ac interdictum his ignibus, ne metallorum pretia detraherentur.

OOSTERLINGA DOMVS. inſigne elegantiæ & opulentiæ monumentum. patet in longitudinem CCXXX. plus minus pedes, latitudo minor eſt. complectitur ambitu ſuo CCC. cubicula, ſingula ſingulis gentis illius mercatoribus percommoda.

CASTELLVM AQVARIVM. operoſa res: ambigas ingenio, an vtilitate maior: diſpenſandæ

in vniuerſam vrbem nouam, per ſubterraneas formas tubóſve, aquæ, mirâ dexteritate ac velocitate inſignis. indefecta hìc aqua eſt: tamq́ue diuite nocte quàm die venâ fluit, expletq́ue omnem vrbe totâ cacaborum auidam ac propè inexplebilem ſitim.

TYPOGRAPHIA. quanta ea hac vrbe, res loquitur: & me tacente magnitudo ſe prodit. Inhibe ignem, preme, impoſitâ fatiga mole, exſurget violentior: idem hìc eueniet. Typographiam hanc quicumque illaudatam tranſierit, ſilentio texerit, inuidentiâ preſſerit, extollet magis. euenietq́ue quod ignibus Chimeræ, quos aquâ accendi Plinius tradidit: ita illa, quo inimico ore & calamo magis laſſata, eo publicatione librorum ſuorum ſe extollit violentiùs. & ſanè quicumque PLANTINIANAM cogitauerit, rem vnam omnium maximam cogitauerit: maiorem etiam, ſi viderit. Centum hìc propè characterum genera. nobile opus, & quod raritate & elegantiâ ſuâ admirationem prouocet: ſunt Syriacorum duo, Hebræorum decem, Græcorum nouem, Latinorum ſeptem & quadraginta, variarum linguarum & gentium reliqua: ſunt & muſicorum plurima, omnicanæ modulationi commoda. extra hæc imagines æri ac ligno faberrimè inciſæ ſculptæq́ue ingenti numero. Denique quidquid pluri-

plurimis Typographiæ prælis exſudatur, quidquid extruditur, adeò ad limam lineamq́ue redactum, vt nec ex libitinis maligniſſimis, nec ex inuiſoribus peſſimis quiſquam habeat quod meritò deſideret. Inſpice quicumque artem amas, & vide quàm nitidâ locatione, quàm propè prodigiosâ emendatione, quàm tereti ambitu, quàm preſsâ rotunditate, quàm ſcito interuallo mutuum ſplendorem augeant; quàm nullâ protubulatione è reliquorum cœtu quidquam emineat: an non laudabis tam numeroſâ induſtriâ multiſcios, tam emendatæ peritiæ, tot vtenſilium arti ſubſeruientium Dædalos? Longum eſſet ſigillatim ac diſcretim ſingula, ſatis erit etiam curioſo lectori cunctim hæc ac coaceruatim tetigiſſe. hoc addam, Plantinum quidquid hìc eſt, auctorem venerari. & patriſſant in artificio filij & nepotes.

VRBIS MOENIA. octo validiſſimis in mutuam tuitionem procurrentibus propugnaculis ſolidata; quà verò agros foſſaſq́ue ſpectant, è perpetuo viuo lapide ita ad firmitatem ſtructa, vt etiam ad lautitiam arbitreris; ita arboribus in ſummo centum pedum vertice conſita, vt meritò in hoc ſublimi nemore dubites, robur an elegantia præſtet. Iam lapides alibi in venuſtatem ſectos, ſolidis alibi glebis in roboramentum poſitos videbis. Portæ operi reſpondent, firmitate, ele-

gantiâ, æmulâ laude. Sunt verò vniuerſim tredecim: agrariæ quinque; reliquæ ad flumen ducunt: his ſinguli reſpondent *Kai*, tamquam prominentes è littore aggeres: fora dixeris littoraria, & protuberantia in ſubſidium capita, variâ frequentata merce; pro quarum varietate nomen plurimùm ſortiuntur. hîc namque onere leuantur naues, hîc receptaculum orbe toto aduectarum mercium. nec ſimile huic reliqua dabit Europa; ac neſcio an reliquæ orbis partes. fortiter hoc teſtantur qui obnauigarunt orbem audaci conatu.

FLVMEN. Scio aquarum miracula. & in quo elemento maiora? In Silaro non virgulta modò, ſed & folia lapideſcunt; & in non vltimâ Belgij parte, aqua: in Dodone, immerſas cùm extinguat faces; extinctas ſi admoueris, accendit fons gelidus: in Faliſco pota candidos aqua boues facit, in Bœotio Melas oues nigras, Xanthus rufas. Lynceſtius potus temulentos reddit; hinc illud Ouidij:

Quem quicumq; parum moderato gutture traxit,
Haud aliter titubat quàm ſi mera vina bibiſſet.

Iam Belgicas aquas medicabulas quis ignorat? neſcio tamen minúſne in hoc flumine quàm in prioribus illis portentum; dum Oceano trahitur auido hauſtu, portentoſâ ad paſſuum ſexaginta millia reciprocatione, paribus quo ille interuallis. Reflua flumina quis vidit, ac per tot ſtadia ancil-

ancillantia mari? Amnes retrò fluxiſſe Neronis Principis annis ſupremis pro portento fuit. & per tot paſſuum millia reciprocis vndis violentari hoc flumen, minus portentum? Sed & latitudo pro miraculo eſt: cùm non vno loco, quà vrbem præterfluit, mille & ſexcentos pedes expleat. & reſpōdet latitudini profunditas, pedum minimùm ſexaginta: vt quantumuis onerarias nullo negotio vehat, tantâ exonerandi onerandique facilitate, vt nauticæ rei periti, nullam ſe orbe toto parem expertos teſtentur, cùm manibus, è littore, maximæ etiam onerariæ, onere quocumque leuari poſſint. Ab hoc flumine oſtia octo, ſinuſque octo, atque hinc nauium in ipsâ vrbe receptacula octo, quę & grandiores onerarias centum de facili excipiant, emittantque. Rarum omnino opus, & quale fors nulla dabit vrbium reliquarum.

Plura poſſem. quamquam ſingula propè hæc talia ſint, vt quemcumq; alium nobilitare poſſint locum. Magnum hoc tamen, & inter memoranda recenſendum, cùm ductiles vrbe pænè totâ videas foſſas, flumine medium oppidum interfluente, ſubterque non raró ciuitatem nauigatam aliquot etiam paſſuum millibus.

CAPVT

CAPVT XV.

SENATVS *Populuſq́ue Antuerpienſis.*

MAgna cum Romanis affinitas, vt conſanguineum arbitreris populum. Partitio apud illos ciuium, pro rerum, dignitatum, munium, opum diſcrimine, varia. In *Patres* & *Plebeios*; in *Tribus*, in *Curias*, in *Centurias*; demum in *Senatores, Equites, Plebem*, notiſſima eſt. hinc illud Auſonij:

Martia Roma triplex, Equitatu, Plebe, Senatu.
Senatores dicti qui in Senatum lecti, *Patritij, Equites, Plebeiue* fuiſſent. *Patritios* Romulus ſtatuit. cuius imperio ſingulæ *Tribus*, tres delegerant ætate, prudentiâ, opibus primos. nouem ergo primi Senatores: creuit numerus & centum creati: adeoque ſub eodem *Romulo*, adnitente *Tatio*, CC. inuenio; ſub *Tarquinio Priſco*, CCC. vt quiſque nimirum è populo, robore, diuitijs, ſapientiâ præſtabat. Acceſſerunt, referente *Graccho* Tribuno plebis, *Equites* CCC. auctus poſt hæc numerus ſub *Cæſare*, & excreuit in IↃCCCC. *Patritij* ex his dicti, quorum maiores à *Romulo Tatióq́ue* in Senatum lecti, *Patréſq́;* vocati, & maiorum gentium Patritij: gentium verò Patritij minorum, quorum maiores à *Priſco* adlecti; *Patres* demum *Conſcripti*, qui *Bruto* & *Valerio* Conſulibus in demortuorum

rum primorum locum ſucceſſerant. Patuit verò Senatus primùm Patritijs, Equeſtri deinde Ordini, & tandem etiam Plebeio.

Equites erant quibus equeſtris cenſus erat, opes nimirum ſupra reliquum vulgus. his publicus equus, annuluſque Ordinis ſymbolum, à Cenſore datus. Plebeij reliqui.

Eadem hìc reperio, ſimilemque partitionem. Trium enim hìc generum ordinumque ciues. *Senatorij* qui aliquando lecti in Senatum. Ex his *Patritij*, qui è vetuſtâ nobilitate, aut Conſulari aut Senatoriâ longâ retrò maiorum ſerie noſcibiles. reliqui Equeſtris ordinis ſunt. è quo ſolo poſt Patritios legi in Senatum poſſunt. *Equites*, quibus meritò hoc nomen tribuo, vulgò *Poorters:* à cenſu enim, ab opibus, ab honeſtiore negotiationis vitæque genere nomen gradumque ſortiuntur. *Plebeij* per XXIIX. nobiliora *Corpora*, vulgò *Ambachten*, partiti, quæ ſingularibus præ reliquis prærogatiuis gaudent.

Percurram ſingulos veteris illius noſtræque Reipublicæ Ordines. ac primò de *Senatoribus*, omnibuſque qui Magiſtratum in Republicâ geſſerunt, mihi verba. Et erant Magiſtratuum apud Romanos genera varia.

Qui ſtatis temporibus ſemperque in Republicâ legebantur, Ordinarij dicti. quales *Conſules, Prætores, Tribuni, Aediles, Quæſtores.* Qui pro re

natâ; vt *Cenſores*, *Dictatores*, *Magiſtri equitum*, *Intefreges*, *Tribuni militares*; Extraordinarij habiti.

A Conditione etiam, à quâ quiſque adlectus, nomen ſortiti. hinc *Patritij*, aut *Plebeij* dicti: quòd aut Patritijs aut Plebeijs conceſſi. Fuit aliquando tempus, cùm conditionum maxima ratio habita: ſoliſque Patritijs maiores Magiſtratus conceſſi. tranſierunt deinde ad Equites, ac tandem ad Plebem, anno V. CCCLIII. cùm *Tribuni militum* Conſulari poteſtate creati, adeoque *Conſules* etiam anno V. CCCXCVIII. quin & *Dictatores*, anno V. CCCXLVIII. ac demum *Cenſores*, anno V. CCCCIIII.

Pro dignitate demum maiore, minoréve, nomen inditur. Maiores inuenio *Interreges*, *Cenſores*, *Dictatores*, *Conſules*, *Præfectos Vrbis*. Minores *Quæſtores ærarios*, *Tribunos plebis*, *Aediles*, *Curatores Tribuum*, *Triumuiros nocturnos*, *Triumuiros monetales*, *Præfectos Prætorio*, *Præfectos vigilum*, *Curatores Regionum*, *Magiſtros vicorum* XIV. Regionum Vrbis.

Miniſtri Magiſtratuum *Scribæ*, *Accenſi*, *Præcones*, *Lictores*, *Viatores*.

Interreges. quinquedialis hic Magiſtratus, nec aliter quàm Comitiorum cauſsâ creatus. quaſi medius inter duos Reges, abeuntem & adlectum. creatio huius è Patribus tantùm.

Interreges hîc nulli: nec vlli maiorum ætate fuerunt.

fuerunt.ſed neque Interregni nomen notum, aut ex vſu Reipublicæ huius.

Cenſores. nomen à munere datum. horum enim arbitrio populus cenſebatur. creati primò in annos quinque, inde lege cautum ne plus quàm annua & ſemeſtris cenſura foret, anno V.CCCXX. munera horum ad duo potiſſimùm deduci poſſunt, opum & morum æſtimationem. Pœna pro *Cenſoris* voluntate poſteriori adiuncta: Senatu eijcere, equum adimere, tribu mouere, idque ex honoratiore in inferiorem, aut in totum mouere & ærarium facere.

Cenſoris nomen hìc nullum eſt, omneque huius imperium in *Senatu* reſidet. qui adlectos in Militaria ciuium collegia, quæ *Gildas* vocant, ſi quâ labe aſperſi, loco mouent, ac quaſi ærarios ſtatuunt; quin & in grauioribus delictis è ciuium numero expungunt. nec fas ciuem pro quocumque etiam ſcelere morte mulctare, niſi ſollemni antè ritu expopulatum.

Dictatores. dicti aliquando *Magiſtri populi*, *Prætores maximi*. ſeditio & ab hoſte metus, creationis cauſſa. vnus legebatur, cuius ampla per omnia poteſtas, ac ſolo propè nomine à regiâ diſcreta. Exercitus ſcribere, educere, dimittere, omniaq; arbitrio ſuo Reipublicę negotia gerere poterat. iuſque illi in vitam caputq; ciuium. Edicebatur verò *Dictator* à *Conſule*, iſque è Conſularibus.

Omnis hæc dignitas in Principe degit. *Magiſtri* tamen populi Conſules dicti, *Borgher-meeſters.* Sed & *Pratores maximi* dici poſſunt, quòd inter eos qui aut de Republicâ conſultationibus, aut iuri dicendo præſunt, illi primi ſummíque ſint.

Conſules. duo, annui, ſummâ paríque poteſtate. *Pratores* aliquando dicti, quòd ſummæ rei pręeſſent, inde *Iudices*, ac *Conſules* tandem; manſítque hoc nomen. eleganter Cicero: *Regio imperio duo ſunto, iíq́ praeundo, iudicando, conſulendo, Pratores, Iudices, Conſules appellantor. militiæ ſummum ius habento: nemini parento: ollis ſalus populi, ſuprema lex eſto. Duo* deſignati, ne ſi vni imperium committerent, purpuram cogitaret. *annui*, ne inſoleſcerent imperandi conſuetudine. Benè Florus: *Ex perpetuo imperio, annuum placuit; ex ſingulari, duplex; ne poteſtas ſolitudine vel morâ corrumperetur.*

Conſules hîc duos habemus. verùm cùm illi Regibus ſucceſſiſſent, etiam in ius Regum venerant: hinc vitæ necíſque in ciues poteſtatem habebant: pacem bellúmve indicere, fœdera ſancire aut rumpere illis ſollemne. at acciſa hęc in noſtris; & Principis ſunt. Imminuta tamen etiam apud Romanos Cõſularis poteſtas Tribunitiâ interceſſione, ac antè prouocatione ex lege Valeriâ. Sub Imperatoribus ſanè, pari propè cum noſtris iure vſi. hinc nata inter illos noſtróſque parilitas quædam:

dam: I. Capita vtrobique ciuium. II. Senatus etiam capita. III. Obſtrictos ſibi ciues habent. IV. Minores magiſtratus ſtatuunt, non ſoli, ſed è Senatus ſententiâ. V. Iùs Senatum Populumque cogendi habent. VI. Iuri dicendo *Conſul Internus* præeſt, gubernacula Reipublicę reliqua *Conſul Externus* tenet. VII. Coërcent improbos, delicta puniunt. VIII. Annalis vtrobique dignitas. IX. Illi, quo die creabantur *Conſules*, in leges iurabant, vt & reliquus Magiſtratus, neć fas quemquam Magiſtratum gerere iniuratum. Faciunt idem noſtri in manibus *Amanni*; adſtantibus quos Magiſtratui denuntiando Principes deſtinarunt.

Diſcrimen in vtriſque quòd par apud Romanos in vtroque poteſtas, eademque. Primum tamen apud eos habitum arbitror, qui ætate maior eſſet; cùm enim lege Valeriâ XXIV. faſces, nimiæ Regiæ potentiæ indices, mutatæ in XII. eſſent, ab ætate prærogatiua fuit. In noſtris diſcrimen in imperio video. Primus *Conſul* quem *Externum* vocant, quæ vrbis adminiſtrationem tangunt, ſedulus curat, præſidetque: alter quem *Internum* ſeu *Oppidanum Conſulem* dicunt, iuri dicendo præeſt.

Prætor, quòd præeſſet, aut præiret, dictus. Cicero: *Iuris diſceptator, qui priuata iudicet, iudicarívé iubeat, Prætor eſto. is iuris ciuibus cuſtos eſto.*

 huic

huic poteſtati parento. Cauſſa *Prætorem* creandi, quòd Conſulibus bello diſtentis deeſſet qui in vrbe ius diceret; ergo *Prætor* creatus qui huic muneri vacaret. ac primò *Prætor* vnus fuit, anno vero V. C. IϽI. acceſſit alter. ſed prior ciuibus, poſterior peregrinis ius dicebat: hinc nomina *Vrbanus*, *Peregrinus*. Sex deinde creati *Prætores*, Cenſorino & Manilio Coſſ. octo ſub Syllâ, decem ſub Cæſare, & XVI. etiam; qui & ſub Auguſto: duos Claudius adiecit. XIIX. ergo fuerunt, qui iuridicendo præeſſent. & ſtetit hic numerus quàm diu ſtetit imperium; vbi minui cœpit, minuti etiam *Prætores*.

Nomen deeſt, rem poſſidemus. quid enim aliud *Internus* ſeu *Oppidanus Conſul*, quàm Iuris diſceptator, qui iudicat, iudicaríve iubeat, ciuium iuris cuſtos, & cuius poteſtati pareant? hæc enim *Interni* hîc *Conſulis* munia: cùm *Externus Conſul* alijs diſtineatur Reipublicæ rebus. Iam Prætores XIIX. quid ſunt aliud quàm *Senatores* noſtri XIIX. è quibus *Conſul Internus* vnus, princepſque reliquorum? iuri enim dicendo vt illi, ita & noſtri præſunt. reſpondet numerus, & res ipſa. nomen deeſſe inter minima pono. quamquam & *Quæſitores* dici poſſint. erant hi apud illos, qui Iudicijs, quæ quæſtiones olim dictæ, præerant; quales primi fuerunt Reges, inde Conſules, pòſt à Senatu populoque huic muneri deſtinati, ſelecti nimirum

Iudices,

Iudices, qui iurati ſententiam ferrent; quorum decreta pro tribunali *Prætor* pronuntiaret. hos quotannis lectos non obſcurè indicat *Cicero* in Verrem; *Nunc Iudicem ex Kal. Ianuarijs non habemus.* annuus ergo hic Magiſtratus, annuus & noſter eſt. Ex his omnibus illud euincas, *Senatores* noſtros è Romanâ formulâ *Prætores*, *Quæſitores*, *Iudices* meritò dici & haberi poſſe. Olim ſeptem tamquam Septemuiri. nec plures *Iudices* aut *Scabinos* Prætoriâ ac Conſulari poteſtate lego: quorum tunc delectus è Nobilitate, Equitatu, Plebe. & ſtetit hic numerus in annum MCCCLV. cùm ſub *VVenceſlao* & *Ioannâ* Brabantiæ Ducibus, duodecim *Scabini* ſeu *Iudices* tamquam *Duodecemuiri* dati; additique ſex è primis ſex Patritijs Antuerpienſium familijs, qui Prætorio huic, duodecemuiro Senatui, conſilijs adeſſent. (quale nunc munus *Penſionariorum* duorum, qui mihi in illorum locum lapſu temporum ſucceſſiſſe videntur; aut ſanè duodecim primorum *Decurionum* ſeu *Decanorum* Corporum Reipublicæ, qui hebdomadatim omnibus diebus Lunæ conſultationibus de Republicâ interſunt.) imperatumque vt annis ſingulis ſex in Senatum adlegerentur, ſex è duodecim Magiſtratu abeuntibus; tres etiam in Conſilium adoptarentur, tribus è ſex prioribus dignitate hac abdicatis. *Conſules* deinde *Antonio* Duce anno M.CCCC.X. deſignati. factumque vt ex ſex

Senato-

Senatoribus, qui in Magiſtratu anno altero perſtarent, duo ex Equitatu, quattuor ex Artificum Collegijs eſſent. firmauit eadem *Maximilianus* Dux & Imperator, anno MCCCCLXXX. niſi quòd in noui annuâ Senatus creatione, à Senatoribus, ex Equitatu ſex, & ex eodem ordine à Vico-magiſtris tres, ab Artificum verò Collegijs non niſi tres generis ſui denuntiarentur. nec multo pòſt, anno nimirum MCCCCLXXXVI. omni Senatorio adlectui Corpora ſeu Artificum Collegia renuntiarunt: ſtatutumque vt extra Patritios, è ſolo Equitatu vulgò *Poorters* adlegi in Senatum poſſent. Demum auctus Senatus anno MCCCCXC. adnitente in primis *Maximiliano*, filioque illius Archiduce *Philippo*, & XIIX. in Senatum adſcripti; quos inter *Conſul Internus* ſeu Oppidanus, Princeps Senatus in iure dicendo. additusque ſupra hunc numerum *Conſul Externus*, qui quidquid politicam adminiſtrationem ſpectat, ſedulus curaret.

Præfectus Vrbis. muneris huius erat, nummulariorum argentariorumq; fraudes coërcere, quietem populi curare, illicitos cœtus coërcere: ſpectaculorum diſciplinæ præeſſe: in omne denique crimen, non in Vrbe modò, ſed intra centeſimum ab Vrbe lapidem commiſſum, inquirere. Primus ſub *Auguſto* creatus. Scio alium fuiſſe ſub Regibus, cùm profectis domo Regibus, ac mox Magiſtra-

giſtratibus, ne Vrbs ſine imperio foret, in tempus deligebatur, qui ius redderet, ac ſubditis moderaretur. Verùm hæc dignitas extraordinaria erat: illa ordinaria, qualis eſt *Marchionis* noſtri.

Duos vrbis huius *Præfectos* meritò hîc aſſignem. Primum *Marchionem*, cuius viua in Romano Præfecto expreſſio eſt. quem & *Triumuirum Capitalem* ſtatuo. Alterum *Amannum*, cuius curæ omnis priuatarum ciuilium actionum diſquiſitio commiſſa eſt, facultaſque Senatum ſuper his conueniendi, ius poſcendi, iudicatum exſequendi.

Diſcrimen inter hoſce eſt. quòd *Præfectus Romanus* in crimen inquireret, agnoſceret, ſententiam ferret: *Marchio* noſter nomen deferat, crimina aut maleficia priuata, publicáve denuntiet, ius poſcat (nullum dicat) datum exſequatur; & quidquid publicam quietem bonumque tangit, ſeriò curet. *Amannus* eadem quæ *Marchio* peragit, ſed in alio actionum genere, ciuili nimirum, idque priuatorum. Illud hîc memoriâ digniſſimum; prudenti Principum noſtrorum conſilio, Ius omne, cuius laxiſſima ſpatia cognitionem & exſecutionem rerum in quæſtionem vocatarum ambitu ſuo complectuntur, bipartitò diuiſum; vt cognitionem omnem tam capitalium quàm ciuilium mixtarumque rerum Senatui, denuntiationem & exſecutionem *Marchioni* &

Amanno demandarent: neque tamen hanc omnem, aut promiſcuè, aut vni: ſed *Marchioni*, quidquid vbique criminis aut maleficij aut ſanè publici iuris eſſet; *Amanno*, quidquid extra crimen, priuatorum ius faſque tangeret: ne ſi omnis iuris latitudo, in vno reſideret, in nimiam metuendamq́ue potentiam excreſceret. Simul etiam, quo cuique certiùs ius ſuum conſtaret, quod non ab vnius voluntate, ſed à plurium impoſiti inter ſe muneris quadam æmulâ concertatione pugnantium, dependeret.

Quæſtores ærarij, qui & *Præfecti ærarij*, ſub *Numâ* fuerunt. horum erat ærario præeſſe, curam illius gerere, pecuniam publicè & priuatim erogare, in tabulas accepti & expenſi referre. Duo creati P. Valerio Poplicolâ Cos. *Vrbani* dicti. duo additi anno V.CCXXXII. octo deinde creati circa annum V.CCCCXCIII. viginti ſub Sullâ: XL. demum ſub Cæſare. Auguſtus verò omnem ærarij adminiſtrationem tribus *Prætorijs* ſorte lectis ad triennium mandauit.

Vnus hîc *Quæſtor* ſeu *Præfectus ærarij* eſt; cui eadem quæ Romano, munere, curâ, erogatione conceſſa. Tres tamen ſunt quibus ad triennium omnis ærarij hîc adminiſtratio credita: inter quos ille primus, duo reliqui è ciuium numero ſunt. delectus autem formula hæc eſt. Tres Senatorij ordinis, à *Senatu* deſignantur, è quibus *Decuriones*

Corpo-

Corporum ciuitatis, vulgò *Ambachten*, in tres principes Tribus relati, vnum deligunt. Hic *Quæſtor* ſeu *Præfectus ærarij* eſt, dicique Senatorius poteſt, cùm è Senatorio ordine deſumatur. In inferiorum delectu pugnat ex diametro cum priore, modus. *Decuriones* enim, tres ordinis ſui deſignant, è quibus *Senatores* vnum deligunt; hic plebeius dici poteſt: qui vbi triennium munus obiuit, altero triennio Plebeij ſeu ſecundi *Quæſtoris* ac *Præfecti ærarij* munere fungitur, ac demum ſexennio expleto magiſtratu abit.

Tribuni. nomen horum æquale Vrbi. ſub Romulo enim *Tribunos Celerum* lego, & *Tribuum præfectos.* Vox hæc initium duxit à ternario numero, cùm tres tantùm tunc populi partes, *Tribus* dictæ, quibus qui præerant *Tribuni* vocati. Fuerunt & *Tribuni militum.* primi tamen inter *Tribunos* poteſtate, dignitate,

Tribuni plebis. ſacroſanctus hic magiſtratus, quē violare capitale erat. è plebe creati, iuris plebeij vindices. duo primùm, mox tres additi, inde quinque: vniuerſi ergo decem, quibus nudum primùm ius auertendi vim Superiorum, & intercedendi decretis, donec paullatim populari fiduciâ progreſſi, in immoderatam lapſi licentiam, ingentium materiem turbarum & diſſenſionum dederunt. Fracta hæc ſub Imperatoribus poteſtas, donec vniuerſim ſub *Conſtantino* ſublata.

Tribunos Tribuum præfectos hîc habes è veteri Romanâ formulâ; trium primarum Tribuum, quæ reliquarum capita & principes ſunt, *Tribunos* tres. *Tribunos militum* extra belli tempora ne quære, niſi *Gildarum* ſex Capita vel Decuriones, & Corporum Reipublicæ militares duces, Tribunos dici velis. & dici poſſunt. *Tribuni* verò *Plebis* Romanâ poteſtate hîc nulli.

Ædiles, varij. *Plebeij* duo in ſubſidium *Tribunorum Plebis* creati anno V. CCLX. munus horum, ædificia priuata, publica, ritè fierent, ritè ſtatuerentur. cloacæ, aquæductus, mundi, integri aſſeruarentur; pondera iniqua, menſuræ malignæ tollerentur; quæ quis ad venalium forum detuliſſet, ea verò vitio carerent. anno deinde CCCXXCVII. creati è Patritijs

Ædiles Curules duo, ludorum maximè cauſsâ. quos Curatores Vrbis, ludorumque ſollemnium voluerunt. ſed & ornatus Vrbis, templáque Deorum horum curæ fideique commiſſa.

Aediles Cereales duo, Cereales dicti quòd frumentariæ rei præeſſent. è Patritijs hos anno V. IↃCCX. C. *Cæſar* inſtituit.

Aediles hîc tres. Senatorij duo, & à *Senatu* dati, tertius à *Principe*. quattuor deinde additi è populo, qui de corruptæ potiſſimùm rei vitio cognoſcerent.

Extra hos video hîc *Aediles ſacros*, quibus Diuorum

uorum templa concredita. duos in *Aede ſummâ*, in *D. Iacobi* duos, in reliquis *Parochijs* ſingulis vnum, Senatorios omnes eoſque perpetuos, niſi quòd in Æde ſummâ ſint annales. His in Eccleſijs ſingulis iunguntur è populo *Aediles* quattuor. Præter hos, duodecim *Aediles* qui dixerit, non aberrauerit, Senatorios omnes, qui *Xenodochio, Beginaſio*, D. *Iuliani* Hoſpitali, *Leproſorum* cœtui, *Infirmariæ*, *Cæruleis Fratribus*, bini ſingulis præſunt. annuuſque hic magiſtratus eſt, & ſortitò obuenit è duodecim Senatoribus ætate munereque primis.

Triumuiri nocturni incendijs arcendis præerant. Sex hîc *Senatores*, delectu in *Senatum* poſteriores, qui arcendis incendijs præſunt, *Triumuiri nocturni* dici poſſunt.

Triumuiri Monetales præfuerunt cudendæ monetæ, dicti Triumuiri A. A. A. F. F. Auro, Argento, Ære, Flando, Feriundo.

Eoſdem hîc habeo, vario diſcretos munere. Sunt *Magiſtri Monetales*, qui vniuerſim imperant. Sunt *Zygoſtatæ*, quos *VVardeyns* vocant, qui probatorias pyxides ac cuiuſque officinæ omnis metalli ſpecimina expendunt: ſunt metallorũ *Exploratores*, vulgò *Aſſayeurs*. Sunt *Præfecti Monetales*, qui cudendæ præſunt monetæ. hi cruda adhuc & informia excipiunt metalla, reddunt cuſa. nec aberrauerit qui Patritios ac Senatorios dixerit. nã

reliqui ferè è populo ſunt, qui metallis flandis feriundis operam locant. habentque hi Senatum ſuum annalem, duos *Prætoriâ* quadam poteſtate, ſeptem tamquam *Iudices* iuratos.

Præfectus Prætorio militibus præerat, quos Imperatores in ſui cuſtodiam adlegerant. Quattuor inuenio ſub *Conſtantino* creatos ex Equitibus, mox etiam è Senatoribus.

Huius loco Prætoriâ quadam poteſtate præſunt hodie *Conſules* duo, & è reliquâ nobilitate duo, militaribus contubernijs,quæ *Gildas* vocant. Diſcrimen tamen aliquod in noſtris. *Conſules* ſinguli duobus contubernijs præſunt annali poteſtate; reliqui vni, ſed perpetuâ.

Præfectus vigilum. ab *Auguſto* inſtitutum reperio. qui cùm ſeptem cohortes oportunis locis conſtituiſſet, vt binas Regiones vnaquæque cohors tueretur, *Tribunos* eis præpoſuit: ac ſuper omnes *Præfectum vigilum.*

Præfectus, qui hodie cohortibus ſummâ poteſtate præeſt, *Conſul Externus* eſt: cui additus à Senatu Senator vnus. *Tribuni vigilum* quinque ſunt, vulgò *VVacht-meeſters* dicti.

Curatores Regionum Auguſtus creauit:qui cùm Vrbem in quattuordecim Regiones diuiſiſſet,inſtituerat vt annui illas Magiſtratus ſortitò tuerentur. duos verò ſingulis *Curatores* præfecit; qui Regionum,quibus præerant,commoda curarent.

Cura-

Curatores hîc quattuordecem Regionum, in quas vrbs tota cum vicino pomerio diuiſa, videmus; & in ſingulis Regionibus duos tréſve è Senatorio ordine, annuoſque; delectu tamen Senatorio, non ſortitò præpoſitos.

Magiſtri vicorum, qui & *Vico-magiſtri.* quattuor per ſingulos vicos creabantur, vt eos tuerentur.

Duos hîc ſingulis vicis è populo præpoſitos habemus. vulgò *VVijck-meeſters.* annales ſunt.

Scribæ, erant librarij; qui rationes publicas referebant in tabulas, actaque & leges perſcribebant. fuiſſe autem hunc ordinem in Republicâ perquam honeſtum, teſte Cicerone, vel ex eo patet, quòd illorum fidei, publicæ tabulæ, decretaque Magiſtratuum committerentur. *Scribæ* multi, vnde factùm vt etiam in decurias tranſlati fuerint, Quæſtoriorum, Ædilitiorum, Prætoriorum, prout à *Quæſtoribus, Aedilibus, Prætoribus* eſſent lecti.

Varij hîc *Scribæ*, & ad varia munia tranſlati. *Quæſtorius* vnus, *Aedilitius* vnus, *Pupillaris* vnus, *Pacis* vnus, *Pannarius* vnus.

Inter Scribas, *Greffiarios* & *Secretarios* vrbis numero. Maior tamen horum apud Græcos quàm Romanos dignatio. apud nos etiam multò maxima. Sunt verò in hac Republicâ *Greffiarij* quattuor, *Secretarij* quattuor; illis ſcribæ ſex, his duode-

duodecim aſſignati, quos auguror Scribarum nomine apud Romanos deſignari.

Curatores operum publicorum, aluei, cloacarum, viarum. Munus horum, curare nequid detrimenti ex his Reſpublica caperet. Primus *Tarquinius Priſcus*, montibus ſuffoſſis, penſili non vno loco Vrbe, *Quatuoruiros curandarum viarum* ſtatuit, qui vijs vel muniendis vel ſternendis præeſſent. *Auguſtus* etiam ordinarium hunc Magiſtratum fecit, cùm antè non niſi extraordinarius eſſet. additi etiam *Quinqueuiri* turribus muriſque reficiendis.

Habemus hîc eadem. pro *Quattuoruiris* tamen *Quinqueuiriſq́, Duumuiros*, vulgò *Commis* & *Contrerouleur*. quibus fora, mœnia, vici, pontes, aquæductus, ſimiliaque vrbis loca demandata.

Penſionarij, dignitate Senatoribus proximi. at nouum nomen, nec veteribus notum. æuo tamen poſteriore video Imperatoribus Iuris-cōſultos adhæſiſſe. Sanè Vlpianus Romæ Senatores quinque, Equites quinque, in conſilium Imperatoribus memorat adhibitos: audio & *Oratores* publicos deſignatos, ac tamquam perpetuos Imperatoriæ voluntatis *interpretes*. Horum munia *Penſionarij* hîc explent, Senatui à conſilijs, perenneſque apud Principes, Exteroſque, publicæ voluntatis interpretes, ac quaſi perpetua quædam memoriæ ac diſpoſitionum in Republicâ ſcrinia.

Extra

Extra hos, varios in hac Republicâ Senatorij Ordinis inuenio, qui aut varia obeunt in vrbe munia, aut iuri dicendo, non in tribunali de more ſummi Magiſtratus, ſed in ſubſellijs conſidentes, præſunt. Ex his Senatorij duo, vulgò *Hooftmannen vande Poorterije*, capita nimirum *Equeſtris Ordinis*. vt non omnino aberrauerit, qui aut *Magiſtros Equitum*, aut *Tribunos Celerum*, aut *Præfectos Prætorio* dixerit; neque vltima in vtriſque ſimilitudo. ſanè par propè dignatio eſt. licet non ignorem reperiri in omnibus illis plurima, quæ negata noſtris. ſtat tamen etiam noſtris ſua dignitas: & vt illi *Capita* ac *Præfecti Equitum* ac *Prætorio*, ita noſtri *Equeſtris Ordinis Capita Principeſq́;* ſunt. Senatorijs his, duo Equeſtris Ordinis iunguntur, pàr nomen ſortiti.

Duo etiam *Pannariæ Curiæ* Senatorij *Curiones, Gul-dekens*: quibus iuncti ex Equeſtri Ordine duo, *VVardeyns* dicti. Horum munus inquirere, denuntiare, ius poſcere, lege agere, exſequi quidquid ritè iudicio dictum decretumq́ue fuerit. Iuri verò dicendo præſunt Senatorij duo; delectiq́ue à *Senatu* ex *Equeſtri Ordine*, Seniores ſex, *Oudermans*. Fuit cùm omnis horum delectus à Principe, nunc à Senatus voluntate pendet. Laecken halle.

Quattuor deinde Senatorij *Concordiæ* pręſunt. Vestigium huius non vltimum apud Romanos. in *Concordiæ* enim templo, quod primus Camil- Peys camer.

Tt lus

lus ſedandæ ſeditioni vouit, ac dedicauit, ſolitos perpetuæ obliuioni odia ſacrare legimus, quod & de templo *Pacis* ſub Veſpaſiano poſito accepimus.

Weeſ-camer. Quin & duo qui *Tutelariæ Curiæ* præſunt, *Senatorij* ſunt; additur tertius *Equeſtris Ordinis*, quartus etiam ex aliquo *Artificum Collegio.* hi iudices ſunt. Habes apud Romanos, non leuia huius indicia; nam & *PræfectumTutelarem* ſub Antonino Philoſopho legimus, & leges deTutelis varias, Attiliam, Lætoriam, Iuliam, Titiam, Claudiam.

Præter hos duo *Teſtimonijs* præſunt. Hi teſtium dicta audiunt, fidem explorant, vitam, mores, conditionem, animum; ſiue illi ſponte, ſiue iuſſi, iurati, iniuratíve, teſtimonium dixerint. nec leue munus, ſed induſtriæ magnæ, fideique hæc res eſt. quare *Senatorios* præeſſe Reſpublica voluit, de quorum prudentiâ & integritate nemo meritò dubitaret, cùm plurimorum non raró ſalus, propoſitæque cauſſæ euentus fauſtus infauſtuſque, à prudenti circumſpectaque horum interrogatione pendeat.

Attexam hîc quædam Senatoribus eximia.

I. Nemo in *Senatum* adlegi poteſt extra Brabantiam natus. vetitum à *Ioanne* Duce anno M. CCCCXXII. vt arctiore nexu Patriæ inſertus, nec externa cogitet extraneo lactatus vbere.

II. Nemo alieno toro natus. ſtatuit *Joannes* Dux

Dux anno MCCCXXVI. Etiam in parente labes vitanda, ne quis aut à ſemine virus hauriat, aut degeneris frutex arboris, adultero originis fetu maculetur.

III. Nemo adulter. quod ſi adlecto aduenerit, abdicatione crimen luit, è veteri ſanctione. Quod enim ſcelus damnet, indulgens ſibi? aut quâ ſecuri è Republicâ libidinum ſiluam cædet, quâ excaudicabit, nec quidquam de reciduo fruticare permittet, coniugalis corporis defraudator? quomodo exhibebit linguam famulam in caſtimoniam Iuſtitiæ, qui membra ſua famula exhibuit immunditiæ? non poteſt iaculari cum Apoſtolo iuſtam ſententiam in luxuriæ & libidinis negotia, qui impuro alieno incendio ignes exſtinguit ſuos, qui corpus ſuum ſpeluncam facit mœchiæ, quique aliter quàm nuptijs illo vſus.

IV. Nemo Principi muneris alterius iureiurando obſtrictus. voluit *Antonius* Dux anno MCCCCXVI. cùm non rarò intercurrant quæ vtrumque haud patiantur.

V. Nulli patrueles, matrueles nulli, aut de vicinitate ſanguinis innexi. Lege cauit *Ioannes* Dux anno MCCCLIV. ne cognatus ſanguis, cognatas de ciuium capite ſententias eliciat; nec tam facinoris magnitudo, quàm agnationis cæcus impetus trahat in ſanguinem.

VI. Nemo qui non annum antè ſolidum ciui-

tate donatus. ſanxit *Ioannes* Dux anno MCCCLIV. quò firmiùs coaduleſcat vrbi, fertili immiſſus trunco,cuius opimitati reſpondeat: ne ſi externo inſeratur nucleo, aſper oleaſter pro miti oliuâ exoriatur; & dum de peregrino fructificat, ſilueſcat in hac areâ.

VII. Nulli è plebe in Senatorium ordinem adleguntur. Iuſſit *Maximilianus* anno M. CCCC. LXXXVI. Magnum apud Romanos ſeminarium turbarum, mixtim Senatum legi è Patribus plebeque: nec ſemel puditum cum plebe honores communicaſſe, pareſque ſummis infimos feciſſe.

VIII. Nemo auro aditum ſibi ad Senatorios faciat honores. *VVenceſlaus* tulit anno MCCCLV. ac ne prece quidem. quod & ſanctiſſimo interpoſito iureiurando firmatur à ſingulis auſpiciorum die. Nam qui alterius vitę neciſque poteſtatem pretio parauit, quã adferre in ferendis ſententijs integritatem poteſt? Aurum qui profudit, aurum ſperat; neque enim de nihilo erogatur illud: nam & largitiones plurimùm maiora ſpectant: aut quiſquam facilè fruſtratorium profudit aurum? Hamus hic eſt, eſcaq; vilis, in ſpem maiorum. ne fidite. auro ſi percutitur, auro vincitur, quicumque viam ſtrauit auro. nec alia manus medebitur huic vulneri, quàm quæ dedit; aurea latam plagam dedit, aurea cicatricem inducet. ſic qui proiecit humorem, quo irroratum corpus neſciebat ſitim, humore

nouo

nouo ſitim pellit; nec antè hanc ponit, quàm plus hauriat quàm ſparſit; ita appetentior in hauriendo quàm proijciẽdo natura eſt. & quam ſpem dabit incorruptæ mentis, qui à corruptelâ initiũ duxit? non vendet qui emit, ſi ſpes affulſerit lucri maioris? Auida omnis atque adeò inexplebilis plerumque auri ſitis eſt; quantoque plus ingeſſeris, plus appetet: febris eſt, nullo reſtinguenda potu. oleum ignibus inijce, ardebunt magis.

Senatum, *Senatorioſq́;* ſequebantur apud Romanos, *Apparitores, Accenſi, Serui publici*, qui præſtò omnibus Magiſtratibus eſſent, qui accirent, qui ad miniſteria parati.

Quattuor in hac Republicâ primos in hoc numero reperio, *Corteroeden* dictos: Sex deinde iuratos Reipublicæ *Tabelliones*. Sed & ſingula Tribunalia ac ſubſellia, maiora minoraque, ſuos habẽt ſeruos. *Quæſtorij* quattuor, *Pacis* vnus, *Pupillarius* vnus, tres *Pannariæ Curiæ*, *Ædilitij* duo ſunt.

Tribus tres apud Romanos ſub *Romulo* reperio à tripartitâ populi diuiſione, Tribunoſque dictos qui *Tribubus* præeſſent. Singulas deinde in decem *Curias* diſpertitas, ſingulaſque *Curias* in *Decurias*, quibus ſinguli *Decuriones* præeſſent. Sub *Seruio Tullio* vrbanas quattuor, ruſticas quindecim *Tribus* video; in has verò vniuerſam turbam ruſticam, in illas vrbanum populum coniecit. ſingulari proinde prærogatiuâ

Vrbanæ Ruſticis anteſtabant. Mutata poſt hæc dignatio eſt, & laudatiſſimæ habitæ *Ruſticæ*, ingenuorum nimirum, & eorum qui rura poſſiderent; creueruntq́ue creſcente Republicâ, & triginta & vna numeratæ, cùm *Vrbanæ* libertinorum eſſent, ac non niſi quattuor.

Alia hîc *Tribuum* ratio. Ibi vniuerſus populus Tribubus continebatur, Patres, Equites, Plebs tota. hîc populum vniuerſum in tres claſſes diſpertitum inuenio: *Senatores*, *Equites*, vulgò *Poorters*, *Corpora* ſeu Artificum Collegia, *Ambachten*. Et Equites quidem in *Vrbanas Tribus* tredecim, *Ruſticam* vnam; illas digniores, hanc minùs laudatam: *Corpora* verò in octo & viginti nobiliora Collegia, quibus ſuffragio locus eſt, diſtributa reperio: quæ qui *Tribus* voluerit, non abnuam. iſq́ue quadraginta & vnam *Tribus* in Republicâ ſtatuet, *Equitum* XIII. *Corporum* XXVIII. Propiùs tamen rem attigiſſe arbitrabor, qui XXVIII. *Corpora*, *Curias* dixerit; nam & qui præſunt *Decuriones*, vulgò *Decanos*, vocant: has verò *Curias* tribus contineri *Tribubus*. *Nautica* prima eſt, *Mercia* ſecunda, *Pannaria* ſiue *Fullonia* tertia; ac prima quidem & tertia nouem *Corpora* tamquam *Curias* nouem, ſecunda decem amplectitur.

Comitia, trium maximè olim generum. *Curiata* à *Curijs* dicta. in his populus per *Curias* diuiſus ſententiam rogabatur; vt quod plures *Curiæ*

riæ ſtatuiſſent, id iuſſum populi diceretur. Erant verò *Curiæ* triginta, in quas à *Romulo* populus diuiſus.

Centuriata à *Centurijs* dicta: in quibus populus per claſſium centurias diſtributus, ſuffragia ferebat; vt quod plures centuriæ cenſuiſſent, id demum ratum haberetur. *Seruium Tullium* auctorem tradunt, qui Romanum populum pro opum magnitudine in varias diuiſit claſſes: ſinguláſque in centurias, è quibus iuuentutem ad bella delegit.

Tributa: in quibus per *Tribus* ſuffragia ferebantur. colligebantur ea viritim, eaque *Tribus* ſententia renuntiabatur, in quam plures conſenſiſſent.

Diſcrimen hîc reperio. neque enim in vnam aliquam certamq́ue Comitiorum naturam tranſire Rempublicam video. Sunt *Curiæ*, & Curiatim ſententiam dicunt ſi qua res grauior interceſſerit, quæ populi ſententiam poſtulet, & quidem viritim in ſuis ſinguli *Curijs* ſuffragium dicunt: eaq́ue *Curiæ* ſententia habetur, quam numeroſiſſima ſuffragia comprobarunt. quamquam plurimùm id quod *Decani* ſeu *Decuriones* (qui duo in ſingulas *Curias*) curiatim ſenſerint, *Curiæ* ſententia habeatur.

Centurias non reperio. varias tamen claſſes hîc habeo, in quas populus relatus. Sunt *Artificum*

Collegia,

Collegia, ſeu Reipublicæ *Corpora*: ſunt qui dignitate præſtant, vulgò *Poorters*; ego è Romanâ conſuetudine, *Equites* dixero; atque hi in tredecim vrbanos *Vicos* diſcreti, quos qui *Tribus* aut *Claſſes*, aut *Curias* etiam dixerit, non aberrauerit. Singulis duo *Vico-magiſtri* præſunt, qui, ſi quid inciderit rei grauioris, & quod populi ſententiam poſcat, conuocatis in conſilium Regionis ſeu Vici ſui primoribus, mentem ſuorum explorant, indein locum conſultationibus deſignatum conueniunt; adſunt Ordinis huius *Principes* quattuor; *Exſenatores* etiam quotquot publico munere funguntur; deliberant de re propoſitâ. illaque Ordinis huius ſententia habetur, quam plures è XXVI. *Vico-magiſtris*, Principibus vulgò *Hooftmannen*, & *Exſenatoribus*, comprobauerint.

Tribus multas enarraui. verùm ſuffragia per Tributa viritim Comitia, non niſi rariſſima, & in rebus ingentibus. Quidquid enim maxima *Vico-magiſtrorum* pars, quidquid *Decurionum* ſeu Decanorum, & ſingulorum Corporum ſeniorum, quos *Oudermannos* vocant, ſenſerit; hoc *Tribus* omnes ſenſiſſe arbitrantur, manetque hæc, haberurque rata firmaque *Tribuum* ſententia.

CAPVT

CAPVT XVI.

Militaria ciuium Collegia inſtituta, hodieq́ perſeuerant.

PRudenter à maioribus, ne marceſceret otio, arma ciui tradita, arcendo, ſi quando incurriſſet, hoſti. quod enim robur adferret, ſi quis caſus poſceret, ignaua & illæſa felicitas, quæ nullos antè labores, ſudores, pericula ſenſiſſet? quem animum pectus voluptatibus laſſum, laſciuijs fractum, eneruatum luxu? Vis magnum? admoue duris, præbe fortuitis: æſtus, frigora, aſpera, mollia, læta, triſtia, certa & dubia, iuxtà tolerare doce. ille dehinc, vbi callum per hæc duxerit, quamcumque fortunam toto feret corpore, quemcumque hoſtem lætus excipiet: & ſi ſucciderint genua; de illis pugnabit, nec proijciet in acie animam niſi per vulnera. latæ hæ ianuæ ſunt ad militarem gloriam. Inſtitutæ ergo in hanc rem Fraternitates, quas *Gildas* vocant: duæ balliſtis vtuntur, additumq́ue nomen nouæ & veteris, quibus externus Conſul Tribunitiâ quadam militari poteſtate præeſt: arcu & ſagittis duæ, pari veteris nouæq́ue nominis diſcretione, quibus Conſul Internus pari quâ prioribus Conſulum alter imperat poteſtate: ſclopis vna; ſexta gladijs, ſed ingentibus & non niſi vtrâque manu vibrandis; ſingu-

lis his è nobilitate delectus, eo quo ſuperiores iure præſidet: nec diſcrimen aliud, quàm quòd prioribus annuus, poſterioribus perpetuus hic magiſtratus ſiet: illis cum Conſulatu imperium abit, his non niſi cum vitâ. Exercent hi ſe varijs diebus in ſuo ſinguli armorum genere, non tam in oblectationem & pompam, quàm Reipublicæ bono, loco à Senatu in hanc rem deſignato, aut coëmpto; nec deſunt victori præmia. & olim etiam oppida inter ſe de peritiâ certabant, præmio, gloriâ, & remuneratione etiam aliquâ. Munus horum varium. olim Principi in cuſtodiâ, & fida lateri manus; occurſare etiam aduentanti, deducere abeuntem, honorario àut tutelari comitatu, ſollemne aliquando, & nunc perſtat. Si quid occurrat ab hoſte grauius minarum aut bellorum, primi ad arma decurrunt, & intutiſſimo ac inualidiſſimo cuique loco præſidio ſunt. & ferè lectiſſimum ex his ciuium robur, & certa ſpes victoriæ aut metus. Tenentur ſupra reliquos ciues, graui obſtricti iureiurando, fidei in Deum, pietatis in patriam, parentiæ in Senatum; vt hoc quaſi inenodabili vinculo arctiùs ſe innectant, quàm vt pauore, aut ſpe lucri, aliena à Republicâ cogitent, dum ſe ſentiunt tam potenti diuini nominis nexu vinculatos. Duo annis ſingulis ſingularum Capita deliguntur, quos Decanos vocant. Sed & Rege decorantur, quem nulla ingenitæ

nitæ nobilitatis, opum, aut emendicatorum ſuffragiorum numerus, ſed arma ſtatuunt. Qui ſcopum certiùs ſæpiuſque percuſſerit, Rex eſto. magnum hoc nomen proritamentum: & armorum acuit decus, dum ſinguli æmulâ depugnant laude. Hinc domeſticæ natæ exercitationes, quibus vires augent, animos acuunt, peritiam parant. creſcitque ab his ludicris & amicâ æmulatione, melior illa, quâ ſi eundum in hoſtem turpe putant vinci, dedecus à ſocio ſuperari. nec res alia magis accendit arma, & victoriam ſpondet, dum in conſpectu ſociorum tota res agitur, qui teſtes & virtutum æmuli, laudatores aut vituperatores apud reliquos manent, famæque in poſteritatem ituræ, ſecundæ aut aduerſæ. nec deliguntur in hunc numerum alij quàm ciues, & qui quartum & viceſimum ætatis annum egreſſi, qui nullâ famâ laborauerint, quos nulla improbitas maculauerit, nullum maiorum crimen dehoneſtauerit. Trecenti verò in ſingulas has fraternitates aut contubernia olim adlegi, nunc ducenti poſſunt. Deliguntur verò ex militaribus triginta duabus ciuium cohortibus. & ferè optimus quiſque, nec ſexagenario maior. & deligendi ius apud Gildas eſt.

VOTVM
PRO REPVBLICA.

PATITVR de cælo continens: nec illæſæ natant claſſes; nam & vbi luſere, ſorbentur: alibi maria mortem bibunt, eamdemq; littoribus, montibus, rupibus propinant; immittuntque regnis integris: ipſumque adeò ſolum ingluuie ſuâ inſatiatum, in ſe ſæuit acriùs, ſui depaſtor; ac tamquam vindice manu, paſcua, pecora, lætaſque & in primâ luxuriantes ſegetes iuuentâ, aut iam maturas falci, vnâ ſubducit horâ, tot exſpectatam ſolibus ruſticam ſpem ſudoremque fallens. quin & multorum ſæculorum opera, cælo inuidiam factura, momentum ſternit, æquatque ſumma infimis, dum ad humiles deducit arenas ſuperbos pyramidum vertices. Ita ludimus mortales, ludimurque cælo fabula, ac tamquam datariæ pilæ excutimur in incertum. Quid æterna iaculamur perituri vota? Vno *Tiberij* Principatu duodecim vrbibus proſtrata iacet *Aſia*, ingemitque depaſto velut vitis palmite: auulſam *Cyprum* Syriæ, *Eubœam* Bœotiæ, *Leucoſiam* Sirenum promontorio, luget orbis: merſam *Acarnaniam* Ambra-

Ambracio ſinu, *Achaiam* Corinthio vidimus; ſed & perrupit mare *Leucada*, *Antirrhium*, *Helleſpontum*, *Boſphoros* duos. iam *Pyrrham* & *Antiſſam* circa *Mæotim* Pontus abſtulit: *Elicem* & *Buram* Corinthius ſinus, & adhuc in alto veſtigia apparent. nec aliud. Aſpice ad *Palæſtinam*, quà Iordanis amnis finium arbiter; vaſtitas ingens, & fruſtrà ager eſt, & vrbes retrò, & populi frequentes, & ſola iam audit. Sed & hactenus *Sodoma* & nulla *Gomorrha*, & cinis omnia. nam & ſi quæ ibi arborum poma conantur, oculis tenus, ceterùm contactu cinereſcunt. *Hierapolim* ſanè & *Delon* & *Rhodon* & *Coon* inſulas multis cum millibus hominum peſſum abijſſe ſcimus: memoratque *Plato* maiorem *Aſiæ* & *Africæ* partem Atlantico mari ereptam: & mare Corinthium terræ-motus ebibit: & vis vndarum *Lucaniam Italiæ* abſciſſam in *Siciliæ* nomen relegauit. Quid, quod ex Inſulâ *Ceâ* triginta ampliùs paſſuum millia, abrupta terris, ipſaque adeò ſe condens terra, *Cybotum* altiſſimum deuorauit montem cum oppido *Curite*; *Phegiumq́;* Æthiopiæ celſiſſimum iugum: tamquam non ſatis foret, ſi ſola infida graſſarentur maria. Nec ab ignibus tuta vbique receptacula. ardet *Aetna*, & tot *Jtaliæ* montes, tantoque æuo ignibus materia ſufficit, flagratque in *Bactris* *Cophanti* vertex: totque paſſim diſſiliunt ſuperbiſſimi montes ignis intrinſecus fœti: & cùm

diſſiliunt, cùm deuorantur, numquam tamen finiuntur. Non *Volſinios*, non *Pompeios* de ſuo monte perfudit ignis? Iam bellis quid non licuit? non quidquid aut non fraudauit mare, aut non ſubduxit terra, aut non ambuſſit texítve cælum, detotondit gladius, & crudeli verſurâ compenſatio facta eſt? quot Regna Regnis compulſata, quot externo internoque dilaniata ac viduata ferro vidimus? Piget referre hæc triſtia, & tot miſerandas Prouinciarum recenſere vices; ita in vnam rerum naturam tot aduerſantia, tot vbique pugnantia enata videntur in interitum; vt non immeritò VOTA hæc voueam DEORVM MAXIMO, auerruncandis malis, adprecandis bonis.

Auerruncatoria Vota.

PRimum: Nullo ſubſidat æuo Reſpublica: nec obruat redditis quæ alibi hauſit hiatus; neque ingluuie ſe ſuâ terra exſatiet.

II. Non egeſtis, vt alibi, molibus infelici iaceat conſepulta puluere.

III. Nulla immortalis diebus noctibuſque flamma vexet immerentem.

IV. Nec quod nunc ambit diuitatque flumen, auerſo depauperet curſu, aut peculiari inuidiâ naturæ perruptis deuerrat aggeribus.

V. Nulla

V. Nulla infida immani gurgite, aut immiti numquam ſatianda ſorbeant maria ſiti, quidquid hîc opulẽto terra protrudit ſinu. Parcite ah! numquam impoſitura rapinæ modum? quamdiu minitabundo luditis vortice? quamdiu blando mentitoq́ue alludentes repercuſſu, ſecura, ô nimiùm ſui, deflatis littora? hîc ſaltem gradum ſiſtite. nefas hos tranſilire limites, melioribus Deo ſacratos votis.

VI. Nulla impietas *Deum* mereatur cenſorem: nulla profanitas ignium depoſcat imbres, aut lenta cælo fulmina.

VII. Semel ferrum pauerit: nec vltrà. Ottomannicas emedullet terras, quidquid ab Iberâ manu Galláve ſæuit acriùs: ſatis ſit tuliſſe ſemel; ac quidquid olim noxæ, diluiſſe ſanguinum flumine, nouercali heu nimiùm luxuriante ſpongiâ.

VIII. Si qua offenſa Numinis, auerte qui potes; ſi qua tamen, intra minora vindex ſtet DEI manus: patiaturq́ue ſe vinci IVSTITIA, ab æmulæ ſororis MISERICORDIÆ imbelli dexterâ. non erit inglorium cecidiſſe hac manu, oliuaq́ue ferrum domitum. quòd ſi perſtat, vindictâ incentrice, det tantùm moram malis properantibus, & in excidium inimico volutatu, cæco proruentibus impetu, donec thura Deo de penetrali cordis, odoratiora Nabathæo fundat cinnamo; donec Arabicis ſuauiolentiores ſpargat lacrymas,

ſuſpirioſo deductas pectore; donec Dauidis dilutorio cinere, Ezechiæ cilicio, Niniuiticâ inediâ, pro ſaginâ, aridâ iam cute loricata, elimatiſque delictis, læſuram abducat à diebus ſuis: omniſque poſteritas hereditariâ religione, cineris horrore, aſperitate ſacci, reciſi pabuli beneficentiâ gaudens, fortunatis maiorum veſtigijs inhæreat. Felix ſi melioribus exemplis, caſtigatione victus & cultus, à primordio homicidam gulam inediæ ſupplicijs puniat, omnemque laſciuiæ petulantiam, continentiæ fræno indutam, temperet in ſalutem; cunctiſque damnationis titulis pœnitentiâ deraſis, mundam pectoris domum DEO iam ſemel paſtam, SANCTIORI SPIRITVI paret, quo ſe ille cum cæleſtibus donis lubens æternum inſerat. Hoc *Voueo.* neque enim ſi ad delinquendum vllo vnquam tempore non puduit expandere frontem, pudere debet ad pœnitendum. nec quiſquam prudenter ſubduxit illam in dolorem, pudoris magis memor quàm ſalutis, qui explicauit in delictum. Sed neque ſatis habet ſi corde ſolo & animo ſuſpiriatur Deus, admouenda manus operi, exhibendum pretium eſt, ſi ad mercedem manum emittimus. olim Propheta Regius cineri incubat; oculos concupiſcentiâ ſordidatos, lacrymis tamquam flumine purgat; carnem illecebris irretitam, ſacco domat; ingemiſcentem, plangentem, mugientem ad Deum ſuum, dies inſomneſque

neſque ſentiunt noctes. non pœniteat ſequi, ſi imitari labentem lubuit. Miſera erubeſcentia eſt, quæ occultatione auctorem perimit. Infelix verecundia, quæ auſa temerare mandatum, veretur integrare. Fatua benignitas, quæ inualetudinem paſſa, refugit medicinam; & medentium conſcientiam vitat. Aut ergo pudoris ſiſtat cauſſam DEVS, veterque delictum; aut ſi quando peccatum, faciles ad preces aures porrigat; vt dum prodactæ ſaluti reformatur, dum pro delinquentiâ ſupplicat, numquam Iudicis, ſemper Patris ſentiat manum.

Apprecatoria Vota.

PRimum *ab exemplo raræ felicitatis.* Vna *Pherenice*, filia, ſoror, mater Olympionicarum fuit. Vna *Curionum* familia; in quâ tres continuâ ſerie Oratores, pater, filius, nepos. Vna *Fabiorum*, in quâ continui tres Principes Senatus. Vna ſit Antuerpia, cuius fortunatiſſimo exordio, media, finiſque reſpondeat.

II. *à conſtanti perennitate.* Oliuæ, lauro, palmæ, myrtho, cupreſſo, ederæ, rhododendro folia tradunt non decidere; circa *Memphim Ægypti* nulli arbori, ne vitibus quidem. At ego in æternâ virtutum omnium fronde Rempublicam meliore *Voto Voueo.*

IV. *à prodigijs.* Vitem & malum punicam ſtirpe fructum tuliſſe, non palmite & ramis; oliuam in totum ambuſtam reuixiſſe; populum albam in nigram tranſiſſe; ficum in lauro natam memorant veteres. Ego *Rempublicam* non palmite modò & ramis, rarè nimirum ſparſis ciuibus, ſed trunco toto ſolidos virtutum fructus protrudere *Voueo*: ambuſtamque temporum malignitate, tamquam peſtilenti aëre, feliciore vitâ reſurgere; albamque ætate, & quadam canitie niueam, in robuſtiorem iuuentam tranſire: demum in perenni laureo virore fructus proferre; non inani foliorum florumque virore, aut odore, ſed centuplicato fructuum fenore, vſurariâ prodigioſaque fecunditate.

V. *ex voto L. Metelli* II. *Cos. Dictatoris, votum meum.* Voluiſſe illum tradunt I. primarium bellatorem eſſe. II. Oratorem optimum. III. fortiſſimum Imperatorem. IV. auſpicio ſuo res maximas geri. V. maximo honore vti. VI. ſummâ ſapientiâ eſſe. VII. ſummum Senatorem haberi. VIII. pecuniam magnam bono modo inuenire. IX. multos liberos relinquere. X. clariſſimum in ciuitate eſſe. Hæc contigiſſe illi, nec vlli alteri, poſt Vrbem conditam, narrant hiſtorici. Paria ego vrbi veſtræ. I. bellatricem maximam eſſe. II. doctiſſimam eſſe & haberi. III. fortiſſimè imperare. IV. auſpicio illius ſum-

bemus fidei quam tuemur auctores. qui nec ipſi quidquam ex ſuo arbitrio quod inducerent elegerunt; ſed acceptum ab *Apoſtolis*, Apoſtoliciſque viris, *Belgis* omnibus fideliter aſſignarunt, quaque fide acceperant, certa, tuta, tradiderunt. Nihil hîc ſeductionis: nulla transfiguratio in Angelum lucis: nulla doctrina prurientibus auribus nata à prudentiâ ſæculi, à curioſitate vanâ, à carnis ſtimulo, quæ temeraria ſemper interpres eſt diuinæ diſpoſitionis.

Et quis integræ mentis credat erraſſe hos omnes, & in tam concordi ſæculorum ſenſu erraſſe tamen, & erraſſe in re ſalutis, tanto fuſo ſanguine nobiles, aut vitæ morumque integritate, aut variâ litteraturâ, aut prophetiæ ſpiritu & ſanctimoniâ magnos? aut credam Deum patrocinatum mendacio, qui tam ingentibus mundum traxerit in errorem, & tot ſæculorum errorem? Credam erraſſe in re ſalutis, & æternitatis omnes? credam *Ignatium, Polycarpum, Dionyſium, Iuſtinum, Cyrillum, Gregorios, Nicenum* & *Nazianzenum, Athanaſium, Baſilium, Chryſoſtomum, Ephrem, Epiphanium, Theodoretum, Damaſcenum,* vtrumque *Clementem, Cyprianum, Hilarium, Damaſum, Ambroſium, Auguſtinum, Hieronymum, Paullinum, Iſidorum, Proſperum, Fulgentium, Prudentium, Leonem Romanum, Saluianum, Sidonium, Fortunatum, Anſelmum, Bedam*, & tot magna

cælo terraque nomina? At illi iuxtà cum illis noſtris, & nobiſcum ſenſerunt omnes. cum his conſpirat doctrina noſtra; horum verò cum Apoſtolicis Eccleſijs originalibus fidei, cum Apoſtolis ipſis, à quibus aut ipſi acceperunt, aut ab horum ſucceſſoribus indiuiduis, cum illis in comitatu, in diſciplinatu ſocijs. Noſtra ergo quam profitemur doctrina, de Apoſtolicâ traditione cenſenda: reliqua omnis de mendacio præiudicanda eſt. aut ſi hæc non de mendacio, ad originem fidem ſuam deducant, oſtendant anteceſſores ſuos; vnum nimirum ante Lutherum qui eadem quæ Lutherus & eadem omnia, vnum ante Caluinum qui eadem cum Caluino omnia, vnum ante Mennonem qui eadem cum illo omnia ſenſerit, docuerit. neque mihi à Luthero, Caluino, Mennone, ſaliant in Apoſtolos. non eſt hìc ſaltus diuinæ in humanum genus prouidentiæ; non eſt ſponſionis diuinæ, promittentis Petri fidem non lapſuram, Eccleſiam ſemel ſibi ſanguine ſponſatam non deſtituendam: quindecim proinde ſæculis oſtendant vnum, vnum qui per omnia eadem, cum Luthero, Caluino, Mennonéve ſenſerit. Vbi tot ætatum doctrinæ horum fideique Epiſcopi, ab Apoſtolico æuo per ſucceſſiones in Lutherum, Caluinum, Mennonem decurrentes, à quibus Lutheri, Caluini, Mennonis maiores in eâdem cum illis fide conteſſerantes, aut ipſi aliquando

Luthe-

Lutherus, Caluinus, Menno, in Euangelij propagationem miſſi? Oſtendant mihi tot ſæculis Apoſtolicæ doctrinæ in nouitate doctrinæ ſuæ traduces, quibuſque riuulis fons ille in Lutheri, Caluini, Mennoniſve fluxerit paſcua. Nos in omnibus orbe toto Eccleſijs, continuâ ſucceſſione, in Apoſtolicos viros, in Apoſtolos, in Chriſtum ipſum excurrimus. hi fontes, limites, origines; hæc poſſeſſio noſtra, ab ijs accepta quorum fuit res. heredes ſumus horum, illi Apoſtolorum. ſicut illi teſtamento cauerunt, ſanguine non pauci ſignarunt, morte omnes firmarunt, ita tenemus.

Scripturas obtendunt, ad eas prouocant: quâ audaciâ non paucos mouent, plurimos fatigant, infirmos capiunt, quoſdam cum ſcrupulo dimittunt. Verùm à quo ſenſum hauriunt Scripturarum? Clara eſt, aiunt, tenebræ hîc nullæ: ſolem nimirum quærimus in meridie. Hunc ſolem quindecímne ſæculorum viderunt Patres? viderunt fidei apud Belgas parentes primi? viderunt mille, & qui excurrunt, annis, maiores noſtri? an tot ætatibus Ægyptia nox, & in ſalutis negotio tam denſa Pharaonia nox, vt diem quærerent in meridie, aut ſolem ſole medio? aut tot ſæculorum viri magni commigrarunt in oculos cæci nati, & commigrarunt omnes? Iam ſi Scriptura, ſuâ claret luce, nec alieno eget ſole aut ſidere, quid diſſentiũt opinionibus Lutherus, Caluinus, Menno?

quid

quid in tantâ luce alium ſinguli vident ſolem, Scripturæ nimirum ſenſum alium? quid procurrunt in tantam opinionum inuicem pugnantium, interimentium, varietatem? Quid Doctoribus compulſant pulpita, quid Academias magiſtris replent? Si clarent omnia, ſi ſol in Scripturis in meridie eſt, quid opus Doctore? nemo in meridie ſolem quærit, vt opus ſit commonſtratore. nemo magiſtro eget à quo diſcat ſolem eſſe, lucere in meridie. Et ſanè omnium, qui vſquam vllâ ætate fuerunt, vno ſenſu, abditus ſacrarum Scripturarum ſenſus, recondita mens eſt. quis eruet ſenſum verum? ſi quindecim ſæculorum in vnum ſenſum conſpiratio non ſatis eſt ad veritatem retegendam, quę ætas ſufficiet? aut quid de veritate cenſebitur, ſi tot ſęculorum ſenſus vnus, de mendacio pręiudicandus eſt? denique quid verum, quod de arbitrio quiſque ſuo, an quod de tot ætatum ſenſu tenemus? nam ſi non de arbitrio quiſque ſuo, de cuius Lutherus, Caluinus, Menno Scripturarum pugnantem expoſitionem ſuxerunt? quis enim ignorat in vnâ non rarò Republicâ tot varietates ſententiarum, tot palęſtras opinionum, tot quęſtionum ex pugnantibus propagines, tot tamque dubias in ſummis fidei capitibus implicationes, natas non ex alio, quàm ex cuiuſque arbitratu? vt etiam in vnâ non infrequenter familiâ, tot propè opinio-

nio-

nionum quot capitum diſcrimina reperias, dum ſinguli è ſuo ſenſu Scripturæ ſenſum eliciunt; & ex arbitrariâ mentis ſuæ curioſitate, feminæ iuxtà virique, de germano illius ſenſu digladiantur, gloriam de hoc curioſitatis ſuæ ſtudio venantes. Cedat curioſitas veritati, cedat gloriola ſaluti: certè aut non obſtrepat, aut quieſcat aduerſus tot ætatum exercitum, tot ſęculorum ſenſum vnum. Hunc ſenſum æternum *Vobis*, *Reipublicaq́ue* veſtræ *Voueo*: hunc candidum purumq́ue, nullo poſtumo infuſcatum flatu, nullo nouitio nidore deuenuſtatum. Nam hæc nupera, dormientibus tunc plurimis in ſimplicitate doctrinę, à Luthero, agro Dominico ſuperſeminata, à Caluino & Mennone ſota, quis de Veritate arbitrabitur? audiamus Tertullianum: *Poſteritatem*, ait, *mendacitati deputandam ex illius parabolæ patrocinio, quæ bonum ſemen frumenti à Domino ſeminatum primò conſtituit, auenarum autem ſterilis ſeni adulterium ab inimico diabolo poſteà ſuperducit: ita ex ipſo ordine manifeſtatur id eſſe Dominicum & verum, quod ſit priùs traditum; id autem extraneum & falſum, quod ſit poſteriùs immiſſum. Ea ſententia manebit aduerſus poſteriores quaſq́ue hæreſes, quibus nulla conſtantia de conſcientiâ competit ad defendendam ſibi veritatem. Ceterùm ſi quæ audent interſerere ſe ætati Apoſtolorum, edant origines Eccleſiarum ſuarum, euoluant ordinem Epiſcoporum ſuorum, ita per ſucceſſionem ab ori-* *Depraeſcr. adu. hæret.*

gine decurrentem, ut primus ille Epiſcopus aliquem ex Apoſtolis vel Apoſtolicis viris, qui tum cum Apoſtolis perſeuerauerint, habuerit auctorem, & anteceſſorem. hoc enim modo Eccleſiæ Apoſtolicæ cenſus ſuos deferunt. Eleganter Tertullianus. Videamus nunc, quæ prior, quę poſterior apud Belgas fides: Romana; an Luthero, Caluino, Mennone nata. Intueamur parentes fidei doctrinæque noſtrę primos: *Maternum, Seruatium, Gaugericum, Hubertum, Amandum, Fredigandum, Eligium, VVillibrordum, Vedaſtum, Audomarum, Piatonem, Florebertum, Vrſmarum, Bertulphum, Maurontum, Bertinum, Bauonem, Lauinum, Rumoldum,* reliquoſque longâ ſerie. Nemo inter hos Lutheranus, Caluiniſta, Mennoniſta nemo. omnes veteris Romanæque fidei fortes aſſertores, propugnatores validi. plerique monaſticam profeſſi, omnes ſacris noſtris initiati. ab his quam profitemur fidem hauſimus, nullo degenerem gradu. Nec quiſquam tam duri oris & frontis eſt, tam mentis & rationis excors, qui aut illos cum Luthero, Caluino, Mennone ſenſiſſe, aut aliud à nobis ſenſiſſe audeat affirmare. Hos ergo cùm habeamus noſtros, fideique quam profitemur apud Belgas auctores primos, quid de veritate ambigamus? quid de Apoſtolico cenſu dubitemus? quid denique de Scripturarum genuino germanoque ſenſu hęreamus incerti? Hęc Tertulliani Regula eſt,

contra quam nulla ingenioſa hoſtilitas, nulla ſubdola vafrities quidquam poſſit. I. *Noſtra prior eſt: & his ſeminatoribus latè ſemen bonum ſparſum Belgico inſeminatum eſt agro; noſtra ergo Dominica & vera eſt.* II. *Lutheri, Caluini, & Mennonis poſterior eſt, priori ſuperſeminata; Lutheri ergo, Caluini, & Mennonis extranea, & falſa eſt:* Tertulliano teſte. De noſtrâ illud dici poteſt, à tot antè recenſitis, ſanctitate morum, integritate vitę inculpatę, eruditione magnis, vt & Gallię vniuerſę, Anglię, Germaniæ, ab *Areopagitâ, Valerio, Martiali, Jrenæo, Frontone, Trophimo, Manſueto, Felice, Nicaſio, Ruſo, Eucherio, Lupo, Remigio, Hilario, Martino, Germano, Ioſepho, Auguſtino, Mellito, Iuſto, Laurentio, Columbano, Patritio, Euchario, Bonifacio, VVillebaldo, Burchardo, Adelberto, Othomaro*, alijſque innumeris: *Si quis vobis euangelizauerit, præter id quod accepiſtis, anathema ſit.* anathema ergo Luthero, Caluino, Mennoni, qui aliud ab illis euangelizauerunt Belgis, Gallis vniuerſis, Anglis, Germanis. Denique credamus Paulli voce à primis fidei noſtræ parentibus nos compellari: *Et licet nos, aut Angelus de cælo euangelizet vobis, præterquã quod euangelizauimus vobis, anathema ſit.* anathema ergo Luthero, Caluino, Mennoni, qui diuerſum à parentum noſtrorum euangelicâ denuntiatione, denuntiauerunt & euangelizauerunt nobis. Addam è Tertulliani verbis: *Edant* Lutherus,

Gal. 1. *Ibid.*

Caluinus, Menno *origines Eccleſiarum ſuarum; euoluant ordinem Epiſcoporum ſuorum, ita per ſucceſſionem ab origine decurrentem, vt primus ille Epiſcopus aliquem ex Apoſtolis, vel Apoſtolicis viris, habuerit auctorem & anteceſſorem.* nam qui ante Lutherum, Caluinum, Mennonem Epiſcopi Lutheranam, Caluinianam, Mennonianam fidem profeſſi ſunt? vbi eſt ſucceſſio Epiſcoporum illorum ab Apoſtolis Apoſtolicíſque decurrens viris? recenſeant ſuos; edant Luthero, Caluino, Mennone Epiſcopos priores, qui eadem per omnia quæ illi ſenſerunt, docuerunt. Quod ſi non poſſunt, confiteantur ſe non eſſe Apoſtolicos; doctrinamque quam tradunt non eſſe Apoſtolicam; Scripturarumque ſacrarum quem denuntiant ſenſum non eſſe Apoſtolicum. At contrà noſtra omnia Apoſtolica eſſe, fidem, doctrinam, Scripturarum ſenſum; qui & Eccleſiarum noſtrarum origines damus, & Epiſcoporum ordinem per ſucceſſionem ab origine decurrentem, ita vt primus Epiſcopus ex Apoſtolis Apoſtolicíſque viris habuerit auctorem & anteceſſorem; ac in eadem doctrinæ fideique regulâ, in eodem ſacrarum Scripturarum ſenſu, iam inde ab origine fidei noſtræ. Hanc fidem æternam Vobis, & Reipublicæ veſtræ VOVEO.

AVDI VOTA DEVS.

APPRO-

APPROBATIO.

R*Euerendi Patris Caroli Scribani*, *Societatis* IESV *Theologi*, ANTVERPIA & ANTVERPIENSIVM ORIGINES, *prudenti ingenio concinnatæ, nihil habent, quod aut Religioni, aut cuiuſpiam honori deroget; quin multis, quales eſſe debeant, inſinuent. Meritò igitur in publicum prodibunt. Quod teſtor* XIV. *Nouembris*, M. DC. IX.

Egbertus Spitholdius S. T. L. Canonicus & Plebanus Antuerpienſis, librorum Cenſor.

SVMMA PRIVILEGII.

ALBERTI & ISABELLÆ CLARÆ EVGENIÆ, *Archiducum Auſtriæ, Ducum Burgundiæ, Brabantiæ, &c. Sereniſſimorum Belgicæ Principum, Priuilegio cautum eſt, nequis* Caroli ScribanI è Societate IESV Antuerpiam, & Origines eius, *præter voluntatem Ioannis Moreti Typographi Antuerpienſis excudat, aut alibi excuſas in Inferioris Germaniæ ditiones importet, venaléſve habeat. Qui ſecùs fecerit, confiſcatione librorum, & aliâ graui pœnâ mulctabitur, vti latiùs patet in litteris datis Bruxellæ,* XVI. *Nouembris,* M. DC. IX.

Signat.

I. Fourdin.

LABORE ET CONSTANTIA